Antwoorden Feitelijke Kamervragen Miljoenennota

Eerste Kamer

SCHRIFTELIJKE KAMERVRAGEN MILJOENENNOTA

Vraag 1

Vraag 1
Kunt u aangeven hoe u uitvoering geeft aan deze motie (motie-Aerdts c.s. over opnemen generatietoets, red.) en waar de gevraagde analyse terug te vinden is in de Miljoenennota 2027? Indien een dergelijke analyse ontbreekt, kunt u aangeven waarom hiervoor is gekozen en of u bereid bent deze alsnog aan de Kamer te doen toekomen?

Antwoord op vraag 1
In de Miljoenennota is bij paragraaf 1.3.3 aangegeven dat bij de afzonderlijke beleids- en wetgevingsvoorstellen ter uitvoering van de Miljoenennota gekeken wordt naar de effecten op de langere termijn. Hiervoor is binnen het Beleidskompas de Leidraad Toekomstgericht Beleid opgesteld. De generatietoets is een van de onderdelen binnen deze Leidraad. De generatietoets zorgt ervoor dat beleidsmakers bij uitwerking van beleid de lange termijn en intergenerationele impact meenemen. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar financiele gevolgen, maar ook naar bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals duurzaamheid en toegang tot onderwijs.

Vraag 2

Vraag 2
Hoe betrekt u deze inzichten (gezamenlijke reflectie CPB, SCP en PBL op brede welvaart, red.) bij de begrotingsafweging? Welke uitgangspunten hanteert u wanneer budgettaire houdbaarheid op korte termijn op gespannen voet staat met investeringen die op langere termijn bijdragen aan brede welvaart, bijvoorbeeld in onderwijs, klimaat en preventie? Hoe maakt u inzichtelijk welke gevolgen deze afweging heeft voor huidige en toekomstige generaties?

Antwoord op vraag 2
In de reflectie brede welvaart[1] schrijven de planbureaus dat het kabinet budgettaire keuzes maakt gericht op brede welvaart later. Ze geven aan dat de invulling voor een groot deel in het teken van veiligheid en economische groei staat maar dat het kabinet ook de uitgaven verhoogt aan maatregelen die primair gericht zijn op het vergroten van de brede welvaart in de toekomst: onderwijs, klimaat, natuur, wonen en infrastructuur. Tegelijkertijd vragen de planbureaus aandacht voor twee grote opgaven; ondanks extra klimaatuitgaven ligt Nederland nog niet op koers om de klimaatdoelen te halen én de overheidsschuld loopt op de lange termijn verder op. De planbureaus zien budgettaire houdbaarheid dus als een integraal onderdeel van brede welvaart. Zo ziet het kabinet het ook; zonder houdbare overheidsfinanciën staat ook de brede welvaart van toekomstige generaties op het spel. Om die reden kiest het kabinet voor investeringen in toekomstige welvaart met oog voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën.

Om het effect van beleid op lange termijn brede welvaart meer inzichtelijk te maken bij individuele beleidsvoorstellen is binnen het Beleidskompas de Leidraad Toekomstgericht Beleid opgesteld. De generatietoets is een van de onderdelen binnen deze Leidraad. De generatietoets zorgt ervoor dat beleidsmakers bij uitwerking van beleid de lange termijn en intergenerationele impact meenemen. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar financiële gevolgen, maar ook naar bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals duurzaamheid en toegang tot onderwijs.

Vraag 3

Vraag 3
Hoe zorgt de u ervoor dat bij de belangrijkste begrotingsprioriteiten duidelijk is welke maatschappelijke doelen worden nagestreefd, welke resultaten worden beoogd en hoe de voortgang en effectiviteit worden gemeten? Bent u bereid inzichtelijk te maken hoe de effecten van samenhangende maatregelen worden beoordeeld en op welke wijze de Kamer hierover periodiek wordt geïnformeerd? Hoe waarborgt u dat de begroting voldoende informatie biedt om de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid te beoordelen, ook wanneer resultaten pas op langere termijn zichtbaar worden of moeilijk exact te kwantificeren zijn?

Antwoord op vraag 3
In de beleidsagenda van de ontwerpbegrotingen 2027 zijn de hoofddoelen voor het aankomende begrotingsjaar opgenomen. Op deze

[1] Reflectie brede welvaart: Prinsjesdag 2026

manier geeft het kabinet aan welke resultaten het beoogt te bereiken en welke beleidsdoelen worden geprioriteerd. Aandacht voor doelen en resultaten is van belang om weloverwogen beleidskeuzes te kunnen maken. De hoofddoelen zijn nader uitgewerkt in de beleidsartikelen van de ontwerpbegrotingen, met daarbij ook nadere toelichting op de voornemens op dat specifieke beleidsterrein.

In de brief van de Algemene Rekenkamer met aandachtspunten bij de begrotingen stelt de Algemene Rekenkamer dat het kabinet, meer dan in afgelopen jaren, voor een deel van de maatschappelijk uitdagingen concrete doelen stelt en daarmee duidelijk maakt welke maatschappelijke resultaten het wil behalen. Het kabinet ziet dit als bevestiging dat de juiste richting is ingezet. Tegelijkertijd constateert de Algemene Rekenkamer dat dit nog niet in alle begrotingen het geval is en geeft daarbij concrete suggesties te verbetering.

Daarnaast ontvangt het parlement voor elk financieel omvangrijk (>20 miljoen euro) beleidsvoorstel het verplichte kader 'Beleidskeuzes uitgelegd'. Daarin wordt ingegaan op de beleidsdoelstellingen, de doelmatigheid en de doeltreffendheid van het betreffende beleidsvoorstel, in lijn met art. 3.1 van de Comptabiliteitswet. De verantwoordelijkheid om beleidsvoorstellen te onderbouwen ligt bij vakdepartementen. Uiteraard hecht het kabinet veel belang aan een goede onderbouwing van doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid. Aandacht hiervoor vanuit uw Kamer helpt daarbij. Daarnaast heeft elke departementale begroting een Strategische Evaluatieagenda (SEA), waarin evaluatieonderzoek wordt gepland om inzicht te vergroten in de doelmatigheid en doeltreffendheid van (lopend) beleid. Het sluitstuk hiervan is de Periodieke rapportage, waarin ex post de doeltreffendheid en doelmatigheid van een beleidsterrein wordt geëvalueerd.

Vraag 4

Vraag 4
Kunt u per betrokken departement en beleidsterrein inzichtelijk maken welke bedragen hierdoor (inhouden van loon- en prijsbijstelling, red.) in 2027 en de daaropvolgende jaren niet beschikbaar komen? Kunt u tevens aangeven welke gevolgen dit heeft voor de reële bestedingsruimte, de uitvoerbaarheid van de betrokken intensiveringen en de realisatie van de daarmee beoogde maatschappelijke doelen?

Antwoord op vraag 4
De loon- en prijsbijstelling voor 2027 en de daaropvolgende jaren wordt pas bij Voorjaarsnota 2027 vastgesteld. Het kabinet kan u daarom pas daarna verder informeren over de inhouding van loon- en prijsbijstelling op de verschillende begrotingen. Departementen kunnen zelf voorstellen hoe ze dit invullen.

Vraag 5

Vraag 5
Hoe geeft u vorm aan hervormingen die de betaalbaarheid van het stelsel (sociale zekerheid, red.) ook op lange termijn waarborgen, zonder de toegankelijkheid en toereikendheid van voorzieningen uit het oog te verliezen? Hoe worden de gevolgen voor inkomenszekerheid, armoede en arbeidsdeelname meegewogen? Welke budgettaire en maatschappelijke gevolgen voorziet u als hervormingen minder opleveren dan verwacht, en hoe worden dergelijke tegenvallers opgevangen? Kunt u bevestigen dat tegenvallende opbrengsten van hervormingen in de sociale zekerheid niet zullen worden gecompenseerd door aanvullende bezuinigingen op onderwijs?

Antwoord op vraag 5
Zoals toegelicht in de Kamerbrief van 29 september jl. (Kamerstuk 37 020, nr. 62) heeft het kabinet de eerder voorgenomen maatregelen op het terrein van de WW, de tegemoetkoming arbeidsongeschikten en de WIA van de SZW-begroting gehaald. Het besluit van het kabinet om de eerder voorgenomen hervormingen van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te halen om daarmee ruimte te maken voor het gesprek aan tafel vanuit een neutraal startpunt heeft geen effect op de begrotingsramingen en de collectieve uitgaven. Dat komt omdat in afwachting van de uitkomsten van een sociaal akkoord, de besparingsopgave op de Aanvullende Post prijsbijstelling wordt geboekt. Hiervan zijn (nationale en internationale) veiligheid en infrastructuur uitgezonderd.

Werkgevers en werknemers hebben aangegeven bereid te zijn om met hervormingsvoorstellen te komen die ook tot een besparing kunnen leiden. Op basis van deze uitkomsten besluit het kabinet in het voorjaar na integrale weging definitief over de uitgaven, conform staande praktijk.

Vraag 6

Vraag 6
Hoe beoordeelt u de begrotingskeuzes in het licht van deze achterstand (op behalen klimaatdoelen, red.) en welke aanvullende stappen zijn nodig om de klimaatdoelen binnen bereik te brengen? Hoe worden de financiële en maatschappelijke kosten van uitstel meegewogen bij de begrotingsafweging? Hoe voorkomt u dat maatregelen die op korte termijn de lasten beperken, op langere termijn leiden tot hogere kosten voor huishoudens, bedrijven en de overheid? Worden bij belangrijke klimaat- en energiebeleidskeuzes alternatieve scenario's, waaronder het uitblijven of uitstellen van maatregelen, systematisch doorgerekend en betrokken bij de begrotingsafweging? Hoe worden de mogelijke gevolgen van deze scenario's voor de overheidsfinanciën en de brede welvaart op lange termijn inzichtelijk gemaakt? Hoe zorgt u daarnaast voor voldoende beleidszekerheid om duurzame investeringen door bedrijven en huishoudens te stimuleren?

Antwoord op vraag 6
Het kabinet heeft bij het Coalitieakkoord extra middelen beschikbaar gesteld voor extra rondes voor de SDE++ en voor Wind op Zee, om de klimaatdoelen verder binnen bereik te brengen. In het voorjaar van 2027 bekijkt het kabinet, indien nodig, welke aanvullende maatregelen genomen moeten worden. Hierbij wordt integraal gekeken naar de gevolgen van maatregelen en hun moment van invoering voor de klimaatdoelen, maar ook op brede welvaart en de economie. Bij elke Miljoenennota en Voorjaarsnota wordt ook inzichtelijk gemaakt welke keuzes gemaakt zijn door publicatie van het (ontwerp-)Meerjarenprogramma Klimaat- en energiefonds. Daarnaast wordt jaarlijks bij elke Miljoenennota de Klimaat- en Energienota uitgebracht. In deze nota duidt het kabinet in hoeverre Nederland op koers ligt om de nationale klimaat- en energiedoelstellingen te halen en waar zij staat ten opzichte van de verplichtingen die voortvloeien uit het Europese klimaat- en energiebeleid. Tevens wordt hierin per sector vooruitgeblikt op de benodigde ontwikkelingen via de klimaat- en energietransitiepaden voor klimaatneutraliteit in 2050.

Vraag 7

Vraag 7
De afweging tussen beleidsambities en beschikbare middelen vraagt tot slot om betrouwbare meerjarige begrotingsramingen. De Raad van State plaatst kanttekeningen bij de dekking van extra uitgaven met kasschuiven en aanvullende onderuitputting die niet steeds nader zijn gespecificeerd. De aan het woord zijnde leden vragen hoe u de realiteitswaarde van deze ramingen beoordeelt en welke onderbouwing ten grondslag ligt aan de verwachte besparingen? Welke uitgaven kunnen daadwerkelijk worden doorgeschoven en op welke gronden verwacht u aanvullende onderuitputting? Hoe maakt u onderscheid tussen incidentele en structurele onderuitputting en hoe worden onzekerheden in verwachte opbrengsten en besparingen verwerkt? Hoe voorkomt u dat tijdelijke of onzekere financiële meevallers worden beschouwd als structurele dekking voor uitgaven? Bent u bereid de onderbouwing van de belangrijkste kasschuiven en de ingeboekte aanvullende onderuitputting nader aan de Kamer toe te lichten? Hoe waarborgt u dat de begroting ook na 2027 een betrouwbaar beeld geeft van de beschikbare financiële ruimte en de houdbaarheid van de overheidsfinanciën?

Antwoord op vraag 7
Het kabinet houdt, net als afgelopen jaren, rekening met onderuitputting (o.a. door beperkingen in de uitvoeringscapaciteit, personeelstekorten en lange leveringstermijnen). Het bedrag is gebaseerd op de onderuitputting van de afgelopen jaren. Gedurende het jaar zal duidelijk worden waar deze onderuitputting precies plaatsvindt. Ook het CPB verwacht in 2027 hoge onderuitputting. Deze onderuitputting is incidenteel en is net als andere incidentele meevallers niet ingezet voor structurele dekking van uitgaven. De kasschuiven staan nader toegelicht in Verticale Toelichting van de Miljoenennota 2027. Deze sluiten over de verschillende jaren en zorgen cumulatief niet voor extra ruimte.

Vraag 8

Vraag 8
De aan het woord zijnde leden stellen dat door het verschil in brandstofaccijnsprijzen veel Nederlandse uitgaven naar onze buurlanden gaan. Dit is een ontwikkeling die ook wel het 'kofferbakeffect' wordt genoemd.13 Bent u bekend met het 'kofferbakeffect' en zo ja, heeft u zicht op de misgelopen uitgaven, niet alleen aan brandstof, maar ook aan boodschappen, tabak, kleding, enzovoort?

Antwoord op vraag 8
Het kabinet is bekend met dat een lager tarief brandstofaccijns van buurlanden kan zorgen voor grenseffecten, en daarmee ook voor andere aankopen over de grens. Het kabinet onderstreept dat grenseffecten als gevolg van prijs- en accijnsverschillen onwenselijk zijn, maar in een open interne markt deels ook onvermijdelijk. Volgens een recent gepubliceerde statistiek van DNB zijn het aantal transacties bij tankstations in de eerste helft van 2026 in België en Duitsland toegenomen met respectievelijk 2,8 miljoen en 1,4 miljoen.[2] In Nederland is in dezelfde periode het aantal transacties met 3% afgenomen. De daling in Nederland komt vermoedelijk voor een belangrijk deel door een verschuiving naar buurlanden, maar ook door een vermindering van de vraag, door hogere brandstofprijzen of een toename aan zuinigere/elektrische auto's.

Bij andere uitgaven, zoals detailhandel, voedingsmiddelen en horeca is in buurlanden Duitsland en België ook een stijging te zien in het aantal transacties en de totale waarde aan uitgaven. Echter zeggen deze uitgaven niet alles: deze kunnen namelijk door het hele land zijn gedaan, niet alleen over de grens, en ook online. Ook in Nederland geldt er voor elke categorie een stijging, al is deze procentueel wel kleiner dan in Duitsland en België. Daarnaast zijn er grotere toenames te zien in uitgaven aan detailhandel, voedingsmiddelen en horeca in Frankrijk. In Frankrijk is geen sprake van een toename vanwege grenstoerisme door een lagere brandstofaccijns. De stijging in de buurlanden kan het gevolg zijn van dat Nederlanders meer uitgeven op vakantie of meer bestellen, en kan dus niet direct gelinkt worden aan grenseffecten door brandstofaccijns.

[2] Nederlandse automobilist tankte vaker over de grens | De Nederlandsche Bank

In het voorjaar van 2027 wil het kabinet naar aanleiding van de Motie Vermeer een integraal onderzoek naar grenseffecten laten uitvoeren.[3] [4] Hierin is het doel een completer beeld te schetsen van de grenseffecten, voortgebouwd op reeds gedaan onderzoek naar grenseffecten van de afgelopen jaren, samenhangend met fiscale wijzigingen.

Vraag 9

Vraag 9
Deze leden merken op dat het verschil in brandstofaccijns (en btw) niet alleen zorgt voor het mislopen van omzet, maar ook voor het leeglopen van de grensregio's, doordat winkels en kleine ondernemingen zich elders gaan vestigen. Heeft u zicht op de gevolgen van het verschil in accijnzen voor de leefbaarheid en het ondernemingsklimaat in de grensregio's? Zo ja, kunt u dit delen? Zo nee, bent u bereid dit te monitoren?

Antwoord op vraag 9
Recent is er een onderzoek verschenen naar grenseffecten op retailondernemers in Nederlandse grensregio's, uitgevoerd door Panteia. [5]Hierin staat dat de grenseffecten van alle tijden zijn, ook bij andere landen voorkomen en twee kanten op kunnen werken. Prijsverschillen kunnen de omvang en richting veranderen. Daarnaast kunnen grenseffecten verschillend uitpakken voor ondernemers, afhankelijk van de sector, afstand tot de grens en lokale omstandigheden. De grootste effecten zijn te zien bij tabaks- en gemakszaken. Daarnaast zijn ongunstige ontwikkelingen zichtbaar bij supermarkten, drogisterijen en tankstations. Bij slijterijen en werkgelegenheid zijn relatief weinig verschillen zichtbaar. Voor sommige sectoren is de omzetontwikkeling verschillend naar afstand tot de grens, echter is hier geen uniform patroon zichtbaar voor bedrijven.

In het voorjaar van 2027 wil het kabinet naar aanleiding van de Motie Vermeer een integraal onderzoek naar grenseffecten laten uitvoeren (zie antwoord op vraag 8). Hierin is het doel een completer beeld te schetsen van de grenseffecten, waarbij ook wordt gekeken naar de economische ontwikkeling in grensregio's in vergelijking met het binnenland, waarbij aandacht is voor verschillende mogelijke afbakeningen van de grensregio, en wordt de link gelegd met de impact van fiscale maatregelen.

Vraag 10

Vraag 10
Weegt u het belang van het behouden van de leefbaarheid van de grensregio's mee bij het opstellen van toekomstig beleid? Kunt u aangeven welke rol de leefbaarheid van de grensregio's heeft gespeeld in de afweging om geen accijnsverlaging of prijsplafond op brandstof door te voeren?

Antwoord op vraag 10
Het kabinet begrijpt de zorgen over de hoge brandstofprijzen en de mogelijke financiële impact op ook de burgers en bedrijven in de grensregio's. Zoals in de Kamerbrief *Acties Weerbaarheid Energieschok* toegelicht, hangt de huidige stijging van de brandstofprijzen samen met een internationale aanbodschok op de oliemarkt. [6]Het kabinet kan de oorzaak van deze onderliggende internationale prijsontwikkeling niet wegnemen, maar heeft wel maatregelen genomen om de gevolgen voor huishoudens en bedrijven te beperken en de leveringszekerheid te versterken. Ook in het Belastingplan 2027 worden aanvullende maatregelen voorgesteld om te voorkomen dat de brandstofkosten toenemen, waaronder een verlenging van de bestaande accijnsverlaging. Daarbij wordt steeds een balans gezocht tussen betaalbaarheid, leveringszekerheid en het voorkomen dat maatregelen bij een beperkt aanbod de vraag verder aanjagen. De grenseffecten zijn onderdeel geweest van deze afweging.

Een systeem van maximumprijzen kent aandachtspunten. Uw Kamer is hierover dit voorjaar geïnformeerd met de eerder genoemde Kamerbrief. Zo kan een maximumprijs de werking van de brandstoffenmarkt verstoren en bij schaarste tekorten versterken. Daarbij is relevant dat de marges in de tankstationsector beperkt zijn. Zo bedroeg het bedrijfsresultaat in 2023 circa 4% van de netto omzet. Ook de Autoriteit Consument & Markt (ACM) ziet geen aanwijzingen dat gemiddelde winstmarges tankstations zijn gestegen. [7] Indien ondernemers voor de begrenzing van hun marge zouden worden gecompenseerd, ontstaan daarentegen budgettaire kosten voor de overheid. Gegeven de aandachtspunten ziet het kabinet het invoeren van een maximumprijs niet als juiste middel.

In bredere zin is de leefbaarheid van de grensregio's erg belangrijk voor dit kabinet. Zo versterkt dit kabinet de regionale bereikbaarheid en ontsluiting door een structurele investering van 300 miljoen euro. Ook via Defensie worden regionale ontwikkelkansen verkend voor grootschalige defensiegerelateerde productie en hoogwaardige maakindustrie. De productie van militair materieel in Born is hier een

[3] Voorjaarsnota 2026 | Tweede Kamer der Staten-Generaal

[4] Brief aan Eerste of Tweede Kamer - Nader onderzoek grenseffecten

[5] panteia-eindrapport-grensoverschrijdende-aankopen.pdf

[6] Kamerstukken II 2025/26, 36933, nr. 1.

[7] Monitor Brandstofprijzen ACM: stijgende winsten bovenin brandstofketen sinds uitbreken oorlog in Iran | ACM

voorbeeld van. Ook op onderwijs zet dit kabinet zich in met de aanpassing van de mbo-bekostiging om te zorgen voor goed en toegankelijk onderwijs in heel Nederland.

Vraag 11

Vraag 11
Welke (gerichte) maatregelen bent u voornemens te treffen om een gelijk speelveld te creëren tussen ondernemers in onze grensregio's en die in België en Duitsland? Bent u bereid om over deze (gerichte) maatregelen in gesprek te gaan met vertegenwoordigers van het regionale bedrijfsleven en de betrokken gemeenten in de grensregio's?

Antwoord op vraag 11
Dit kabinet hecht veel waarde aan de ontwikkeling van alle regio's, zeker ook de grensregio's. Bijvoorbeeld via het Nationaal Programma Vitale Regio's. Dit programma besteedt expliciet aandacht aan het wegnemen van grensbelemmeringen om kansen in grensregio's te vergroten. Of het INTERREG-programma, een stimuleringsprogramma met aandacht voor grensoverschrijdende samenwerking.

Met de voorgestelde voortzetting van de accijnskorting in 2027 en de geleidelijkere afbouw in 2028 worden de brandstofkosten tijdelijk beperkt. Dit verbetert het speelveld voor ondernemers in onze grensregio's. Daarbij heeft het kabinet een balans gezocht tussen betaalbaarheid, de budgettaire gevolgen en het behoud van de prikkel tot brandstofbesparing. Voor een bredere beoordeling van de grenseffecten wordt een integraal grenseffecten onderzoek uitgevoerd, naar aanleiding van de motie van het lid Vermeer.[8]

Daarin worden grensoverschrijdende koopstromen, de economische ontwikkeling van grensregio's, prijs- en belastingverschillen en de effecten van fiscale maatregelen in samenhang onderzocht. De opzet en afbakening worden dit najaar uitgewerkt en met uw Kamer gedeeld. Hierover wordt ook contact gezocht met stakeholders om hun inzichten te kunnen betrekken. Het kabinet is ook bereid hierover met vertegenwoordigers van regionale bedrijfsreven en de betrokken gemeente in gesprek te gaan.

Vraag 12

Vraag 12
In de Miljoenennota wordt 'investeren in veiligheid' overeenkomstig de nieuwe NAVO-norm gepresenteerd als een van de antwoorden op de groeiende mondiale macro-economische onevenwichtigheden. Deze leden vernemen graag of u hiermee bedoelt dat hogere defensie-uitgaven de veiligheidsrisico's, die uit deze onevenwichtigheden voortvloeien, moeten beperken. Zo ja, welke concrete risico's heeft u daarbij voor ogen en hoe draagt de structurele verhoging van de defensie-uitgaven met € 19,3 miljard bij aan het beperken daarvan?

Antwoord op vraag 12
In de Miljoenennota wordt beschreven hoe onder andere conflicten in Oekraïne en het Midden-Oosten en verschuivende internationale verhoudingen de wereldwijde onzekerheden en risico's verhogen. In de Miljoenennota wordt daarom inderdaad gesteld dat investeren in onze veiligheid en samenwerken met andere landen binnen Europa en daarbuiten cruciaal is. De verhoging van defensie-uitgaven overeenkomstig de nieuwe NAVO-norm[9] is met name belangrijk voor de gereedheid tegen militaire dreigingen.

Zoals beschreven in de Miljoenennota zijn er twee risico's die voortvloeien uit macro-economische onevenwichtigheden: (i) financiële instabiliteit en (ii) internationale spanningen. Wat betreft het tweede risico gaat het niet zozeer om militaire veiligheid maar vooral om economische veiligheid. Dat wil zeggen, in reactie op aanhoudende handelsoverschotten en -tekorten kunnen landen bijvoorbeeld importheffingen en exportrestricties opleggen om daarmee industrieën in andere landen onder druk te zetten. Dergelijke economische instrumenten worden bovendien steeds vaker voor geopolitieke doeleinden ingezet.

Om deze economische veiligheid te borgen moet Nederland niet alleen investeren en hervormen, maar ook samenwerken met andere landen. Dit kan binnen Europa bijvoorbeeld door de belemmeringen op de Europese markt weg te nemen en de kapitaalmarktunie te verdiepen, en daarbuiten bijvoorbeeld door het sluiten van handelsverdragen.

Vraag 13

Vraag 13
Verwacht u daarnaast dat deze extra defensie-uitgaven bijdragen aan het verminderen van het Nederlandse spaar- en handelsoverschot? Kunt u daarbij onderscheid maken tussen het effect van meer invoer van militair materieel en het effect van versterking van de binnenlandse economie?

---

[8] Brief aan Eerste of Tweede Kamer - Nader onderzoek grenseffecten

[9] Zie hiervoor de slotverklaring van de NAVO-top 2025 in Den Haag.

Antwoord op vraag 13
Het primaire doel van de verhoging van defensie-uitgaven is om de militaire veiligheid van Nederland te borgen. De primaire economische baten van hogere defensie-uitgaven vloeien voort uit een grotere collectieve veiligheid. Deze veiligheid vormt immers een randvoorwaarde voor een goed functionerende economie.

In het algemeen geldt dat de invloed van hogere defensie-uitgaven op de spaar- en handelsbalans afhangt van de manier waarop deze uitgaven worden gefinancierd. Overheidsinvesteringen hebben geen directe impact op het spaaroverschot, wanneer ze worden gefinancierd met bezuinigingen elders op de begroting. Wanneer ze worden gefinancierd met lastenverzwaringen, en deze lastenverzwaringen de besparingen verminderen, kan het Nederlandse spaaroverschot afnemen.

De samenstelling van hogere defensie-uitgaven is eveneens van invloed op spaar- en handelsoverschot. Wanneer een groter aandeel van de uitgaven bestaat uit invoer van militair materieel, heeft dit een neerwaarts effect op het handelssaldo. Investeringen in de Nederlandse productiecapaciteit kunnen op termijn de invoerintensiteit van de Nederlandse defensie-uitgaven verkleinen, en daarmee het handelssaldo juist verhogen.

Open economieën zoals Nederland zien dat defensie-uitgaven minder lokaal neerslaan doordat uitgaven weglekken naar het buitenland. De Europese afhankelijkheid in termen van defensiematerieel is hierdoor bovendien de laatste jaren groter geworden.EU-landen schaffen sinds de Russische inval in 2022 minder dan de helft van de grote wapensystemen binnen de EU aan. In het Coalitieakkoord 2026-2030 is daarom het streven opgenomen om 50 procent van de Defensie-uitgaven bij Nederlandse en Europese bedrijven te besteden en 40 procent van de defensieaankopen en productie gezamenlijk met Europese partners te doen.

Vraag 14

Vraag 14
Hoe verhoudt de voornoemde beleidskeuze zich tot de analyses van CPB en DNB over het uitblijven van significante groei-effecten van hogere defensie-uitgaven, waarbij door het CPB de mogelijkheid van negatieve effecten niet uitgesloten wordt?

Antwoord op vraag 14
Zoals hierboven aangegeven is het primaire doel van de verhoging van defensie-uitgaven om de (militaire) veiligheid van Nederland te borgen. Volgens economische analyses van onder andere het CPB en DNB leiden hogere defensie-uitgaven inderdaad tot slechts bescheiden effecten op de economische groei. Dat geldt op Europees niveau, maar zeker ook in Nederland waar door schaarsten in de economie en overheidsbegroting verdringingseffecten kunnen optreden. Dat is echter geen gegeven, maar ook afhankelijk van de te maken beleidskeuzes. Conform de aanbevelingen in de recent gepubliceerde Economische Beleidsanalyse (EBA) Defensie-industrie vraagt het maximaliseren van economische effecten om productie op Europese schaal, specialisatie op basis van comparatieve voordelen, export- en handelsbevordering en investering in R&D, met de randvoorwaarden beter op orde.

Vraag 15

Vraag 15
Heeft u onderzocht in hoeverre extra investeringen in bijvoorbeeld woningbouw, onderwijs, infrastructuur en de energietransitie het Nederlandse spaaroverschot kunnen verminderen en tegelijkertijd de binnenlandse economie en brede welvaart versterken?

Antwoord op vraag 15
Nederland heeft inderdaad een spaaroverschot. Dit houdt in dat we als land meer geld verdienen dan we uitgeven. Dit spaaroverschot is ook terug te zien op de lopende rekening, waar ons positieve saldo erop wijst dat het buitenland meer Nederlandse goederen en diensten consumeert dan Nederland buitenlandse goederen en diensten.

Het spaaroverschot van Nederland heeft een aantal oorzaken. Ten eerste zorgt ons pensioenstelsel voor aanzienlijke besparingen bij huishoudens.[10]Ten tweede heeft de sterke aanwezigheid van hoofdkantoren van multinationals die vooral in het buitenland investeren een opwaarts effect op het spaaroverschot.[11] Ten derde speelt het mkb een rol in het spaaroverschot. De fiscaal gunstige behandeling van het uitstellen van dividenduitkering stimuleert besparingen bij het mkb.

Overheidsinvesteringen als onderwijs, woningbouw en infrastructuur hebben geen directe impact op het spaaroverschot, wanneer ze worden gefinancierd met bezuinigingen elders op de begroting. Wanneer ze worden gefinancierd met lastenverzwaringen, en deze lastenverzwaringen de besparingen verminderen, kan het Nederlandse spaaroverschot afnemen.

Internationale organisaties als het IMF wijzen op het stimuleren van private investeringen om het spaaroverschot terug te dringen. Het kabinet onderschrijft het belang van het stimuleren van private investeringen en ziet netcongestie, stikstofproblematiek en regeldruk als

[10] IMF (2026). Kingdom of The Netherlands—The Netherlands: 2026 Article IV Consultation-Press Release

[11] DNB (2019). Het spaaroverschot van Nederlandse bedrijven ontrafeld

voornaamste knelpunten. Daarom zet het kabinet op het oplossen van netcongestie, door het net sneller uit te breiden (o.a. met kortere procedures) en het net slimmer te benutten (o.a. door prikkels in de nettarieven).

Daarnaast heeft het kabinet in juni een stikstofpakket van 20 miljard gepresenteerd om Nederland van het stikstofslot te halen. Het pakket bestaat onder meer uit doelen op bedrijfsniveau, een norm voor een betere balans tussen koeien(mest) en land, extra maatregelen in gebieden waar de natuur het meest onder druk staat, investeringen in natuurherstel. Op het gebied van regeldruk schrappen of vereenvoudigen we jaarlijks minimaal 500 regels.

Vraag 16

Vraag 16
Voor het begrotingsjaar 2027 blijft het geraamde armoedepercentage volgens de gepresenteerde cijfers gelijk op 2,6%. Bevestigt u dat voor 2027 daarmee geen verdere daling wordt voorzien en de armoede even groot blijft?

Antwoord op vraag 16
Op basis van de Macro Economische Verkenning (MEV) komt het aandeel personen in armoede uit op 2,6%, wat neerkomt op ongeveer 460.000 personen. Het aandeel kinderen in armoede komt in de MEV uit op 2,3%, wat neerkomt op ongeveer 74.000 kinderen.

Het is goed om hierbij in acht te nemen dat sinds de publicatie van de MEV een aantal beleidsvoornemens is aangepast[12] en het kabinet nog met de Tweede Kamer in gesprek is over het Belastingplan. Daarnaast zal de macro-economische ontwikkeling (lonen en inflatie) naar verwachting niet precies gelijk zijn aan de raming in de MEV. Dit alles kan het uiteindelijke armoedecijfer beïnvloeden. Bij het Centraal Economisch Plan (CEP) in februari/maart 2027 maakt het CPB een nieuwe raming van de armoedecijfers.

Tabel 1 Verwachte ontwikkeling armoedecijfers o.b.v. MEV 2027

	2024	2025	2026	2027
Aandeel personen in armoede	3,1%	3,0%	2,6%	2,6%
Aantal personen in armoede	551.300	520.000	460.000	460.000
Aandeel kinderen in armoede	2,8%	2,6%	2,4%	2,3%
Aantal kinderen in armoede	89.500	84.000	76.000	74.000

Vraag 17

Vraag 17
Waarom neemt u hier genoegen mee en zet u niet in op een verdere vermindering van de armoede? Welke keuzes en politieke prioriteiten liggen hieraan ten grondslag?

Antwoord op vraag 17
Het kabinet streeft conform de motie Bikker c.s.[13] naar het verder af laten nemen van armoede binnen de kabinetsperiode. Tegelijkertijd is de ontwikkeling van het armoedecijfer ook afhankelijk van factoren waar het kabinet geen invloed op heeft, zoals de geopolitieke situatie en de daarmee samenhangende prijsontwikkelingen. Daarom richt het kabinet zich niet alleen op de armoedepercentages. Het kabinet zet zich met het Nationaal Programma Armoede en Schulden in op onder meer vroegsignalering van schulden, financiële educatie en het tegengaan van niet-gebruik van toeslagen. Daarnaast kunnen mensen vanaf 4 januari 2027 een aanvraag doen bij het Noodfonds Energie. Ook werkt het kabinet aan harmonisering van inkomensondersteuning. Deze maatregelen helpen mensen in kwetsbare posities daadwerkelijk, maar zijn niet altijd zichtbaar in de armoedecijfers.

Vraag 18

Vraag 18
Deze leden constateren dat volgens de Miljoenennota de kinderarmoede naar verwachting daalt van 2,4% in 2026 naar 2,3% in 2027. Kunt u aangeven hoeveel minder kinderen daardoor in armoede zouden opgroeien?

[12] Het wetsvoorstel tweede knikpunt WKB (met daarin een verhoging van de kinderbijslag en een verlaging van het kindgebonden budget) is komen te vervallen. Daarnaast is de bevriezing van het aanvangspunt toptarief teruggedraaid, en is de arbeidskorting minder verhoogd dan in de MEV was voorzien. Ook zijn er aanpassingen in box 3 voorgesteld.

[13] Kamerstukken II 2025/26, 36848, nr. 84.

Antwoord op vraag 18
Zie het antwoord op vraag 16.

Vraag 19

Vraag 19
Bent u tevreden met deze zeer geringe daling? Indien u daarmee niet tevreden bent, waarom neemt u dan niet meer maatregelen om de kinderarmoede verder te laten dalen?

Antwoord op vraag 19
Zie het antwoord op vraag 17.

Vraag 20

Vraag 20
Welk deel van deze verwachte marginale daling is toe te schrijven aan nieuw beleid, welk deel aan eerder genomen maatregelen en welk deel aan de geraamde economische ontwikkeling?

Antwoord op vraag 20
Het is niet mogelijk om het effect van autonome economische ontwikkelingen en beleid te scheiden. Wel blijkt uit de MEV dat de verwachte mediane koopkrachtontwikkeling in 2027 uitkomt op – 0,1%, ondanks dat er sprake is van positieve reële loonontwikkeling (i.e. de lonen stijgen meer stijgen dan de inflatie). Daaruit valt af te leiden dat beleid per saldo een negatief effect heeft op het besteedbaar inkomen van huishoudens – wat doorgaans een opwaarts effect heeft op de armoedecijfers. Het kabinet is op dit moment nog met de Tweede Kamer in gesprek over het Belastingplan. Aanpassingen die hieruit voortkomen kunnen ook weer doorwerken in de armoedecijfers.

Vraag 21

Vraag 21
Onderkent u, vragen deze leden, dat deze zeer beperkte daling slechts een raming is en dat economische tegenvallers ertoe kunnen leiden dat de kinderarmoede gelijk blijft of zelfs toeneemt?

Antwoord op vraag 21
Zoals aangegeven in de antwoorden op vraag 16 en 17 is de ontwikkeling van het armoedecijfer afhankelijk van economische mee- of tegenvallers en eventuele aanpassingen van beleidsvoornemens voor komend jaar. Hierdoor kan het uiteindelijke armoedecijfer hoger of lager zijn dan verwacht.

Vraag 22

Vraag 22
Bent u bereid bij de Voorjaarsnota 2027 aanvullende, gerichte maatregelen te nemen om de armoede, en in het bijzonder de kinderarmoede, substantieel verder terug te dringen?

Antwoord op vraag 22
Het kabinet heeft blijvend aandacht voor armoede en houdt de macro-economische ontwikkelingen in de gaten. In principe zal er naar aanleiding van de cMEV in 2027 besloten worden over het koopkrachtpakket voor 2028, waarbij ook gekeken zal worden naar armoede.

Vraag 23

Vraag 23
De leden van de SP-fractie vragen waarom u ervoor kiest om woningcorporaties pas per 2028 uit te zonderen van de renteaftrekbeperking in de vennootschapsbelasting op grond van ATAD? Wat staat het doorvoeren van deze maatregel per 2027 in de weg?

Antwoord op vraag 23
Vanaf 2028 wordt structureel 425 miljoen euro beschikbaar gemaakt om woningcorporaties gedeeltelijk uit te zonderen van de generieke renteaftrekbeperking (de earningsstrippingmaatregel) in de vennootschapsbelasting (Vpb). Voor het jaar 2027 is derhalve geen budgettair bedrag ingeboekt voor deze voorgestelde maatregel. Daarnaast dient bij de gedeeltelijke uitzondering rekening te worden gehouden met staatssteunaspecten, hetgeen van belang is voor woningcorporaties in verband met de risico's van terugvordering van ongeoorloofde staatssteun. Om zorgvuldigheid te waarborgen acht het kabinet het van belang om dit vóór de inwerkingtreding informeel met de diensten van de Commissie te bespreken. Het kabinet kan niet garanderen dat deze gesprekken zijn afgerond vóór 1 januari 2027.

De gedeeltelijke uitzondering voor woningcorporaties is met een nota van wijziging opgenomen in het wetsvoorstel Belastingplan 2027. Woningcorporaties kunnen hierdoor vanaf boekjaar 2027 al rekening houden met de maatregel in hun meerjarenbegroting, waardoor meer ruimte ontstaat om geborgde financiering bij het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) aan te trekken. Hierdoor draagt de maatregel effectief al vanaf 1 januari 2027 bij aan het vergroten van de investeringscapaciteit van woningcorporaties.

Vraag 24

Vraag 24
Aedes raamde vóór de aangekondigde ATAD-uitzondering dat de vennootschapsbelastinglast van woningcorporaties zou stijgen van € 777 miljoen in 2025 naar € 1,5 miljard in 2029. Kunt u een geactualiseerde raming geven van de belastinglast na invoering van deze uitzondering?

Antwoord op vraag 24
Woningcorporaties betalen, na het toepassen van de uitzondering op de earningsstrippingmaatregel voor hun diensten van algemeen economische belang (DAEB-) activiteiten, naar verwachting in 2028 ongeveer 700 miljoen euro aan vennootschapsbelasting, in 2029 ongeveer 800 miljoen euro, jaarlijks verder oplopend tot structureel ongeveer 1,1 miljard euro in 2033.

Vraag 25

Vraag 25
Hoeveel extra investeringsruimte ontstaat door de ATAD-uitzondering per 2028, rekening houdend met de inzet van bestaande woningbouwmiddelen als dekking, en welk tekort resteert voor de uitvoering van de Nationale Prestatieafspraken?

Antwoord op vraag 25
Het investeringstekort van de Nederlandse woningcorporaties bedroeg 19,4 miljard euro na de doorrekening in januari 2026. Daarom neemt het kabinet verschillende maatregelen om de investeringsruimte van woningcorporaties te verbeteren. Gezamenlijk zorgen deze maatregelen ervoor dat de investeringsruimte van woningcorporaties met circa 28 miljard euro toeneemt. Circa 14 miljard euro komt beschikbaar door de voorgestelde gedeeltelijke uitzondering voor woningcorporaties in de earningsstrippingmaatregel in de vennootschapsbelasting vanaf 2028. Door macro economische ontwikkelingen (onder andere rente en inflatie) verslechtert dit beeld. Precieze cijfers volgen in de eerste helft van 2027.

Vraag 26

Vraag 26
Waarom kiest u ervoor om de overdrachtsbelasting voor woningen waar de koper niet zelf in woont te verlagen? Waarom wordt deze financiële ruimte niet ingezet om huurders te ondersteunen of sociale woningbouw te stimuleren?

Antwoord op vraag 26
De verlaging van de overdrachtsbelasting voor woningen die de koper niet zelf gaat bewonen, draagt bij aan het aanbod van (middenhuur)woningen. Hier profiteren huurders van zonder dat dit ten koste gaat van de betaalbaarheid van huurwoningen. De maatregel staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een breder pakket aan maatregelen waarmee beoogd wordt verschillende knelpunten op de woningmarkt aan te pakken en het woningaanbod over de gehele breedte te versterken. Daarbij wordt ingezet op zowel het bevorderen van investeringen in huurwoningen als op de betaalbaarheid van wonen en beschikbaarheid van sociale huurwoningen.

In 2026 zijn bijvoorbeeld wijzigingen doorgevoerd in de huurtoeslag, waaronder het verlagen van leeftijdsgrens en het afschaffen van de maximale huurgrens als voorwaarde voor het recht op huurtoeslag. Daarnaast zet het kabinet zich in op het vergroten van de investeringscapaciteit van woningcorporaties, zodat zij meer ruimte krijgen om te investeren in (sociale) huurwoningen. Daartoe worden diverse maatregelen genomen, zoals het afschaffen van de renteaftrekbeperking voor woningcorporaties.

Vraag 27

Vraag 27
Welke aantoonbare economische voordelen verwacht u, vragen de aan het woord zijnde leden, van de voorgestelde uitbreiding van de vermogenswinstbelasting ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel Wet werkelijk rendement box 3? Indien u geen economische voordelen ziet, welke voordelen ziet u dan wel? Hoe wegen deze voordelen volgens u op tegen het probleem van belastinguitstel en de verwachte uitvoeringsproblemen?

Antwoord op vraag 27
Een vermogenswinstbelasting en een vermogens aanwasbelasting kennen beide voor- en nadelen die het kabinet heeft afgewogen. Een belangrijke overweging voor het kabinet om te kiezen voor een vermogenswinstbelasting is dat een vermogenswinstbelasting aansluit bij het realisatiebeginsel. Bij een vermogenswinstbelasting wordt de waardeontwikkeling pas belast bij realisatie, waardoor de belastingheffing in beginsel betaald kan worden uit de gerealiseerde opbrengst. Bij een vermogensaanwasbelasting wordt de waardontwikkeling jaarlijks in aanmerking genomen, ongeacht of deze is gerealiseerd.

Een vermogenswinstbelasting sluit beter aan bij de wijze waarop waardeontwikkelingen in box 1 en box 2 van de inkomstenbelasting en in de vennootschapsbelasting in de belastingheffing worden betrokken. Door de vermogenswinstbelasting uit te breiden worden de verschillen tussen de boxen verkleind en wordt de prikkel tot box arbitrage verder verminderd. Dit draagt bij aan een meer samenhangende belastingheffing over vermogensinkomsten in de inkomstenbelasting.

Ook internationaal is belastingheffing over gerealiseerde vermogenswinsten gebruikelijk. Een vermogenswinstbelasting sluit daardoor ook beter aan bij de wijze waarop de waardeontwikkeling van vermogensbestanddelen in veel andere landen in de belastingheffing wordt betrokken. Het belangrijkste verschil in de gevolgen van de vermogenswinstbelasting en een vermogensaanwasbelasting betreft het moment waarop de waardeontwikkeling in de heffing wordt betrokken. Dat dit in voorkomende situaties betekent dat belastinginkomsten pas op een later moment worden gerealiseerd is inherent aan de keuze van een vermogenswinstbelasting.

Het kabinet wil zo snel mogelijk naar een volledige vermogenswinstbelasting in box 3. Dit is een grote en ingewikkelde operatie. Om de stap naar een vermogenswinstbelasting zo snel mogelijk te zetten stelt het kabinet voor om de voorgestelde vermogenswinstbelasting in het nieuwe box 3-stelsel uit te breiden van alleen onroerende zaken en aandelen van en winstbewijzen in startende ondernemingen naar alle financiële instrumenten.Het kabinet heeft hierbij ingezet op invoering per 2028. Het kabinet weegt echter zwaar mee dat in de uitvoeringstoets van de Belastingdienst een negatief oordeel wordt gegeven over de uitvoerbaarheid per 2028. De Raad van State geeft in haar advies aan dat invoering van het voorstel per 2028 op basis van de beschikbare informatie niet verantwoord zou zijn.

Bovendien geven ook financiële instellingen aan de gegevens voor het belastingjaar 2028 niet tijdig te kunnen leveren aan de Belastingdienst. Voor belastingjaar 2029 verbetert de uitvoerbaarheid. Daarom wordt voorgesteld om het nieuwe box 3-stelsel, inclusief de voorstellen in de novelle, in te voeren met ingang van 1 januari 2029 als de komende weken blijkt dat het niet mogelijk is om tot verantwoorde implementatie per 1 januari 2028 te komen. Hier wordt momenteel nader naar gekeken.

Vraag 28

Vraag 28
U heeft eerder erkend dat uitstel van belastingheffing een liquiditeitsvoordeel voor belastingplichtigen en een nadeel voor de overheid oplevert. Welke concrete maatregelen neemt u in het nieuwe voorstel om fiscaal gedreven uitstel en mogelijk definitief afstel van belastingheffing tegen te gaan?

Antwoord op vraag 28
Het klopt dat een vermogenswinstbelasting een prikkel kan geven om de realisatie van winsten uit te stellen. Belastingplichtigen kunnen bijvoorbeeld beslissen om aandelen die op winst staan nog niet te verkopen om zo belastingheffing op dat moment te voorkomen. Dit is inherent aan de keuze voor een vermogenswinstbelasting. Het kabinet zal bij de doorontwikkeling naar een volledige vermogenswinstbelasting (per 2030) nader onderzoek doen naar mogelijkheden om specifiek op belastinguitstel gerichte constructies te bestrijden.

Vraag 29

Vraag 29
De leden van de fractie van de SP vragen op grond waarvan u invoering van de voorgestelde uitbreiding van de vermogenswinstbelasting per 2028 verantwoord acht, gezien de onlangs door de NOS beschreven problemen met tijdige gegevensaanlevering door banken, de controleerbaarheid van aangiften en de beschikbaarheid van gegevens voor belastingplichtigen zelf? Hoe weegt u de gevolgen van het feit dat de banken in de genoemde berichtgeving zelf hebben aangegeven te weinig tijd te hebben voor de benodigde aanpassing van hun IT-systemen?

Antwoord op vraag 29
Het kabinet heeft een aangepast voorstel voor box 3 en de dekking gedaan, mede naar aanleiding van het debat met het parlement. De heffing in box 3 op basis van vermogenswinstbelasting wordt uiterlijk per 2029 uitgebreid en is ook zo aangepast in de novelle. Hiermee komt het kabinet tegemoet aan de door de Raad van State geuite zorgen en de uitkomsten van de uitvoeringstoets. Indien het uit de gesprekken met de banken mogelijk blijkt, wordt de invoering vervroegd naar 2028. Banken hebben aangegeven dat zij over 2028 niet tijdig de gegevens kunnen leveren die nodig zijn voor het bepalen van de vermogenswinst van een beleggingsportefeuille. Daardoor is er voor 2028 geen vooraf ingevulde aangifte voor de vermogenswinst in box 3.

Dat maakt het invullen van de aangifte ingewikkelder voor burgers, en de kans op fouten groter. Voor de Belastingdienst ontbreekt contra-informatie voor toezicht en handhaving, omdat banken geen gegevens aanleveren. Daardoor zal de handhaving naar verwachting moeizaam zijn, omdat deze alleen steekproefsgewijs kan plaatsvinden. De Belastingdienst zal naar verwachting aanvullende personele capaciteit hiervoor moeten inzetten. Een definitief oordeel over de uitvoeringsgevolgen staat in de uitvoeringstoets, die bij indiening van de novelle aan de Tweede Kamer is meegezonden. Mede vanwege deze bezwaren heeft het kabinet besloten het nieuwe box 3-stelsel, inclusief de uitbreiding van de vermogenswinstbelasting, uiterlijk per 1 januari 2029 in te voeren.

Vraag 30

Vraag 30
Hebt u concrete oplossingen voor de genoemde uitvoeringsproblemen voor ogen en, zo ja, welke zijn dat?

Antwoord op vraag 30
Zie antwoord op vraag 29.

Vraag 31

Vraag 31
Welke risico's op onjuiste aangiften en belastingontduiking blijven bestaan, hoelang zullen deze naar verwachting voortduren en welke gevolgen hebben zij voor de geraamde belastingopbrengsten? Kunt u tevens aangeven welke andere werkzaamheden en wetgevingstrajecten bij de Belastingdienst hierdoor vertraging dreigen op te lopen?

Antwoord op vraag 31
Zoals aangegeven bij het antwoord op vraag 29 hebben banken aangegeven dat zij over 2028 niet tijdig de gegevens kunnen leveren die nodig zijn voor het bepalen van de vermogenswinst van een beleggingsportefeuille. Daardoor is er voor 2028 geen vooraf ingevulde aangifte voor de vermogenswinst in box 3. Dat maakt het invullen van de aangifte ingewikkelder voor burgers, en de kans op fouten groter. Vanaf 2029 is de verwachting dat de banken deze gegevens wel kunnen aanleveren. Hierdoor zal de kans op het maken op fouten in de aangifte worden verkleind.

Vraag 32

Vraag 32
Kunt u aangeven hoeveel belastinginkomsten u naar verwachting misloopt door de thans voorgestelde uitbreiding van de vermogenswinstbelasting per 2028, gevolgd door volledige invoering per 2030, ten opzichte van het oorspronkelijke wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3? Kunt u de geraamde derving zowel per jaar als cumulatief tot en met 2035 weergeven, en daarnaast over de volledige periode waarin de overgang tot lagere belastingontvangsten leidt?

Antwoord op vraag 32
De budgettaire effecten van een beleidsvoorstel aan de inkomstenkant worden normaliter gepresenteerd over de kabinetsperiode, aangevuld met een structureel bedrag. In geval van grondslagerosie geldt op basis van het advies van de 18e Studiegroep Begrotingsruimte dat daarbij wordt gekeken naar een periode tot t+5. Als gevolg van het informatieverzoek van de Tweede Kamer zijn op 3 november reeksen aangeleverd van de kosten van de vermogenswinstbelasting incl dekking t/m 2040. Het is ongebruikelijk om deze reeksen over deze periode te presenteren. Kortheidshalve wordt verwezen naar deze brief.

Vraag 33

Vraag 33
Deze leden vragen tot welk jaar de beschikbare ramingen lopen en welke derving resteert daarna structureel?

Antwoord op vraag 33
In de raming treedt vanaf 2060 een structureel effect op. Dan resteert een structurele derving van 100 miljoen euro voor een volledige vermogenswinstbelasting.

Vraag 34

Vraag 34
Wordt de dekking van de volledige derving binnen het domein van de belasting op vermogen gezocht? Zo ja, kunt u uitsluiten dat deze rekening elders terechtkomt via hogere lasten op arbeid of consumptie, of via bezuinigingen op publieke voorzieningen?

Antwoord op vraag 34
Conform de motie Eerdmans/Bikker heeft het kabinet voor de box 3 novelle gekeken naar dekking in het bredere vermogensdomein. Het kabinet stelt hiervoor voor om het maximumbedrag voor excessief lenen te beperken naar € 100.000 en tijdelijk de tarieven in box 2 te verlagen. Indachtig het advies van de Raad van State ten aanzien van de budgettaire gevolgen van de tegenbewijsregeling is daarnaast op basis van de realisaties hiervan een afslag genomen.

Vraag 35

Vraag 35
Kunt u een volledig overzicht verstrekken van de organisaties, instellingen en vertegenwoordigers waarmee sinds de indiening van het wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3 op 19 mei 2025 contact is geweest, geactualiseerd tot en met de recente besluitvorming over de uitbreiding van de vermogenswinstbelasting? Kunt u per contact de datum, de aard van het contact, de eventuele schriftelijke inbreng en de wijze waarop deze is meegewogen vermelden? Welke van deze partijen hebben gepleit voor uitbreiding van de vermogenswinstbelasting en welke voor handhaving van de vermogensaanwassystematiek?

Antwoord op vraag 35
Bij de parlementaire behandeling in de Eerste Kamer is naar het oordeel van het kabinet gebleken dat onvoldoende maatschappelijk en politiek draagvlak bestaat voor een vermogensaanwasbelasting als structureel onderdeel van het nieuwe box 3-stelsel. Tegelijkertijd is het kabinet van mening dat het invoeren van een stelsel op basis van werkelijk rendement belangrijke voordelen heeft ten opzichte van het huidige forfaitaire stelsel met een tegenbewijsregeling en dat het wenselijk is om het wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3 met verbeteringen met ingang van 2029 in te voeren.

Daarom heeft het kabinet gezocht naar een manier om bij aanvang van het nieuwe box 3-stelsel in 2029 de vermogenswinstbelasting uit te breiden naar zo veel mogelijk vermogensbestanddelen, rekening houdend met de uitvoeringstechnische mogelijkheden. Tijdens de totstandkoming van het wetsvoorstel en in de periode na aanbieding heeft een breed scala aan belangenorganisaties inbreng geleverd over het wetsvoorstel, zoals de beroepsorganisaties voor belastingadviseurs en fiscaal dienstverleners, VNO-NCW en ketenpartners zoals banken en verzekeraars en enkele individuele bedrijven. Deze inbreng is gewogen en onderstreept in het algemeen het beeld dat het wetsvoorstel in de huidige vorm verbeterd kan worden om het draagvlak voor het nieuwe stelsel te vergroten.

Vraag 36

Vraag 36
De leden van de SP-fractie vernemen graag waarom u kiest voor een verhoging van de arbeidsongeschiktheidspremie (hierna: Aof-premie) als invulling van de zogenaamde vrijheidsbijdrage, terwijl UWV in de Januarinota 2026 het vermogen van het Arbeidsongeschiktheidsfonds eind 2026 raamde op circa € 44,9 miljard?

Antwoord op vraag 36
De vrijheidsbijdrage is verdeeld over huishoudens en bedrijven. Daarbij is gekeken naar maatregelen met een brede grondslag, om de last te verdelen. Zoals voor de zomer toegelicht door de minister van Sociale zaken en werkgelegenheid[14], zijn de uitgaven en inkomsten van de fondsen collectieve uitgaven en inkomsten. Zij tellen mee in het EMU-saldo en de EMU-schuld van de collectieve sector. Vanuit het perspectief van de overheidsfinanciën is het daarom niet het saldo van een individueel fonds dat ertoe doet, maar het totaal van alle collectieve inkomsten en uitgaven. Dat betekent dat elke beslissing van het kabinet over de premies of de uitgaven uit de fondsen direct effect heeft op de overheidsfinanciën. Een verhoging van de Aof-premie verbetert het EMU-saldo. Een verhoging van de uitkeringen verslechtert het. Als de fondsen in een jaar een overschot hebben (dus meer inkomsten dan uitgaven) dan verbetert dat het EMU-saldo. Daardoor kunnen andere delen van de overheid een groter tekort hebben zonder dat het totale begrotingstekort te groot wordt. Omdat elk fonds een eigen boekhouding heeft zijn de overschotten uit recente jaren zichtbaar als fondsvermogen. Dat fondsvermogen heeft dus de afgelopen jaren steeds het EMU-saldo verbeterd, en kan niet worden uitgegeven of afgebouwd zonder het EMU-saldo in de toekomst te verslechteren.

Vraag 37

Vraag 37
Hoe verhoudt deze premieverhoging zich tot de uitgaven waarvoor het fonds bestemd is, en welke grenzen stelt u aan het gebruik van deze premie voor algemene budgettaire doeleinden?

Antwoord op vraag 37
Zie antwoord vraag 36.

Vraag 38

Vraag 38
Welk deel van de verhoging van de Aof-premie wordt naar verwachting op korte en langere termijn afgewenteld op werknemers via een beperking van de loonruimte? Hoe beoordeelt u in dat licht de presentatie van deze maatregel als een vrijheidsbijdrage van werkgevers?

[14] Technische Kamerbrief over fondsensystematiek werknemersverzekeringen, 2026-0000202037

Antwoord op vraag 38
In de ex-ante verdeling van de beleidsmatige lastenontwikkeling naar wie de belasting afdraagt, wordt de AOF-premie toegerekend aan bedrijven. In algemene zin geldt echter dat de economische gevolgen van een heffing zelden beperkt zullen blijven tot enkel de belastingplichtige. De betaler van een belasting is daarmee niet noodzakelijk degene die de lasten uiteindelijk draagt. Zo zijn de inkomstenbelasting waarvoor de werknemer belastingplichtig is, en de premies die de werkgever afdraagt voor de werknemersverzekeringen, economisch sterk met elkaar verweven. Beide heffingen leiden tot een verschil tussen de bruto loonkosten en het nettoloon. Vanuit dat perspectief is het onwaarschijnlijk dat de last van de premie alleen bij de werkgever terechtkomt, of die van de inkomstenbelasting uitsluitend bij de werknemer. Een verhoging van de AOF-premie zal daarmee naar verwachting bij zowel werkgevers als werknemers neerslaan. De verdeling hangt af van verschillende individuele factoren, zoals onderhandelingsmacht en prijsgevoeligheid en zal per sector en per bedrijf verschillen.

Vraag 39

Vraag 39
Kunt u de in figuren 19 en 20 van de Miljoenennota opgenomen verdelingen actualiseren voor de besluitvorming na Prinsjesdag, inclusief de voorgestelde wijzigingen in box 3 en de bijbehorende dekking zodra deze bekend is?

Antwoord op vraag 39
Het kabinet zal deze figuren actualiseren bij de volgende budgettaire nota als de besluitvorming in beide kamers is afgerond.

Vraag 40

Vraag 40
De aan het woord zijnde leden constateren dat het onderdeel van figuur 20 dat het beleid van het huidige kabinet weergeeft, een stijging van de beleidsmatige lasten op arbeid laat zien, terwijl de lasten op kapitaal dalen. Acht u dit een wenselijke ontwikkeling? Hoe verhoudt dit zich tot de ambitie dat werken meer moet lonen?

Antwoord op vraag 40
Het kabinet streeft naar een evenwichtige verdeling van de lasten. Het kabinet streeft ernaar om werken meer te laten lonen. Zo heeft het kabinet gekeken hoe de vrijheidsbijdrage verlicht kan worden in 2027. Per saldo is er een koopkrachtpakket van 1,15 miljard euro samengesteld. Voor werkenden is deze reparatie het grootst geweest. Het kabinet streeft ook naar een competitieve en productieve economie, en kijkt daarom ook naar het investeringsklimaat. De lasten op kapitaal dalen met name doordat het kabinet maatregelen neemt die de investeringsruimte van woningcorporaties aanzienlijk verruimen (door de generieke renteaftrekbeperking af te schaffen voor woningcorporaties). Het kabinet ziet dit als een belangrijke stap in de richting van het verwezenlijken van de bouwambities.

Vraag 41

Vraag 41
De huidige begrotingssystematiek, het kasverplichtingenstelsel, maakt het echter lastig om helder zicht te houden op de meerjarige waarde van dergelijke investeringen. Waarom houdt u dan toch vast aan het huidige kasverplichtingenstelsel in plaats van over te stappen op een baten-lastenstelsel, dat de waarde van investeringen beter in kaart brengt? Kunt u toelichten welke meerwaarde het huidige kasstelsel heeft ten opzichte van een baten-lastenstelsel?

Antwoord op vraag 41
Nederland hanteert een hybride systeem, het kasverplichtingenstelsel bij departementen en het baten-lastenstelsel bij uitvoeringsorganisaties en decentrale overheden. Het baten-lastenstelsel wordt in Nederland al toegepast waar dit het meest relevant is: bij uitvoeringsorganisaties met grote investeringen (zoals het Rijksvastgoedbedrijf) en decentrale overheden. Daarnaast lopen verbeteringen in het activabeheer van Rijkswaterstaat, zoals toegelicht in de Kamerbrief van 11 februari 2025 (Kamerstuk 31865, nr. 271)

Een volledige overstap naar het baten-lastenstelsel voor de hele Rijksbegroting zou een omvangrijke operatie zijn met beperkte voordelen. Bij een kas-verplichtingenbegroting autoriseert het parlement op basis van daadwerkelijk begrote uitgaven en aangegane verplichtingen en niet boekhoudkundige kosten. Het baten-lastenstelsel is bijvoorbeeld minder zinvol voor begrotingen zoals het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid waar het vooral lopende uitgaven betreft.

Bovendien zou dit geen extra budgettaire ruimte creëren: de Europese regels voor het EMU-saldo (maximaal 3% tekort) en de schuldquote blijven ongewijzigd, ongeacht het boekhoudsysteem. Ook in landen met het baten-lastenstelsel leidt dit niet automatisch tot meer investeringen – uiteindelijke keuzes blijven politiek van aard.

Een vorm van kasboekhouding zal altijd noodzakelijk zijn voor het Agentschap om te bepalen hoeveel kasmiddelen zij van de markt moeten aantrekken, zoals elke organisatie inzicht dient te hebben in de liquiditeitsbehoefte.

Vraag 42

Vraag 42
Het kabinet kondigde aan meer onderscheid te zullen aanbrengen tussen uitgaven aan consumptie en investeringen zodat de baten van investeringen duidelijker zichtbaar zouden worden. Als dit niet via een baten-lastenstelsel gebeurt, welke manieren heeft u dan voor ogen om dit inzichtelijker te maken?

Antwoord op vraag 42
Het kabinet heeft de afgelopen periode al verschillende stappen gezet om het onderscheid tussen consumptie en investeringen beter zichtbaar te krijgen in de begrotings- en verantwoordingsstukken:
- Het kabinet besteedt in budgettaire nota's aandacht aan de ontwikkeling van consumptieve uitgaven en investeringen.
- Aanvullend hieraan is in de hoofdtekst van de Miljoenennota dit jaar een analyse gepresenteerd van de onderliggende oorzaken bij de ontwikkeling van publieke en private investeringen.
- Over de investeringsopgave van Tennet wordt sinds 2025 gepubliceerd in de Miljoenennota.

Vraag 43

Vraag 43
Kunt u per begroting met een ingehouden prijsbijstelling duidelijk toelichten waarom er geen prijsbijstelling plaatsvindt, en of dit risico's vormt voor lopende verplichtingen van de betreffende ministeries?

Antwoord op vraag 43
In de Miljoenennota 2027 heeft het kabinet bepaald om een deel van de loon- en prijsbijstelling over de coalitieakkoordmiddelen niet uit te keren.

Omdat de loon- en prijsbijstelling voor 2027 en de daaropvolgende jaren pas bij Voorjaarsnota 2027 wordt vastgesteld kan het kabinet u pas daarna verder informeren over de inhouding van loon- en prijsbijstelling op de verschillende begrotingen. Uiteraard zouden departementen meer budgettaire ruimte hebben als de prijsbijstelling wel had plaatsgevonden. Departementen kunnen zelf voorstellen hoe ze dit invullen, door minder uit te geven aan nieuwe plannen of aan lopende programma's.

Vraag 44

Vraag 44
Ook wijst de Raad van State op het toenemende risico op onderuitputting op begrotingen met snel toenemende uitgaven, zoals Defensie en LVVN. Bent u zich ook bewust van dit risico en hoe wil u de doelmatigheid van deze uitgaven waarborgen?

Antwoord op vraag 44
Het kabinet zet zich in voor realistische ramingen en blijft hier in de toekomst kritisch naar kijken. Daarnaast ontvangen departementen een deel van de middelen die niet besteed zijn in het volgende jaar (1% eindejaarsmarge). De eindejaarsmarge is bedoeld om ondoelmatige besteding van middelen aan het einde van het jaar te voorkomen door onbestede middelen (deels) naar het volgende jaar door te schuiven. Begrotingsfondsen zoals het Defensiematerieelbegrotingsfonds, het Deltafonds en het Mobiliteitsfonds kennen een 100% eindejaarsmarge.

Vraag 45

Vraag 45
De belastingschijven en heffingskortingen worden slechts voor 48% gecorrigeerd voor inflatie. Hoe wil u voorkomen dat de marginale druk hierdoor verder toeneemt en het zo mensen ontmoedigt om meer uren te gaan werken?

Antwoord op vraag 45
De maatregelen uit het Belastingplan leiden niet tot grote wijzigingen in de marginale druk van werkenden.[15]Loongroei zorgt ervoor dat mensen eerder in een hogere schijf van de inkomstenbelasting terecht kunnen komen. De hoogte van de loongroei verschilt per persoon. Door de progressieve tarieven in de inkomstenbelasting leidt dat tot een hogere marginale druk als je door een hoger inkomen in een hogere schijf terecht komt. Dit effect wordt echter gedempt doordat de schijfgrenzen worden geïndexeerd met de tabelcorrectiefactor.

Door de beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor stijgen de schijfgrenzen minder dan met volledige toepassing, waardoor de sprong in de marginale druk door de progressieve tarieven verschuiven naar iets lagere inkomens dan zonder de beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor het geval is. Het kabinet heeft de ambitie om meer werken meer te laten lonen. Daarom verkent het kabinet

[15] Kamerstukken II 2026/27, 37020 XV, nr. 2 en bijlage marginale druk en gemiddelde druk 2027 bij het Belastingplan 2027

bijvoorbeeld onorthodoxe maatregelen om werken meer lonend te maken, zoals aangekondigd in het coalitieakkoord. Hierover wordt de Tweede Kamer in december geïnformeerd

Vraag 46

Vraag 46
Het zwaartepunt van de belastingheffing ligt al bij de inkomstenbelasting. Waarom kiest u er dan toch voor om de vrijheidsbijdrage ook hier neer te doen slaan?

Antwoord op vraag 46
De hogere defensie-uitgaven leveren een flinke rekening op. Het kabinet vindt het belangrijk dat deze rekening niet wordt doorgeschoven naar toekomstige generaties. Daarom vraagt het kabinet zowel burgers als bedrijven een bijdrage te leveren. De verdeling daarvan is een keuze die is gemaakt in de integrale afweging van de budgettaire afspraken bij de start van de kabinetsperiode. Daarbij heeft het kabinet ten eerste oog gehad voor de grotere huidige omvang van de loon- en inkomensheffing ten opzichte van de werkgeverspremies, waarmee de verhoging in relatieve zin vergelijkbaar is. Daarnaast heeft het kabinet gewicht toegekend aan een stabiel fiscaal vestigingsklimaat en een zo gelijk mogelijk speelveld in Europa, en tegelijkertijd oog gehouden voor een evenwichtige verdeling van de lasten. Dit is ook onderdeel van het gesprek wat het kabinet voert met het parlement in het kader van het Belastingplan 2027.

Vraag 47

Vraag 47
Kunt u toelichten hoe invulling is gegeven aan de toezegging, waarin is toegezegd dat het onderwerp houdbaarheid van de overheidsfinanciën breder en prominenter aan bod zal komen in de Miljoenennota, inclusief een beschouwing op de langetermijnontwikkeling en de aannames die ten grondslag liggen aan houdbaarheidsprojecties?

Antwoord op vraag 47
Aan deze toezegging is invulling gegeven bij paragraaf 1.3.3 van de Miljoenennota. In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de overheidsfinanciën op de middel(lange) termijn geschetst, waaronder de verwachte schuldquote richting 2040 en 2060 op basis van CPB-projecties. Hierbij wordt een beschouwing gegeven op de belangrijkste oorzaken voor de verwachtte stijging.

Vraag 48

Vraag 48
Is dit rapport (CPB-rapport 'De Nederlandse overheidsschuld op lange termijnm, red.), of de daarin opgenomen projecties en onzekerheidsbandbreedte, expliciet en als uitgangspunt opgenomen in de Miljoenennota 2027 of de bijbehorende stukken? Zo nee, waarom niet?

Antwoord op vraag 48
Paragraaf 1.3.3 van de Miljoenennota gaat in op de ontwikkeling van de overheidsfinanciën op de middel(lange) termijn. Hiervoor is gekeken naar het Centraal Economisch Plan (CEP) en de doorrekening van het coalitieakkoord door het CPB. Hierin zijn ramingen opgenomen over de verwachte schuldquote in 2040 en 2060. Deze ramingen bouwen voort op het in de vraag benoemde CPB-rapport.

Vraag 49

Vraag 49
Welke concrete stappen heeft u hiertoe (verlengen begrotingshorizon, red.) gezet in de Miljoenennota 2027 of in de voorbereiding daarvan?

Antwoord op vraag 49
Het kabinet werkt de uitbreiding van de begrotingshorizon naar het huidige begrotingsjaar plus acht jaar, verder uit conform het coalitieakkoord. Hierbij moet o.a. bezien worden hoe snel financiële systemen op de nieuwe systematiek kunnen worden ingericht. In de Algemene Financiële Beschouwingen is de motie Van Brenk over het verder verschaffen van informatie over het verruimen van het begrotingsvenster aangenomen.[16] Het kabinet zal de Kamer in het voorjaar van 2027 verder informeren over het uitbreiden van de begrotingshorizon.

Vraag 50

Vraag 50
Kunt u een overzicht geven van de aannames die ten grondslag liggen aan de langetermijnprojecties die in de begrotingsstukken zijn

[16] *Kamerstukken II, 2026/2027* 37.020-IX nr. 38

opgenomen, en hoe deze zich verhouden tot de aannames en uitkomsten van het CPB-rapport van juli 2025 (inclusief de effecten van vergrijzing op AOW en zorg, en de mate waarin aanvullende uitgaven zoals defensie, klimaat en migratie zijn meegenomen)?

Antwoord op vraag 50
De langetermijnprojecties in paragraaf 1.3.3 van de Miljoenennota zijn gebaseerd op de cijfers van het CPB. De projecties tot en met 2040 zijn gebaseerd op het CEP 2026. Daarin gebruikt het CPB vanaf 2034 de debt sustainability analysis (DSA)-methode van de Europese Commissie.[17] Zie het verantwoordingsdocument CEP 2026 voor meer toelichting op de methode en de belangrijkste wijzingen in de raming ten opzichte van de cMEV 2026-raming uit juli 2025. De inschatting van de overheidsschuld in 2060 in de Miljoenennota is afkomstig uit de CPB-analyse van het coalitieakkoord 2026-2030.[18] Hierbij heeft het CPB dezelfde methode gehanteerd als in de studie uit juli 2025, maar wel op basis van een nieuw basispad en de beleidsmaatregelen uit het coalitieakkoord van het kabinet. De wijzigingen in zowel het basispad als de meegenomen beleidsmaatregelen worden in de publicatie toegelicht. Een beknopte toelichting op de verschillen tussen de CPB-methodiek voor de schuld 2060 en de DSA-methode van de Europese Commissie is opgenomen in de CPB-publicatie uit juli 2025.[19]

Vraag 51

Vraag 51
Gezien de status van toezegging T04183 (thans: openstaand) en de constatering van de leden van de fractie van FVD dat de specifieke CPB-projectie niet prominent en expliciet als houdbaarheidsscenario is opgenomen, vragen deze leden u wanneer en op welke wijze u deze toezegging volledig zal afdoen?

Antwoord op vraag 51
Zie antwoord op vraag 47.

Vraag 52

Vraag 52
Deze leden constateren dat de arbeidsproductiviteit van de commerciële sector in 2025 met 2,5% steeg. De jaren ervoor daalde de arbeidsproductiviteit echter, dus de eerdere terugval is nauwelijks goedgemaakt. Hoe beoordeelt u die geringe groei van de arbeidsproductiviteit? Maakt u zich ook zorgen? Zo ja, welke structurele verbetermaatregelen heeft u in petto voor 2027?

Antwoord op vraag 52
Het structureel versterken van de arbeidsproductiviteit is een prioriteit van dit kabinet. Conform het rapport-Wennink stuurt dit kabinet actief op 1,5% structurele economische groei. Door vergrijzing stagneert de groei van het arbeidsaanbod. Productiviteitsgroei is daarom essentieel voor structurele economische groei. In de Macro-Economische Verkenning raamt het CPB productiviteitsgroei bij bedrijven van 2,4% in 2026 en 1,2% in 2027.

Om de arbeidsproductiviteit structureel aan te jagen wil dit kabinet de bedrijven- en banendynamiek verbeteren. Dit kan door regeldruk voor bedrijven te verminderen, het mededingingsbeleid van de Autoriteit Consument en Markt te verbeteren en het wisselen van baan te faciliteren met arbeidsmarkthervormingen. Voor arbeidsmobiliteit is het tevens cruciaal dat er voldoende woningen zijn. Via de Taskforce Versnelling Woningbouw werkt het kabinet aan deze opgave.

Daarnaast wil het kabinet dat bedrijven beschikken over voldoende zekerheid en ruimte om te kunnen investeren en te groeien. Dit vraagt om stabiel en voorspelbaar beleid en het aanpakken van de knelpunten, zoals netcongestie en stikstof. Om Nederland weer in beweging te brengen heeft het kabinet via de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof voor de zomer een maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof gepresenteerd. Hierdoor krijgt de natuur kans zich te herstellen, waardoor er weer ruimte voor vergunningverlening voor heel Nederland ontstaat en er wordt toegewerkt naar een sterke en robuuste natuur en een toekomstbestendige landbouw voor heel Nederland.

Bovendien wil het kabinet via de Talentstrategie meer ruimte bieden voor de ontwikkeling van voldoende talent met de juiste kennis en vaardigheden. Productiviteitsgroei en het aanpakken van grote maatschappelijke transities vragen om een goede opleiding, sterke (digitale) vaardigheden en kritisch denkvermogen. Het kabinet wil leerlingen en studenten voorbereiden op de arbeidsmarkt en samenleving van de toekomst door de basisvaardigheden te versterken en het onderwijs te laten meebewegen met nieuwe ontwikkelingen.

[17] CPB – Verantwoordingsdocument CEP 2026 (zie p. 22 en bijlage A)

[18] CPB -Analyse Coalitieakkoord 2026-2030

[19] CPB – De Nederlandse overheidsschuld op lange termijn (Zie p.6)

Vraag 53

Vraag 53
De leden van de JA21-fractie vragen welke structurele productiviteitsgroei in de begrotingsramingen is verondersteld. Kunt u daarnaast inzichtelijk maken wat jaarlijks 0,5 procentpunt minder groei tot en met 2031 betekent voor de belasting- en premieontvangsten en het begrotingstekort? Welke concrete maatregelen moeten voorkomen dat tegenvallende groei uiteindelijk wordt opgevangen met hogere lasten voor werkenden en bedrijven?

Antwoord op vraag 53
Voor de raming van het begrotingssaldo vaart het kabinet op de onafhankelijke economische raming van het CPB. De structurele productiviteitsgroei is vooral van belang bij een (middel)lange termijn raming, omdat het CPB aanneemt dat het productiviteitsniveau aan het einde van de horizon op het structurele niveau ligt. De laatste middellangetermijnraming van het CPB is het Centraal Economisch Plan 2026. Het CPB is in deze raming uitgegaan van een structurele productiviteitsgroei op macroniveau van 0,7%. Als de structurele productiviteitsgroei naar beneden wordt bijgesteld in de modellen van het CPB, leidt dat tot lagere groei van het bbp en de reële lonen. De bbp-groei en loongroei zijn gekoppeld aan de inkomstenbelasting en btw, waardoor de belastinginkomsten dalen.

Tegelijkertijd benadrukt het CPB dat productiviteitsstijgingen niet automatisch tot een verbetering van het begrotingssaldo leiden, en dalingen van de arbeidsproductiviteitsgroei niet automatisch tot een verslechtering. De lonen zijn sterk gekoppeld aan arbeidsproductiviteitsgroei, ook bij de mensen die werken in de zorg, het onderwijs en de overheid. Uitkeringen als de AOW zijn gekoppeld aan de loonontwikkeling, en de zorgvraag groeit sneller als de economie harder groeit. Daarom groeien ook de uitgaven van de overheid bij een stijging van de arbeidsproductiviteit.

Vraag 54

Vraag 54
Welke ontwikkeling van de collectieve uitgaven en lasten als percentage van het bbp acht u op termijn houdbaar?

Antwoord op vraag 54
Er is geen exact percentage te plakken op welke ontwikkeling van de collectieve uitgaven en lasten houdbaar is. In maart 2026 (CEP) raamde het CPB dat de bruto collectieve uitgaven groeien van 44,8% bbp in 2025 naar 47,7% in 2034 en de collectieve lasten van 38,4% in 2025 naar 40,1% in 2034.[20] Hoewel de toekomstige ontwikkelingen omgeven zijn door onzekerheid, is er een duidelijke opwaartse trend zichtbaar. Dit komt onder andere door toenemende rentelasten, defensie-uitgaven en vergrijzingsgerelateerde uitgaven aan zorg en sociale zekerheid. Zonder hervormingen nemen zowel de belastingdruk als overheidsuitgaven naar verwachting toe.

Vraag 55

Vraag 55
Welke structurele keuzes maakt u om de groei van de collectieve uitgaven te begrenzen en ruimte voor lastenverlichting te creëren? Waarom zijn daar vooralsnog uitdrukkelijk hervormingen van de sociale zekerheid, zoals de WIA, buiten gehouden? Welk effect heeft dat op de collectieve uitgaven en de begrotingsramingen?

Antwoord op vraag 55
Zoals bij vraag 54 aangegeven en zoals ook toegelicht aan het parlement[21]zijn hervormingen noodzakelijk om de groei van de uitgaven en lasten te beteugelen. Deze hervormingen moeten op breed draagvlak onder werkgevers en werknemers kunnen rekenen, daarom wordt er toegewerkt naar een sociaal akkoord.

Het besluit van het kabinet om de eerder voorgenomen hervormingen op de WW, tegemoetkoming arbeidsongeschikten en de WIA (IVA) van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te halen om daarmee ruimte te maken voor het gesprek aan tafel vanuit een neutraal startpunt heeft geen effect op de begrotingsramingen en de collectieve uitgaven. Dat komt omdat in afwachting van de uitkomsten van een sociaal akkoord, de besparingsopgave op de Aanvullende Post prijsbijstelling wordt geboekt. Hiervan zijn (nationale en internationale) veiligheid en infrastructuur uitgezonderd. Werkgevers en werknemers hebben aangegeven bereid te zijn om met hervormingsvoorstellen te komen die ook tot een besparing kunnen leiden. Op basis van deze uitkomsten besluit het kabinet in het voorjaar na integrale weging definitief over de uitgaven, conform staande praktijk.

[20] CPB (2026). CEP 2026 - Verantwoording

[21] Kamerstukken I, 37020, nr B, 2026-2027

Vraag 56

Vraag 56
Bent u bereid bij de aankomende Voorjaarsnota voorstellen met dekking te presenteren waardoor extra werken merkbaar meer oplevert?

Antwoord op vraag 56
Het kabinet heeft de ambitie om meer werken meer te laten lonen. In het koopkrachtbeeld hebben werkenden door de voorgestelde maatregelen van het kabinet dan ook de grootste verbetering ten opzichte van de cMEV. Daarnaast verkent het kabinet onorthodoxe maatregelen om werken meer lonend te maken, zoals aangekondigd in het coalitieakkoord. Hierover wordt de Tweede Kamer in december geïnformeerd.

Vraag 57

Vraag 57
Deze leden vragen waarom een loonstijging die uitsluitend de inflatie compenseert, door onvolledige indexatie toch tot een hogere belastingdruk leidt. Bent u bereid volledige inflatiecorrectie structureel te herstellen en daarvoor besparingen aan de uitgavenkant te onderzoeken?

Antwoord op vraag 57
Het kabinet is niet voornemens om de volledige inflatiecorrectie te herstellen. We staan als land voor grote uitdagingen, zowel nationaal als internationaal. Het is daarbij van belang dat we blijven investeren in onze veiligheid. Daarom vraagt het kabinet een bijdrage van iedereen en bij burgers is dit in de vorm van de beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor. Het kabinet heeft de koopkrachtgevolgen hiervan gewogen en daarbij gestreefd naar een evenwichtig koopkrachtpakket. In het kader hiervan zijn er in augustus en in september middelen vrij gemaakt om de koopkracht van huishoudens te ondersteunen.

Daarbij geldt dat de loonstijging en inflatie niet altijd gelijk oplopen en de inflatiecorrectie dus ook niet altijd één op één aansluit bij de loonstijging. In algemene zin geldt dat op de lange termijn loonstijgingen hoger liggen dan de prijsontwikkeling.

Vraag 58

Vraag 58
Hebt u zicht op het gezamenlijke effect van fiscale maatregelen, werkgeverspremies en regeldruk op het mkb? Kunt u vóór de aanstaande Voorjaarsnota voor representatieve bedrijven inzichtelijk maken wat deze stapeling betekent voor hun ruimte om personeel aan te nemen en om te investeren?

Antwoord op vraag 58
Het kabinet is voortdurend in gesprek met ondernemers en werkgeversorganisaties. Het kabinet zet zich in om de regeldruk voor ondernemers te verminderen. De regeldrukaanpak die sinds september vorig jaar is gestart, heeft tot dusver geleid tot een lijst van 403 geïnventariseerde regels van verschillende ministeries die reeds zijn aangepakt of waar momenteel aan wordt gewerkt. Bij 97 van deze regels is de regeldruk al verminderd.[22] Het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR) ondersteunt de samenwerking met werkgevers aan de hand van het meldpunt regeldruksignalen. Hier is het mogelijk voor ondernemers (en mensen en professionals) om samen met de werkgever- of brancheorganisatie een melding te doen over onnodig belastende regels en verplichtingen van de overheid. Gaat het om nationale regelgeving die meer ondernemers raakt, dan kan het ATR het kabinet adviseren over hoe de regelgeving vereenvoudigd kan worden. Daarnaast kan via het contactformulier op de Regeldrukmonitor rechtstreeks contact worden opgenomen met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat). Verder worden MKB-indicatorbedrijvenonderzoeken uitgevoerd om knelpunten beter in beeld te brengen en gerichter aan te pakken. Bij het Belastingplan wordt in de Memorie van toelichting voor iedere maatregel in het Belastingplan toegelicht wat de gevolgen voor burgers en bedrijfsleven zijn. Dit wordt ter advies voorgelegd aan het ATR.[23] Het kabinet monitort daarnaast voortdurend de lastendruk op het bedrijfsleven. Het gezamenlijke effect van al het beleid op het mkb is niet voorhanden. Het mkb is een zeer diverse en uiteenlopende groep bedrijven. Het is daarom niet mogelijk om vast te stellen wat een representatief bedrijf is binnen deze groep. De doorwerking van beleidsmaatregelen verschilt sterk tussen bedrijven, en is afhankelijk van veel factoren. Welke ruimte bedrijven hebben om personeel aan te nemen of te investeren is niet eenduidig te bepalen, en hangt eveneens af van een veelheid van factoren, voor het grootste deel niet-beleidsmatig. Hoe het totaal van alle beleidsmaatregelen daarmee interacteert is zonder gedetailleerde kennis van de bedrijfsvoering van individuele bedrijven niet goed inzichtelijk te maken. Het is daarmee op dit moment niet mogelijk om de gevraagde berekening met voldoende zekerheid te kunnen maken.

[22] Zie kamerbrief Aanpak regeldruk en administratieve lasten, 29 515 Nr. 501

[23] De adviezen van de ATR en de Memorie van toelichting zijn te vinden via https://www.rijksfinancien.nl/belastingplan-2027

Vraag 59

Vraag 59
De leden van de JA21-fractie vragen welke knelpunten bij netcongestie en vergunningverlening volgens u de hoogste prioriteit hebben voor het Nederlandse vestigingsklimaat. Kunt u per knelpunt aangeven welke verbetering wordt beoogd, binnen welke termijn en onder verantwoordelijkheid van welke bewindspersoon?

Antwoord op vraag 59
Het kabinet zet via het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN), samen met netbeheerders, de Autoriteit Consument & Markt (ACM), netbeheerders en marktpartijen, in op het realiseren van toegang tot elektriciteit. Hierin worden via vier sporen knelpunten aangepakt, namelijk het beter benutten van het elektriciteitsnet voor grootverbruikers, beter benutten voor kleinverbruikers, sneller bouwen en focussen op kritieke regionale congestiegebieden. Dit valt onder de verantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei.

Vraag 60

Vraag 60
Hoe voorkomt u dat oplopende uitgaven aan bestaande verplichtingen de ruimte voor investeringen in het toekomstige verdienvermogen beperken? Hoe wordt de aangekondigde indicator voor productiviteitsbevorderende uitgaven gebruikt bij concrete begrotingskeuzes en de heroverweging van bestaande uitgaven.

Antwoord op vraag 60
Oplopende schulden en rentelasten beperken de ruimte om te investeren. Terwijl investeringen nodig zijn voor onze toekomstige welvaart, nemen consumptieve overheidsuitgaven automatisch toe. Zonder hervormingen verdringen de uitgaven van vandaag de ruimte van morgen. Hervormen is daarom geen keuze voor minder, maar ruimte maken voor meer: voor investeringen, voor ondernemerschap en voor voorzieningen die ook in de toekomst betaalbaar en toegankelijk blijven.

Productiviteitsgroei is een speerpunt van dit kabinet, daarom publiceert het kabinet jaarlijks een productiviteitsagenda. Daarin zetten we alle acties van het kabinet uiteen die zijn gericht op het verhogen van de productiviteit. Ook de Raad van State wijst op het belang van productiviteitsgroei en heeft een indicator ontwikkeld voor de ontwikkeling van productiviteitsverhogende uitgaven op de begroting. Tegelijkertijd merkt de Raad van State daarbij zelf op dat deze indicator niet perfect is en dat het moeilijk af te bakenen is welke overheidsuitgaven productiviteitsbevorderend zijn en welke niet. Ik waardeer de exercitie van de Raad van State zeer om een indicator voor die productiviteitsverhogende uitgaven te maken. Tijdens de Algemene Financiële Beschouwingen heb ik aangegeven dat we bij het opstellen van de volgende productiviteitsagenda ook deze indicator van de Raad van State zullen gebruiken. Voor de volgende productiviteitsagenda richt het kabinet op publicatie vóór de zomer.

Vraag 61

Vraag 61
Op basis van welke kosten-batenanalyse beoordeelt u of de Nederlandse EU-afdrachten nog gerechtvaardigd zijn? Bij welke uitkomst zou u besluiten dat Nederland niet langer nettobetaler aan de EU moet zijn?

Antwoord op vraag 61
Bij de beoordeling van de Nederlandse EU-afdrachten weegt het kabinet ook mee dat Europa staat voor onze veiligheid, onze welvaart en voor het behoud van onze waarden en rechtsstaat. Daarom zet het kabinet, zoals uiteengezet in het coalitieakkoord, in op een sterker en veiliger Europa t.b.v. de welvaart en veiligheid van Nederland. Dit vereist een slagvaardige Unie in een onzekere wereld, en daarom ook een Europese begroting die bijdraagt aan de strategische doelen van Europa.

De kabinetsinzet voor het volgende meerjarig financieel kader (MFK) en het nieuwe eigenmiddelenbesluit (EMB) is onder meer gericht op het voorkomen van een verslechtering van de Nederlandse nettobetalingspositie. Het MFK betreft de meerjarenbegroting van de Europese unie, het EMB regelt de afdrachten van de lidstaten aan de Europese Unie. Daarbij is het van belang het EMB in samenhang met het MFK te bezien. Het kabinet zet scherp in op het beperken van de gevolgen voor de Nederlandse afdrachten aan de EU, zowel ten opzichte van het voorstel van de Commissie als ten opzichte van de nieuwe onderhandelingsbox (negobox) van het Ierse voorzitterschap. Hiervoor zijn de volgende elementen van belang conform kabinetsinzet: een kleinere omvang van het MFK, een correctiemechanisme op de Nederlandse bni-afdracht (een korting) en behoud van het huidige percentage van 25% voor de perceptiekostenvergoeding. Ook de introductie van nieuwe eigen middelen kan bijdragen aan het beperken van de afdrachten.

Met deze inzet beoogt het kabinet de lasten van de EU-begroting evenwichtig over de lidstaten te verdelen. Inhoudelijk is de kern van de kabinetsinzet gericht op een modern MFK dat bijdraagt aan de strategische doelen van Europa. Middelen uit de EU-begroting moeten worden ingezet waar de meeste EU-toegevoegde waarde en impact kunnen worden bereikt.

Vraag 62

Vraag 62
Op welke wijze heeft u veerkracht in de begrotingen ingediend bij de Miljoenennota ingebouwd voor het geval de Amerikaanse of Franse begrotingen verder uit de hand lopen en leiden tot een verminderd vertrouwen in deze landen? Hoe kijkt u aan tegen de valutaschommelingen van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar? Is er een nieuwe stresstest voor de Nederlandse banken voorzien? Welke andere exogene factoren neemt u mee in de vooruitzichten voor de komende jaren?

Antwoord op vraag 62
In hoofdstuk 3 van de Miljoenennota 2027 worden meerdere exogene factoren die invloed hebben op de Nederlandse economie besproken. Dat zijn onder andere de mondiale macro-economische onevenwichtigheden (zoals de spaartekorten in de VS versus de overschotten in China en de EU), stijgende internationale langetermijnrentes door hoge staatsschulden, overwaarderingen op de financiële markten (zoals rond AI), geopolitieke spanningen en handelsconflicten, én strategische afhankelijkheden op het gebied van energie en kritieke grondstoffen. Om de economische weerbaarheid en het verdienvermogen te beschermen zet Nederland in op het versterken van de eigen economie via private investeringen en hervormingen die voor productiviteitsgroei zorgen, het afmaken van de Europese interne markt en kapitaalmarktunie, én het versterken en verbreden van internationale handelsrelaties. Nederland heeft daarnaast veerkracht in de begroting ingebouwd door het hanteren van het trendmatig begrotingsbeleid. Als het economisch tegenzit hoeft er niet bezuinigd te worden om tegenvallers in de belasting en conjunctuurgevoelige uitgaven op te vangen.

De Europese Bankenautoriteit (EBA) en Europese Centrale Bank (ECB) voeren tweejaarlijks stresstests uit voor significante banken. In de meest recente stresstest uit 2025 is een zwaar scenario getoetst dat uitging van een langdurige recessie als gevolg van escalerende geopolitieke spanningen, protectionistische handelsmaatregelen en aanbodschokken, met hogere inflatie, oplopende werkloosheid, dalende activaprijzen en verslechterende financiële omstandigheden. Daarbij werd ook rekening gehouden met wisselkoersschokken. In het meest ongunstige scenario daalde de gemiddelde kernkapitaalratio van de Europese banken met 3,7% van ca 15,8% naar 12,1%, wat nog boven de gemiddelde minimumeis is en laat zien dat instellingen weerbaar zijn.[24] Daarnaast doet DNB ook jaarlijks een stresstest voor kleine en middelgrote Nederlandse banken op basis van de EBA stresstest. Ook daaruit blijkt dat de gemiddelde kapitaalratio van de kleinere en middelgrote banken in het zwaarste scenario daalt van 25,6% naar 21,9%, waarmee ze gemiddeld ruim boven de minimale vereisten blijven.[25] De volgende EBA stresstest staat gepland voor 2027. Het definitieve scenario en de methodologie wordt daarvoor nog uitgewerkt.

Vraag 63

Vraag 63
Heeft de Volt-fractie het juist begrepen dat de in de Voorjaarsnota 2026 aangegeven kasschuif vanuit 2031 nog steeds van toepassing is?

Antwoord op vraag 63
Conform de Kamerbrief inzake de BHOS ontwerpbegroting 2026 (36800-XVII, nr. 73) is middels de Nota van Wijziging (36915-XVII, nr. 1)de kasschuif in de begroting verwerkt. Dit is ook terug te vinden in de Verticale Toelichting in de bijlagen bij de Miljoenennota 2027 (37020, nr. 2)en in de ontwerpbegroting 2027 van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (37020-XVII, nr. 1).

Vraag 64

Vraag 64
Daarnaast wensen de leden van de Volt-fractie meer inzicht in de activa en passiva van de Staat en de garantiestellingen. Kunt u aangeven hoeveel in 2026 op de activa is verdiend en hoeveel er op de passiva is betaald? Wat is de budgettering van deze kosten en opbrengsten voor 2027?

Antwoord op vraag 64
In bijlage 6 van de Miljoenennota is de overheids- en staatsbalans weergegeven over de periode 2022 – 2025 op basis van CBS-cijfers. Voor het jaar 2026 zijn deze cijfers vanuit het CBS nog niet beschikbaar. De gevraagde cijfers over de verdiensten op activa en de kosten op passiva zijn voor de eerste kwartalen van 2026 deels te vinden in de elektronische databank Statline van het CBS. Daarnaast worden inkomsten op activa zoals dividenden of uit garantiepremies voor 2026 en 2027 begroot op de diverse begrotingen van ministeries. Een compleet overzicht van uitstaande risicoregelingen in 2026 en 2027, inclusief de bijbehorende ontvangsten en uitgaven, is opgenomen in bijlage 8 van de Miljoenennota.

[24] 2025 EU-wide stresstest - Results | European Banking Authority

[25] Stresstest bevestigt veerkracht kleine en middelgrote banken | De Nederlandsche Bank

Vraag 65

Vraag 65
U geeft aan dat het tijd kost om de erfbelasting te innen van grotere vermogens. Wat is de reden daarvoor? Ziet u mogelijkheden deze inning te versnellen? Wat zijn de gederfde renteopbrengsten als gevolg van deze vertraging?

Antwoord op vraag 65
Voor grotere vermogens geldt dat de afwikkeling van de nalatenschap doorgaans complexer is en langer duurt. Erfgenamen hebben vaak keuzemogelijkheden in hoe de nalatenschap afgewikkeld kan worden. Vraagstukken rondom vermogensplanning en waardering spelen hierin een rol. Daarna kan pas een juiste en volledige aangifte erfbelasting worden gedaan en komt de Belastingdienst in beeld. De termijn voor het doen van aangifte is twintig maanden. Indien later dan twintig maanden aangifte wordt gedaan, wordt er belastingrente berekend over de te heffen erfbelasting. Hierbij is er geen sprake van een derving.

Vraag 66

Vraag 66
Er zijn een aantal garantiestellingen opgenomen die betrekking hebben op de EU. Deze leden kijken daarbij met name naar het Pan-Europees garantiefonds, de garantie voor de EBRD, de EFSM, de EFSF, de EIB, de ESM, de BoR faciliteit, NGEU en SAFE. Kunt u aangeven in hoeverre er in de afgelopen vijf jaar een beroep op deze garantiestellingen is gedaan? Wat heeft dit de Nederlandse staat gekost?

Antwoord op vraag 66
In de periode 2021 tot en met 2025 is op twee van de genoemde Europese garantieregelingen een beroep gedaan. Voor het pan-Europees Garantiefonds (EGF) bedroegen de Nederlandse garantie-uitgaven in deze periode in totaal 56,0 miljoen euro. De verliezen op de onderliggende financieringsactiviteiten worden naar rato door de deelnemende lidstaten gedragen. Daarnaast is in 2025 een beroep gedaan op de EIB-garantie voor kredietverlening in Afrikaanse, Caribische en Pacifische landen en overzeese gebieden (ACP/OCT). Dit leidde tot een betaling van 4,4 miljoen euro als gevolg van een tegenvaller bij een gefinancierde activiteit. Op de overige genoemde garantieregelingen, waaronder de EBRD, EFSM, EFSF, de algemene EIB-kapitaalgarantie, ESM, BoP-faciliteit, NGEU en SAFE, is in deze periode geen beroep gedaan. De totale gerealiseerde garantie-uitgaven voor de Nederlandse Staat bedroegen daarmee 60,4 miljoen euro over de periode 2021–2025.

Vraag 67

Vraag 67
U geeft daarnaast aan dat Griekenland de toegekende lening vervroegd aan het aflossen is. Kunt u aangeven in welke mate de Nederlandse overheid tot nu toe verlies of winst heeft gemaakt? Dezelfde vraag geldt voor de vorig jaar afgesloten betalingssteun aan Aruba. Hierbij is de doorleenrente substantieel hoger vastgesteld dan de rente die Nederland op de kapitaalmarkt betaalt. In welke mate is hierop tot nu toe winst of verlies gemaakt?

Antwoord op vraag 67
De Greek Loan Facility (GLF) is een financieel steunprogramma, overeengekomen in mei 2010, en bestaat uit bilaterale leningen van eurozonelanden aan Griekenland. Dit steunprogramma kwam voort uit de noodzaak om de financiële stabiliteit in het eurogebied te waarborgen. De modaliteiten van de leningen zijn hiermee in lijn. Bij de totstandkoming van dit programma is uw Kamer geïnformeerd over de gevolgen voor de Nederlandse begroting.[1] Het Nederlandse aandeel in de bilaterale leningen aan Griekenland was in totaal 3,2 miljard euro. Griekenland is in 2020 gestart met het terugbetalen van de leningen en de verwachting is dat de hoofdsom volledig wordt terugbetaald. Conform de leenovereenkomst betaalt Griekenland een 3-maands Euribor rente plus een renteopslag van 50 basispunten, die elk kwartaal opnieuw wordt vastgesteld.

Tabel 8.4 van de Miljoenennota 2027 geeft met betrekking tot Aruba de uitstaande lening van de verstrekte Liquiditeitssteun weer. Aruba heeft in 2020 om bijstand gevraagd op grond van artikel 36 van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden om de gevolgen van Covid-19 op te kunnen vangen. De liquiditeitsleningen van Aruba zijn in oktober 2023 geherfinancierd voor een looptijd van 20 jaar (tot 2043) tegen een rentepercentage van 6,9%. Voor de liquiditeitslening aan Aruba geldt dat het rentepercentage dient als stimulans om afspraken te maken over houdbare overheidsfinanciën en hervormingen, hiervoor loopt het wetstraject voor de Rijkswet Houdbare Overheidsfinanciën Aruba (HOFA).

Het is achteraf lastig vast te stellen in hoeverre de staat winst of verlies heeft gemaakt op de leningen. Dit komt omdat de staat niet specifiek leent voor individuele financiële transacties. Enerzijds leent de Nederlandse overheid zelf vanwege de AAA-rating vaak tegen rentes die dicht bij het Euribor-niveau liggen. Wanneer de overheid geld uitleent tegen een tarief van Euribor plus 50 basispunten aan Griekenland of 6,9% aan Aruba, ontstaat hierdoor een financieel voordeel. Anderzijds financiert de overheid zich in de praktijk ook via langlopende leningen, met looptijden die doorgaans langer zijn dan drie maanden. Voor deze langere leningen is de rente vaak hoger dan voor kortlopende leningen. Als de Euribor-rente sterk daalt ten opzichte van de rente op langlopende Nederlandse staatsleningen, kan de staat hierdoor een financieringsnadeel ondervinden ten opzichte van de leningen aan Griekenland.

[1] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-07-709.pdf

Vraag 68

Vraag 68
Tijdens het begrotingsdebat Buitenlandse Zaken van vorig jaar is de Kamer geïnformeerd dat de Nederlandse overheid vanuit de EU 1 miljard euro aan perceptiekosten ontvangen heeft in 2025 en daar tegenover 837 miljoen euro heeft uitgegeven aan de douane. Daarmee heeft de douane dus ruim 160 miljoen euro winst gemaakt. Wat zijn deze cijfers voor 2026? In hoeverre hebben de hogere perceptiekosten hierbij een rol gespeeld?

Antwoord op vraag 68
In het Eigenmiddelenbesluit is opgenomen dat de zogenaamde perceptiekostenvergoeding 25% bedraagt van de geïnde douanerechten die aan de Europese begroting worden afgedragen. Deze ontvangsten uit hoofde van de perceptiekosten staan conform de Nederlandse begrotingsregels los van de uitgavenbegroting van de Nederlandse Douane. Een hoger of lager geïnd bedrag aan douanerechten en daarmee perceptiekostenontvangsten zijn niet gekoppeld aan de uitgaven van organisaties zoals Douane (of andere markttoezichthouders). Er is dan ook geen sprake van winst door de perceptiekostenvergoeding te vergelijken met de Douanebegroting. In 2026 zijn de uitgaven van Douane begroot op 929 miljoen euro. In 2026 zijn de ontvangsten uit de perceptiekostenvergoeding geschat op 1,4 miljard euro.

Vraag 69

Vraag 69
In de Miljoenennota geeft u aan voor de komende jaren incidenteel meer geld vrij te maken voor ODA (Official Development Assistance, oftewel officiële ontwikkelingshulp) uitgaven op de begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. De Volt-fractie vraagt zich af welke effecten dit heeft op de ODA-percentages van 2027-2032. Worden de verschillende moties van zowel Eerste als Tweede Kamer om de ODA-uitgaven structureel te koppelen aan de ontwikkeling van het BNI hiermee uitgevoerd?

Antwoord op vraag 69
De intensivering op ontwikkelingssamenwerking waartoe is besloten bij Miljoenennota 2027 bedraagt voor de jaren 2027 tot en met 2029 respectievelijk 367 miljoen euro, 384 miljoen euro en 391 miljoen euro. Deze middelen komen bovenop het reeds bestaande ODA-budget en heeft de ODA-prestatie in deze jaren met 0.03 procentpunt verhoogd. Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van het huidige ODA-budget, inclusief de intensivering, en de ODA-prestatie voor de jaren 2027-2031, overeenkomstig de begrotingshorizon.

Het ODA-budget is gekoppeld aan de ontwikkeling van het bruto nationaal inkomen (bni). Dit betekent dat 1% groei of krimp van het bni leidt tot 1% groei of krimp van het ODA-budget. In lijn met het AIV-advies[26] wordt het ODA-budget één keer per jaar bijgesteld op basis van het Centraal Economisch Plan (CEP) van de CPB. Voorjaarsnota 2027 is het eerstvolgende moment waarop het ODA-budget wordt bijgesteld. De motie Huizinga-Heringa (Kamerstuk 36.600 XVII, M) is hiermee uitgevoerd, de moties die vragen om een koppeling aan 0,7% van het bni zijn niet uitgevoerd (motie Holterhues in de Eerste Kamer, kamerstuk 36.725, F; motie Hirsch in de Tweede Kamer, kamerstuk 36725-XVII, nr. 51).

Tabel 3 ODA-budget 2027-2031 (Stand Miljoenennota 2027)

	2027	2028	2029	2030	2031
ODA-budget (in miljoenen euro's)	6.418	6.756	7.193	6.656	6.320
ODA-prestatie	0,50%	0,51%	0,52%	0,47%	0,43%

Vraag 70

Vraag 70
Op het moment dat de Eerste Kamer het belastingplan behandeld, zal het belastingplan naar alle waarschijnlijkheid gewijzigd zijn ten opzichte van de informatie die nu beschikbaar is. Dit betekent dat ook de bijgevoegde tabellen niet meer actueel zijn, waaronder de bijlage over de marginale druk. Bent u bereid om de bijgevoegde tabellen inclusief de bijlage over de marginale te actualiseren met de cijfers die op 17 november 2026 bekend zijn?

Antwoord op vraag 70
Het kabinet zal het antwoord op deze vraag meenemen bij de nota naar aanleiding van het verslag bij de behandeling van het Belastingplan in de Eerste Kamer (eind november).

[26] Een stabiel en voorspelbaar ODA-budget | Adviesraad Internationale Vraagstukken

Vraag 71

Vraag 71
Bent u bereid om voorafgaand aan het debat op 17 november 2026 meer inzicht te geven over de effecten van dit belastingplan voor de eenverdieners?

Antwoord op vraag 71
Zie antwoord op vraag 70.

Vraag 72

Vraag 72
Is een dergelijke compenserende lastenverzwaring (voor lagere Zvw-uitgaven, red.) eerder toegepast? Zo ja, in welke jaren, voor welke bedragen en met welke aanpassing van de tarieven van de inkomstenbelasting? Kunt u hiervan een overzicht geven en daarbij de omvang van de lastenverzwaring in de huidige situatie vergelijken met eerdere gevallen?

Antwoord op vraag 72
Wettelijk is vastgelegd dat de uitgaven aan de Zorgverzekeringswet (Zvw) worden betaald uit de zorgpremies. De zorgpremies zijn lastendekkend. Daarnaast zijn de zorgpremies onderdeel van het inkomstenkader. Een verandering binnen uitgaven aan de zorg, leidt daarmee tot een verandering van de premies. Deze mutatie wordt verwerkt in het inkomstenkader. Een dergelijke aanpassing binnen het inkomstenkader vindt daarmee plaats bij ieder besluitvormingsmoment. In de Voorjaarsnota worden de gevolgen van de besluitvorming over de Zvw-uitgaven verwerkt, en in de Miljoenennota de gevolgen van het verwerken van uitvoeringsinformatie die in de zomer beschikbaar wordt (en in uitzonderlijke gevallen aanvullende beleidsmaatregelen). Deze maatregelen worden altijd weergegeven in het inkomstenkader. Doordat in de Voorjaarsnota de maatregelen zijn verwerkt uit het coalitieakkoord, is de compensatie aanzienlijk groter dan doorgaans. Dit vanwege de maatregelen die dit kabinet neemt om een grote stijging van de zorgpremies te voorkomen. Compenserende maatregelen met een dergelijke omvang zijn ook bij eerdere voorgenomen hervormingen in de zorg voorgekomen, zoals onder het voorgaande kabinet (zie tabel 4.1 Inkomstenkader uit de Miljoenennota 2025).

Vraag 73

Vraag 73
Kunt u voor 2027 tot en met 2030 in een tabel en grafiek inzichtelijk maken:

- de geraamde daling van de nominale zorgpremies en de inkomensafhankelijke bijdrage Zvw;

- de daaruit voortvloeiende verandering van de zorgtoeslag;

-de budgettaire omvang van de compenserende lastenverzwaring via de tarieven van de inkomstenbelasting en de Aof-premie;

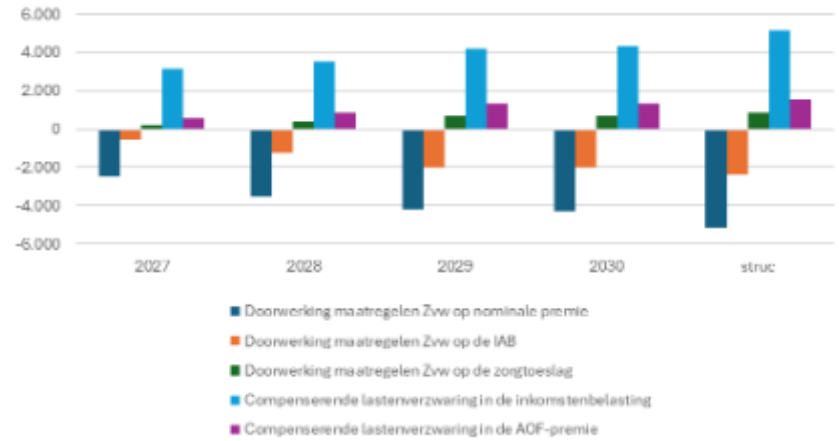
-de inkomenseffecten van de lagere zorgpremies, de aanpassing van de tarieven van de inkomstenbelasting en de combinatie van beide, uitgesplitst naar relevante inkomensgroepen?"

Antwoord op vraag 73
Onderstaande tabel geeft het totaal weer van de doorwerking van de maatregelen binnen de Zvw (het effect van de maatregelen uit het coalitieakkoord en de uitstel van de verhoging van het eigen risico) en de compenserende maatregelen binnen de inkomstenbelasting en AOF-premie. Dit is op verzoek eveneens weergegeven als een grafiek.

Tabel 4 Tabel doorwerking maatregelen Zvw

In miljoenen euro (+ is saldoverbeterend)	2027	2028	2029	2030	struc
Doorwerking maatregelen Zvw op nominale premie	– 2.433	– 3.500	– 4.185	– 4.305	– 5.129
Doorwerking maatregelen Zvw op de IAB	– 543	– 1.267	– 2.019	– 2.014	– 2.382
Doorwerking maatregelen Zvw op de zorgtoeslag	200	430	682	700	828
Compenserende lastenverzwaring in de inkomstenbelasting	3139	3514	4211	4311	5135
Compenserende lastenverzwaring in de AOF-premie	549	824	1313	1310	1549

Figuur 1 Grafiek doorwerking maatregelen Zvw, in miljoen euro

Onderstaande tabel toont de inkomenseffecten in ieder jaar van deze maatregelen. Deze effecten zijn cumulatief, mediaan hebben alle huishoudens een inkomenseffect van – 0,5% in 2030. Het grootste deel hiervan (-mediaan 0,4%) komt reeds naar voren in 2027 doordat het grootste deel van de compenserende lastenverzwaring in 2027 ingaat.[27]

Tabel 5 Inkomenseffecten

Groep	2027	2028	2029	2030
Inkomensgroepen				
1e (<=108% WML)	– 0,50%	– 0,50%	– 0,60%	– 0,60%
2e (108-174% WML)	– 0,40%	– 0,40%	– 0,50%	– 0,50%
3e (174-257% WML)	– 0,40%	– 0,40%	– 0,50%	– 0,50%
4e (257-381% WML)	– 0,40%	– 0,40%	– 0,50%	– 0,50%
5e (>381% WML)	– 0,30%	– 0,30%	– 0,40%	– 0,40%
Inkomensbron				
Werkenden	– 0,40%	– 0,40%	– 0,50%	– 0,50%
Uitkeringsgerechtigden	– 0,70%	– 0,80%	– 0,90%	– 0,90%
Gepensioneerden	– 0,40%	– 0,20%	– 0,20%	– 0,20%
Huishoudtype				
Tweeverdieners	– 0,40%	– 0,30%	– 0,40%	– 0,50%
Alleenstaanden	– 0,40%	– 0,40%	– 0,50%	– 0,50%
Alleenverdieners	– 0,30%	– 0,20%	– 0,30%	– 0,40%
Kinderen				
Huishoudens met kinderen	– 0,30%	– 0,30%	– 0,40%	– 0,50%
Huishoudens zonder kinderen	– 0,40%	– 0,40%	– 0,50%	– 0,60%
Alle huishoudens	**– 0,40%**	**– 0,40%**	**– 0,50%**	**– 0,50%**

Vraag 74

Vraag 74

Kan worden toegelicht waarom in dit belastingplan de inflatiecorrectie ook voor 2028 wordt beperkt, en waarom de beperking in 2028 verder wordt aangescherpt? Is er een precedent voor een beperking van de inflatiecorrectie gedurende twee achtereenvolgende jaren?

Antwoord op vraag 74

Het is gebruikelijk om maatregelen uit een coalitie- of een regeerakkoord met budgettaire gevolgen bij het eerstvolgende Belastingplan te regelen. Voor transparantie en zekerheid in het belastingstelsel is het kabinet van mening dat het daarom belangrijk is om de volledige vrijheidsbijdrage in aankomend Belastingplan op te nemen. De inflatiecorrectie wordt voor het jaar 2028 nogmaals beperkt toegepast, omdat het kabinet zoals in het antwoord op vraag 46 aangegeven, de rekening niet wil doorschuiven naar toekomstige generaties. De tabelcorrectiefactor is ook (deels) beperkt toegepast in de opeenvolgende kalenderjaren 2013 en 214. [28] [29]

[27] In het inkomenseffect loopt ook de verhoging van het eigen risico mee. Het eigen risico valt begrotingstechnisch aan de uitgavenkant van de begroting maar loopt rechtstreeks mee in de koopkracht.

[28] Wet van 12 juli 2012, Stb. 2012, 321.

[29] Wet va 18 december 2013, Stb. 2013, 565.

Vraag 75

Vraag 75
Het toepassingspercentage voor de inflatiecorrectie in 2028 wordt vastgesteld bij algemene maatregel van bestuur (AMvB). Past deze wijze van vaststelling via een AMvB binnen het wettelijke kader, en hoe wordt gewaarborgd dat de wet voldoende richting geeft aan de vaststelling van het toepassingspercentage?

Antwoord op vraag 75
Het vaststellen van het toepassingspercentage voor het toepassen van de wettelijke indexatiefactor voor het kalenderjaar 2028 door middel van een algemene maatregel van bestuur, past binnen de ruimte die artikel 104 van de Grondwet (GW) en de Aanwijzingen voor de regelgeving op dit punt bieden. Artikel 104 GW laat ruimte om een wettelijke bepaling nader uit te werken in een algemene maatregel van bestuur. In de praktijk wordt hier ook regelmatig gebruik van gemaakt.

De in artikel LV van het wetsvoorstel opgenomen delegatiebepaling is zo vormgegeven dat de uitwerking volledig is begrensd in de wettekst. Daar is namelijk exact voorgeschreven hoe het in de algemene maatregel van bestuur op te nemen toepassingspercentage moet worden bepaald.

Het toepassingspercentage moet volgens het wetsvoorstel namelijk zodanig worden vastgesteld dat de budgettaire opbrengst van het niet volledig toepassen van de zogenoemde tabelcorrectiefactor gelijk is aan het in de Voorjaarsnota 2026 voor het jaar 2028 opgenomen bedrag voor de vrijheidsbijdrage van burgers. Het is al bekend dat de genoemde opbrengst 1,9 miljard euro is, terwijl de tabelcorrectiefactor in juli 2027 uit de wet voortvloeit. Er is dus geen enkele ruimte voor een eigen invulling van het toepassingspercentage. Een algemene maatregel van bestuur wordt overigens altijd ter toetsing voorgelegd aan de Afdeling advisering van de Raad van State.

Vraag 76

Vraag 76
Hoe verhoudt deze bevriezing (van het toptarief, red.) zich tot de beperking van de tabelcorrectiefactor en de overige maatregelen waarmee de vrijheidsbijdrage en het koopkrachtpakket worden gedekt?

Antwoord op vraag 76
Met de nota van wijziging bij het Belastingplan 2027 gaat de bevriezing van het aanvangspunt toptarief in 2027 niet door. Het aanvangspunt toptarief wordt daarmee in 2027, zoals ook het aanvangspunt van de tweede schijf in de inkomstenbelasting, geïndexeerd met de beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor. Ook stijgt het aanvangspunt toptarief weer beleidsmatig zoals opgenomen in het Belastingplan 2025. In 2028 wordt het aanvangspunt toptarief bevroren om deels de aanvullende koopkrachtmaatregelen zoals aangekondigd in de brief van 29 september jl. te dekken. Het aanvangspunt toptarief wordt in 2028 dus niet geïndexeerd met de beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor; het aanvangspunt wordt namelijk niet geïndexeerd.

Vraag 77

Vraag 77
Wordt erkend dat op deze wijze het instrument van de inflatiecorrectie wordt gebruikt voor nivellering, waar het, volgens dit lid, niet voor bedoeld is. Kunt u aangeven in welke jaren de inflatiecorrectie eerder beperkt is toegepast? Kunt u een overzicht geven van de beperking van de inflatiecorrectie sinds 2000, met de daarbij behorende percentages en budgettaire opbrengsten? Kan de beperking apart worden aangegeven voor de jaren 2024 tot en met 2028, met de daarbij behorende budgettaire opbrengst?

Antwoord op vraag 77
In dit antwoord is geen rekening gehouden met de zeer recente besluitvorming over de 3e nota van wijziging op het Belastingplan 2027. Voor het historische overzicht van de beperking van de inflatiecorrectie sinds 1973 wordt verwezen naar de beantwoording van de feitelijke Kamervragen over de Miljoenennota 2026 (zie vraag 64, pagina's 19 en 20).[30]In de onderstaande tabel zijn de budgettaire effecten van het beperkt toepassen van de tabelcorrectiefactor (TCF) in 2024 t/m 2028 weergegeven. In 2025 is de TCF volledig toegepast. Een nadere toelichting bij het beperken van de inflatiecorrectie is gegeven bij vraag 78.

[30] Antwoorden op Kamervragen over Miljoenennota 2026 | Rijksoverheid.nl

Tabel 6 Budgettaire effecten beperkt toepassen TCF 2024 t/m 2028 (+ = saldoverbeterend en in miljoenen euro's)							
	2024	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**Structureel**
95,9% toepassen TCF in 2024 (prijzen 2024)	347	347	347	347	347	347	347
52,8% toepassen TCF in 2026 (prijzen 2025)	0	0	1.426	1.426	1.426	1.426	1.426
48% toepassen TCF in 2027 en 12,2% in 2028 (prijzen 2026)	0	0	0	1.502	3.400	3.400	3.400

Vraag 78

Vraag 78

Is de wettelijke inflatiecorrectie, door de herhaalde en doelbewuste beperking ervan om aanvullende belastingopbrengsten te genereren, niet steeds meer van een automatische bescherming tegen de gevolgen van inflatie voor de koopkracht tot een instrument voor budgettaire dekking verworden? Hoe verhoudt dit zich tot de oorspronkelijke functie en systematiek van de wettelijke inflatiecorrectie? De beperking van de inflatiecorrectie geldt o.a. ook voor de heffingskortingen en allerlei inkomensgrenzen.

Antwoord op vraag 78

Bij de introductie van de wettelijke inflatiecorrectie is toegelicht dat deze regeling ertoe strekt om tegen te gaan dat door een stijging van de inkomens en een stijging van de prijzen (het reële inkomen blijft dan gelijk) de reële druk van de inkomstenbelasting stijgt.[31] Als bijvoorbeeld de verschillende bedragen niet bijgesteld worden, dan treedt er een wijziging van de belastingdruk op. Overigens kan er ook zonder een beperking van de inflatiecorrectie een hogere of juist lagere belastingdruk optreden, omdat de inflatiecorrectie niet altijd aansluit bij de loonstijging. De loonstijging en de inflatie lopen immers niet altijd gelijk op. Hoewel het beperken van de wettelijke inflatiecorrectie niet past bij de eigenlijke functie ervan, is het wel een dekkingsbron die breed neerslaat, aangezien het effect heeft op de hoogte van de inkomens van bijna alle huishoudens. Het kabinet vraagt een bijdrage voor het investeren in onze veiligheid van iedereen en bij burgers is dit in de vorm van de beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor. Het kabinet heeft de koopkrachtgevolgen hiervan in augustus gewogen en gestreefd naar een evenwichtig koopkrachtpakket. Op basis hiervan zijn in augustus en in september middelen vrijgemaakt om de koopkracht van huishoudens te ondersteunen.

Vraag 79

Vraag 79

Wat zijn voor de vrijheidsbijdrage de gevolgen voor de hoogte van tariefschijven als de inflatiecorrectie wel volledig wordt toegepast in zowel 2027 als 2028? Wat is het verschil in inkomenseffecten tussen de voorgestelde beperking van de inflatiecorrectie en de alternatieve, noodzakelijke verhoging van de tarieven in de belastingschijven? Kan dit worden weergegeven in tabellen en grafieken voor inkomensgroepen per € 5.000 tot een inkomen van € 75.000 en per € 10.000 tot een inkomen van € 150.000?

Antwoord op vraag 79

In dit antwoord is geen rekening gehouden met de zeer recente besluitvorming over de 3e nota van wijziging op het Belastingplan 2027. De schijfgrenzen worden zonder vrijheidsbijdrage volledig geïndexeerd met de tabelcorrectiefactor in 2027. In 2028 wordt het aanvangspunt toptarief bevroren, waardoor alleen het aanvangspunt van de tweede schijf zonder vrijheidsbijdrage volledig wordt geïndexeerd met de tabelcorrectiefactor. De eerste onderstaande tabel toont de schijfgrenzen met en zonder de beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor. Hierbij wordt in de laatste kolom het aanvangspunt toptarief in 2028 bevroren op het niveau van 2027 zonder vrijheidsbijdrage. De tweede onderstaande tabel toont de hoogtes van het besteedbaar inkomen en de verschillen van een alleenstaande in 2027 (zonder kinderen, zonder koopwoning en zonder huurtoeslag) met de vrijheidsbijdrage (beperkte toepassing van de tabelcorrectiefactor) en in de situatie waarin de tabelcorrectiefactor volledig wordt toegepast maar in plaats daarvan de tarieven in de inkomstenbelasting stijgen.

Tabel 7 Schijfgrenzen inkomstenbelasting in 2027 en 2028 met en zonder vrijheidsbijdrage				
	2027		**2028**	
	Met beperkte toepassing tabelcorrectiefactor	Volledige toepassing tabelcorrectiefactor	Met beperkte toepassing tabelcorrectiefactor (ook in 2027)	Volledige toepassing tabelcorrectiefactor
Aanvangspunt tweede schijf	39.247 euro	39.642 euro	39.319 euro	40.212 euro
Aanvangspunt toptarief	80.578 euro	81.639 euro	80.578 euro	81.639 euro

[31] Vanaf 1972 wordt de inkomstenbelastingtabel jaarlijks bijgesteld.

Tabel 8 Hoogte besteedbaar inkomen in 2027 met vrijheidsbijdrage en zonder vrijheidsbijdrage met terugsluis in een tariefsverhoging in de inkomstenbelasting

Bruto inkomen	Besteedbaar inkomen met vrijheidsbijdrage	Besteedbaar inkomen met verhoging tarieven inkomstenbelasting	Verschil
5.000 euro	6.680 euro	6.680 euro	0 euro
10.000 euro	11.680 euro	11.680 euro	0 euro
15.000 euro	16.316 euro	16.339 euro	23 euro
20.000 euro	21.015 euro	21.044 euro	29 euro
25.000 euro	25.713 euro	25.749 euro	35 euro
30.000 euro	29.523 euro	29.554 euro	31 euro
35.000 euro	31.982 euro	32.003 euro	21 euro
40.000 euro	34.243 euro	34.263 euro	20 euro
45.000 euro	36.681 euro	36.692 euro	11 euro
50.000 euro	39.367 euro	39.349 euro	– 18 euro
55.000 euro	41.816 euro	41.787 euro	– 30 euro
60.000 euro	44.265 euro	44.224 euro	– 41 euro
65.000 euro	46.714 euro	46.662 euro	– 53 euro
70.000 euro	49.163 euro	49.099 euro	– 64 euro
75.000 euro	51.612 euro	51.537 euro	– 76 euro
80.000 euro	54.061 euro	53.974 euro	– 87 euro
90.000 euro	58.489 euro	58.428 euro	– 61 euro
100.000 euro	62.888 euro	62.799 euro	– 89 euro
110.000 euro	67.287 euro	67.170 euro	– 117 euro
120.000 euro	71.686 euro	71.541 euro	– 145 euro
130.000 euro	76.085 euro	75.912 euro	– 173 euro
140.000 euro	80.595 euro	80.331 euro	– 264 euro
150.000 euro	85.645 euro	85.353 euro	– 292 euro

Vraag 80

Vraag 80
Erkent het kabinet dat deze lastenverzwaring (inkomstenbelasting, red.) niet uitsluitend door werkenden wordt gedragen, maar ook door niet-werkenden? Welk aandeel van de lastenverzwaring van € 7,8 miljard komt voor rekening van de circa 4 miljoen AOW-gerechtigden?

Antwoord op vraag 80
De lastenverzwaring wordt inderdaad ook gedragen door niet-werkenden. Circa 30% van de lastenverzwaring komt voor rekening van AOW-gerechtigden.

Vraag 81

Vraag 81
De arbeidskorting wordt opnieuw verhoogd, met een budgettair effect van € 1,3 miljard, terwijl de ouderenkorting wordt verlaagd. Hoe hoog is de extra belastingopbrengst als gevolg van de verlaging van de ouderenkorting?

Antwoord op vraag 81
Het verlagen van de ouderenkorting leidt tot een jaarlijkse budgettaire opbrengst van 197 miljoen euro vanaf 2027 (prijzen 2026). In dit antwoord is geen rekening gehouden met de zeer recente besluitvorming over de 3e nota van wijziging op het Belastingplan 2027.

Vraag 82

Vraag 82
Kunt u een overzicht bieden aan dit lid van de hoogte van de arbeidskorting sinds de invoering, met daarin de hoogte van de arbeidskorting, de ontwikkeling van de afbouwpunten en de bijbehorende budgettaire gevolgen? Kan dit overzicht zowel in tabelvorm als in een grafiek worden weergegeven? Kunt u ook een overzicht bieden van de ontwikkeling van de arbeidskorting en de ouderenkorting in één grafiek?

Antwoord op vraag 82

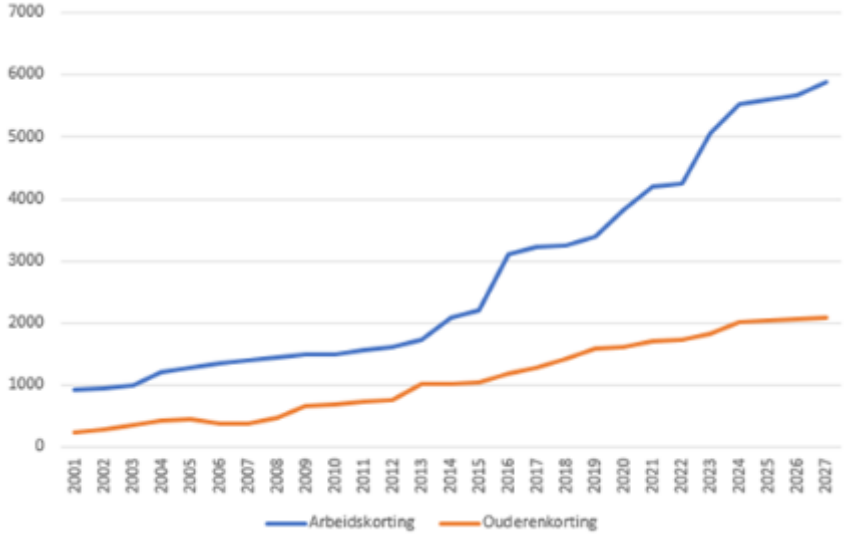
In de onderstaande tabel is de hoogte van de arbeidskorting (AK), het aanvangspunt toptarief (ATT) en het budgettaire belang van de AK opgenomen van 2001 – 2027. De bedragen staan in lopende prijzen. In dit antwoord is geen rekening gehouden met de zeer recente besluitvorming over de 3e nota van wijziging op het Belastingplan 2027.

Tabel 9 Hooge en budgettaire belang arbeidskorting en hoogte aanvangspunt toptarief in 2001 t/m 2027

Jaartal	Maximale AK (in euro's)	ATT (in euro's)	Budgettair belang AK (in miljarden euro's)
2001	920	46.309	6,2
2002	949	47.745	6,2
2003	990	49.464	7,1
2004	1213	50.652	7,7
2005	1287	51.762	8,2
2006	1357	52.228	8,9
2007	1392	53.064	9,3
2008	1443	53.860	9,8
2009	1504	54.776	10,0
2010	1489	54.367	9,7
2011	1574	55.694	10,2
2012	1611	56.491	10,0
2013	1723	55.991	9,7
2014	2097	56.531	11,7
2015	2220	57.585	13,0
2016	3103	66.421	17,3
2017	3223	67.072	18,6
2018	3249	68.507	19,8
2019	3399	68.507	19,5
2020	3819	68.507	22,0
2021	4205	68.507	25,4
2022	4260	69.398	26,4
2023	5052	73.031	32,1
2024	5532	75.518	35,9
2025	5599	76.817	36,6
2026	5685	78.426	38,2
2027	5889	80.578	38,9

In onderstaande figuur is de maximale hoogte van de arbeidskorting en de ouderenkorting weergegeven over de periode van 2001-2027.

Figuur 2 Maximale hoogte arbeids- en ouderenkorting in 2001 t/m 2027 (in euro's en lopende prijzen)

Vraag 83

Vraag 83

In welke mate kunnen de schijftarieven verlaagd worden als de arbeidskorting wordt afgeschaft? Graag zou dit lid een overzicht van de inkomenseffecten van de belastingverlaging door lagere schijftarieven ontvangen. Ook zou dit lid graag ter vergelijking de inkomenseffecten van het afschaffen van de arbeidskorting ontvangen.

Antwoord op vraag 83

Als de opbrengst van het afschaffen van de arbeidskorting wordt ingezet voor een verlaging van alle tarieven in de inkomstenbelasting, dan kunnen de tarieven met 6,4%-punt worden verlaagd. Afschaffing van de arbeidskorting is een structuurwijziging en naar verwachting op zijn vroegst mogelijk per 2029. Bij de doorrekening is daarom uitgegaan van afschaffing per 2029. Onderstaande tabel toont de mediane inkomenseffecten van dit voorstel, uitgesplitst naar inkomensgroep, inkomensbron en huishoudtype. In dit antwoord is geen rekening gehouden met de zeer recente besluitvorming over de 3e nota van wijziging op het Belastingplan 2027.

Tabel 10 Mediane inkomenseffecten afschaffing arbeidskorting voor verlaging tarieven inkomstenbelasting

Inkomensgroep	**Mediaan inkomenseffect**
1e (<=107% WML)	3,2%
2e (107-172% WML)	– 2,2%
3e (172-255% WML)	– 2,3%
4e (255-380% WML)	– 2,4%
5e (>380% WML)	1,9%
Inkomensbron	
Werkenden	– 4,1%
Uitkeringsgerechtigden	6,4%
Gepensioneerden	6,0%
Huishoudtype	
Tweeverdieners	– 0,3%
Alleenstaanden	1,4%
Alleenverdieners	0,0%
Kinderen	
Huishoudens met kinderen	– 2,5%
Huishoudens zonder kinderen	– 3,3%
Alle huishoudens	**0,4%**

Vraag 84

Vraag 84

Kunt u over de afschaffing van de aftrek specifieke zorgkosten inzicht geven in de verdeling van de financiële gevolgen van de voorgestelde afschaffing per 1 januari 2028, in het bijzonder voor AOW-gerechtigden en gepensioneerden? Kunt u aangeven hoeveel belastingplichtigen gebruikmaken van deze aftrek, uitgesplitst naar leeftijd, inkomensgroep, hoogte van de aftrek en de mate waarin de aftrek daadwerkelijk kan worden verzilverd? Kunt u tevens aangeven hoeveel ouderen als gevolg van de afschaffing van deze maatregel naar verwachting meer belasting gaan betalen, hoe hoog hun gemiddelde lastenverzwaring is en hoeveel huishoudens hierdoor onder een

nader te bepalen inkomens- of bestaanszekerheidsgrens terechtkomen? Kunt u inzicht geven in de gevolgen voor ouderen, en met name voor chronisch zieken met structureel hoge, niet of slechts gedeeltelijk vergoede zorgkosten?

Antwoord op vraag 84
De onderstaande tabel laat van de aftrek specifieke zorgkosten (ASZ) in 2023 het aantal huishoudens met een aftrekbaar bedrag en hun gemiddelde aftrekbare bedrag zien, verdeeld over of minimaal één van de personen in het huishouden AOW'er is of niet, en het verzamelinkomen.

Tabel 11 Verdeling aftrek specifieke zorgkosten per leeftijd en inkomen van huishoudens

		Aantal met aftrekbaar bedrag	Gemiddeld aftrekbaar bedrag
AOW	Maximaal 20.000 euro	122.574	1.630 euro
	20.000 – 40.000 euro	275.362	1.510 euro
	40.000 – 60.000 euro	39.450	1.852 euro
	Minimaal 60.000 euro	7.691	3.487 euro
Niet-AOW	Maximaal 20.000 euro	198.779	1.118 euro
	20.000 – 40.000 euro	171.148	1.311 euro
	40.000 – 60.000 euro	56.381	1.638 euro
	Minimaal 60.000 euro	12.489	3.248 euro

Hieruit is de zien dat met name huishoudens met een lager inkomen gebruik maken van de aftrekpost, maar dat het gemiddelde aftrekbaar bedrag hoger is voor huishoudens met een hoger verzamelinkomen.

Het aftrekbare bedrag wordt van het verzamelinkomen afgetrokken. Dit is dus niet het bedrag dat zij terugontvangen. Dit bedrag is afhankelijk per huishouden van hun marginale druk. Verder is het effect op toeslagen ook per huishouden verschillend. Vanwege niet-verzilverbare heffingskortingen, ontvangt een groot deel van deze belastingplichtigen met lage inkomens een tegemoetkoming specifieke zorgkosten (TSZ). Daarmee wordt dus voor ieder huishouden de aftrek uiteindelijk verzilverd. De verdeling op persoonsniveau staat in onderstaande tabel.

Tabel 12 Verdeling tegemoetkoming zorgkosten 2023 per leeftijd, per persoon

	Aantal dat TSZ ontvangt	Gemiddeld ontvangen bedrag
AOW	176.444	327 euro
Niet-AOW	80.023	316 euro

Vraag 85

Vraag 85
De in 2015 ingevoerde inkomensgrens voor de aftopping van pensioenen van € 100.000 bedroeg in 2026 € 137.800. Wat zijn de gevolgen van de bevriezing van deze inkomensgrens voor 2027 en 2028 voor de pensioenopbouw?

Antwoord op vraag 85
In 2027 en 2028 zal door de maatregel de maximale pensioengrondslag en de daarmee samenhangende pensioenopbouw naar schatting respectievelijk 4,0% en 7,9% lager uitvallen. Het effect is kleiner voor inkomens die door loonstijgingen in de loop der jaren boven de niet-geïndexeerde aftoppingsgrens uit zullen komen.

Vraag 86

Vraag 86
Wat zijn de inkomenseffecten van fiscalisering in één keer voor inkomensgroepen van € 5.000 tot € 100.000 voor alleenstaanden respectievelijk paren, zowel in nominale bedragen als in percentage inkomensdaling? Kan deze berekening worden verstrekt in een tabel, zowel in nominale bedragen als in procenten van het BNP?

Antwoord op vraag 86
Deze vraag vergt een diepgaande analyse die niet binnen het gegeven tijdsbestek van beantwoording te maken is. In het interdepartementaal beleidsonderzoek oudedagsvoorziening ouderen worden verschillende varianten uitgewerkt van de beleidsoptie fiscaliseren van de AOW. Dit onderzoek wordt voor het eind van het jaar naar uw Kamer gestuurd en is naar inzicht van het kabinet de beste route om integraal naar dit vraagstuk te kijken.

Vraag 87

Vraag 87
Kunt u tevens berekenen welk budgettair bedrag nodig zou zijn om de negatieve inkomenseffecten volledig te compenseren, en welk deel van de bruto- en netto-opbrengst van de fiscalisering daarmee verloren zou gaan?

Antwoord op vraag 87
Zie antwoord op vraag 86.

Vraag 88

Vraag 88
Kunt u een volledige uitsplitsing geven van de budgettaire gevolgen van volledige fiscalisering van de AOW in één keer, waarbij afzonderlijk worden vermeld:
- de bruto-opbrengst van de extra belastingheffing;
- de extra AOW-uitgaven als gevolg van de handhaving van de netto-nettokoppeling met het wettelijk minimumloon (WML);
- de daaruit voortvloeiende netto-budgettaire opbrengst voor de belastingen;
- de gevolgen voor de belastingopbrengsten en uitgaven aan inkomensafhankelijke toeslagen, alsmede de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de belastingopbrengst?

Antwoord op vraag 88
Zie antwoord op vraag 86.

Vraag 89

Vraag 89
Wat zijn de inkomenseffecten van het Amendement Grinwis met versnelde afschaffing wet Hillen? Wat kost het herstel van de 30 jaar overgangstermijn?

Antwoord op vraag 89
Het amendement van het lid Grinwis c.s zorgt voor een versnelde afbouw van de Wet Hillen, zodat deze niet in 2048 maar in 2041 uitgefaseerd is.[32] De inkomenseffecten van deze versnelling, zoals opgenomen in de nota naar aanleiding van het verslag van de Eerste Kamer van vorig jaar, zijn weergegeven in de eerste onderstaande tabel. Omdat de Wet Hillen ten opzichte van het basispad versneld werd afgebouwd, wordt het verschil in netto-inkomen elk jaar groter. De raming voor de cumulatieve inkomensgevolgen is gegeven voor de periode 2027 tot en met 2047. Omdat het cumulatief gevolg geen gangbare maatstaf is, is daarnaast het gemiddelde jaarlijkse gevolg gegeven. Tot slot wordt opgemerkt dat het effect op het netto-inkomen groter wordt bij woningen die onder het verhoogde tarief voor het eigenwoningforfait vallen (meer dan 1.340.000 euro in 2026). In de tweede onderstaande tabel zijn de budgettaire gevolgen weergegeven van het vertragen van de afbouw van Wet Hillen vanaf 2027 van 4,8% per jaar naar circa 3,3% per jaar, zodat Wet Hillen in 2048 uitgefaseerd is. In dit antwoord is geen rekening gehouden met de zeer recente besluitvorming over de 3e nota van wijziging op het Belastingplan 2027.

Tabel 13 Verschillende WOZ waarden en cumulatief gevolg op netto-inkomen met een jaarlijks inkomen van 50.000 euro

WOZ waarde	Cumulatief gevolg op netto-inkomen (periode 2026-2047)	Gemiddeld jaarlijks gevolg op netto-inkomen (periode 2026-2047)
375.000 euro	1.300 euro	60 euro
625.000 euro	2.200 euro	100 euro
1.122.500 euro	4.000 euro	180 euro
1.750.000 euro	15.900 euro	720 euro

Tabel 14 Budgettaire gevolgen vertragen afbouw van Wet Hillen (+ = saldoverbeterend en prijspeil 2026)

	2027	2028	2029	2030	2031	Structureel
Afbouwpercentage van Wet Hillen verlagen naar circa 3,3%	– 16	– 34	– 49	– 63	– 78	0

[32] Kamerstukken II 2025/26, 36812, nr. 47.

Vraag 90

Vraag 90
Wat zijn de inkomensgevolgen van het ingediende amendement op het Belastingplan 2027 dat het eigenwoningforfait verhoogt van 0,35% naar 0,50%, voor eigenwoningbezitters? Kan dit worden uitgesplitst naar WOZ-waarden van € 200.000 tot € 900.000, in stappen van € 100.000, met een afzonderlijk overzicht voor mensen die geen hypotheekrenteaftrek meer hebben?

Antwoord op vraag 90
Deze vraag loopt vooruit op de behandeling van het wetsvoorstel Belastingplan 2027 door de Tweede Kamer. Het kabinet zal zoals gebruikelijk alle amendementen die definitief worden ingediend voorafgaand aan de stemmingen over het wetsvoorstel appreciëren. Het amendement waar het lid naar refereert kan echter nog worden besproken in debatten en ook n.a.v. deze debatten door de indieners worden gewijzigd of ingetrokken. Dit mandaat ligt op dit moment bij de Tweede Kamer. Het kabinet vindt het onwenselijk om op deze verdere behandeling vooruit te lopen. Uiteraard gaat het kabinet graag met uw Kamer in gesprek over het Belastingplan 2027 en de bijbehorende amendementen zodra het wetsvoorstel in uw Kamer voorligt.

Vraag 91

Vraag 91
Kunt u een overzicht bieden van de apparaatskosten sinds 2000 en de kosten van externe inhuur sinds 2015? Wat levert een kaasschaaf van 1 procent over alle Rijksuitgaven op en welke verlaging van inkomstenbelasting-tarieven is dan mogelijk? Wat zou de opbrengst zijn van een kaasschaafkorting van 1% op de apparaatskosten, indien de Belastingdienst hiervan wordt uitgezonderd, en de bezuiniging op de sociale zekerheid niet doorgaat?

Antwoord op vraag 91
In de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR) wordt gerapporteerd over de apparaatsuitgaven van het Rijk. De apparaatsuitgaven worden gerapporteerd sinds 2014. In de presentatie wordt vijf jaar teruggekeken, waardoor de apparaatsuitgaven vanaf 2010 kunnen worden weergegeven. Zie onderstaande tabel.

Tabel 15 Apparaatsuitgaven Rijk 2010-2025

Jaar (x mld. euro)	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Apparaatsuitgaven Rijk	11,9	11,1	11,3	11,5	11,5	11,5	11,9	11,7

Jaar (x mld. euro)	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Apparaatsuitgaven Rijk	12,2	13	14,2	15,3	16,8	19,0	21,3	22,0

In het dashboard externe inhuur wordt gerapporteerd over de uitgaven aan externe inhuur van het Rijk.[33] De uitgaven aan externe inhuur zijn beschikbaar vanaf 2016. Zie onderstaande tabel.

Tabel 16 Uitgaven externe inhuur Rijk 2016-2025

Jaar (x mld. euro)	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Uitgaven externe inhuur Rijk	1,3	1,3	1,4	1,7	1,9	2,3	2,7	3,3	3,7	3,3

De totale Rijksuitgaven zijn weergegeven in tabel 2 in Miljoenennota 2027 onder totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo. Deze bedragen 516,8 miljard euro in 2027. Een 'kaasschaafkorting', waar alle Rijksuitgaven naar rato met 1% worden gekort, levert 5,2 miljard euro op en hiermee kunnen de tarieven in de inkomstenbelasting met circa 0,9%-punt worden verlaagd. Hierbij moet worden opgemerkt dat een 'kaasschaafkorting' van 1% niet zomaar kan worden ingeboekt op de totale Rijksuitgaven, omdat veel uitgaven juridisch verplicht zijn. Om een dergelijke (taakstellende) besparing ook daadwerkelijk te realiseren, dient deze te worden ingevuld met maatregelen die optellen tot dit bedrag.

[33] https://dashboards.rijksoverheid.nl

In onderstaande tabel zijn de apparaatsuitgaven van het Rijk, exclusief de uitgaven aan Belastingdienst, Douane en Toeslagen weergegeven. Zoals toegelicht in de Kamerbrief van 29 september jl. heeft het kabinet de eerder voorgenomen maatregelen op het terrein van de WW, de tegemoetkoming arbeidsongeschikten en de WIA van de SZW-begroting gehaald.[34] Het terugdraaien van de bezuiniging op sociale zekerheid heeft geen effect op de apparaatsuitgaven van het Rijk. Dit is inclusief de eerder verwerkte apparaatstaakstellingen, mits ingeboekt op het apparaatsartikel. Een 'kaasschaafkorting' waar alle apparaatsuitgaven naar rato met 1% worden gekort, levert 190 miljoen euro in 2027 aflopend tot 173 miljoen euro in 2031 op, mits deze additioneel is t.o.v. de reeds ingeboekt taakstelling. In het basispad is sprake van een taakstelling die oploopt tot in totaal 3,5 miljard euro in 2035.

Tabel 17 Apparaatsuitgaven Rijk exclusief Belastingdienst

Jaar (x mld. euro)	2027	2028	2029	2030
Apparaatsuitgaven Rijk (excl. BD)	19,0	18,2	17,7	17,3

Vraag 92

Vraag 92
Wat zijn de gevolgen voor het houdbaarheidssaldo van het niet doorgaan van de voor 2033 geplande versnelde verhoging van de AOW-leeftijd?

Antwoord op vraag 92
Voor ramingen van de langetermijnontwikkelingen van de overheidsfinanciën baseert het kabinet zich op cijfers van het CPB, zoals vastgelegd in de Wet houdbare overheidsfinanciën. Volgens een CPB-analyse uit 2019 verbetert een 1-op-1-koppeling van de AOW-leeftijd aan de levensverwachting het houdbaarheidssaldo met circa 0,3% van het bbp ten opzichte van een 2/3 koppeling.[35] Het terugdraaien van deze maatregel heeft het tegenovergestelde effect.

Vraag 93

Vraag 93
Het aan het woord zijnde lid van de fractie van 50-plus zou graag een overzicht ontvangen van de tarieven en vrijstellingsbedragen voor de schenkbelasting en erfbelasting in Duitsland, Frankrijk, België, Spanje, Italië, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Antwoord op vraag 93
Het kabinet beschikt niet over een dergelijk overzicht. De Taxes in Europe database[36] biedt nadere informatie over de schenk- en erfbelasting in EU-landen. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) geeft in een rapport uit 2021[37] informatie over de erfbelasting in OESO-landen in 2015 of eerder. In de publicatie van het Centraal Planbureau (CPB) 'Erfbelasting in beeld: feiten, percepties en voorkeuren van Nederlanders'[38], concludeert het CPB op basis van genoemd OESO-rapport dat de inrichting van de erfbelasting verschilt tussen landen, bijvoorbeeld in de hoogte van de tarieven en de omvang van de vrijstellingen, dat in alle landen partners de hoogste vrijstelling hebben of helemaal zijn vrijgesteld van erfbelasting en dat in Nederland in vergelijking met veel andere landen zowel de vrijstelling als het tarief voor kinderen relatief laag is.

De tarieven en vrijstellingen alleen zeggen bepaald niet alles over de belastingdruk van de schenk- en erfbelasting in een land. Daarvoor moeten ook de grondslag en specifieke vrijstellingen en voorwaarden in ogenschouw worden genomen. Verder belast het ene land de nalatenschap van de overledene, terwijl andere landen (zoals Nederland) de erfenis belast die de verkrijger ontvangt, waarbij tarieven en vrijstellingen afhankelijk zijn van de relatie met de overledene.

Vraag 94

Vraag 94
Is het instrument van fictieve verkrijging een vorm van terugwerkende kracht die in fiscalibus niet is toegestaan? Zijn er precedenten in de fiscale wetgeving waarbij zo ingrijpend wordt teruggegrepen op rechtshandelingen die wettelijk waren toegestaan en gevolgen hebben gehad, waaronder de verplichting om jaarlijks 6% rente te betalen over de schuldig gebleven schenking? [...] Wordt de fictieve ver-

[34] Kamerstukken II, 2026/27, 37020, nr. 62.

[35] CPB (2019), Zorgen om morgen (link).

[36] https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/home

[37] Inheritance Taxation in OECD Countries (EN)

[38] www.cpb.nl

krijging, indien deze wordt ingevoerd, alleen toegepast op papieren schenkingen die plaatsvinden vanaf het moment van inwerkingtreding van de nieuwe maatregel?

Antwoord op vraag 94
In de bijlage 'Opmerkelijke belastingconstructies' van de Voorjaarsnota 2026 zijn twee maatregelen beschreven waarmee het fiscale voordeel dat in de schenk- en erfbelasting behaald kan worden met papieren schenkingen verminderd kan worden.[39] Een van die maatregelen betreft de invoering van een met schenkbelasting belaste fictieve verkrijging ter grootte van het bedrag dat de schenker tijdens zijn leven aflost op de schuld die is ontstaan als gevolg van een door hem gedane papieren schenking en de invoering van een met erfbelasting belaste fictieve verkrijging ter grootte van genoemde schuld die op het moment van het overlijden van de schenker opeisbaar wordt.

Het invoeren van deze fictieve verkrijgingen leidt formeel niet tot terugwerkende kracht. De rechtshandeling die met de fictie wordt belast, namelijk het aflossen van de schuld dan wel het opeisbaar zijn van de schuld na het overlijden van de schenker, doet zich namelijk pas voor nadat de fictie van kracht is geworden. Wel kan sprake zijn van materieel terugwerkende kracht. Dat is het geval als de papieren schenking vóór invoering van de maatregel (fictie) is gedaan en de daardoor ontstane schuld van de schenker aan de verkrijger nog niet is afgelost.

Materieel terugwerkende kracht kan met overgangsrecht worden voorkomen. Het komt in het recht, het fiscale recht inbegrepen, regelmatig voor dat wetgeving wijzigt. En ook dat wijziging in wetgeving invloed heeft op reeds bestaande situaties of die verband houden met eerdere rechtshandelingen. Zo kan het staken of overdragen van een onderneming nu andere fiscale gevolgen hebben dan bekend was bij het starten van die onderneming.

Bij aanpassing van wet- en regelgeving is het aan de wetgever om af te wegen of overgangsrecht wenselijk is. Bij grotere, meer ingrijpende, aanpassingen die gevolgen hebben voor bestaande gevallen ligt overgangsrecht meer voor de hand dan voor kleinere, minder ingrijpende, aanpassingen.

Vraag 95

Vraag 95
Kan het kabinet een overzicht geven van het opgepotte vermogen in box 2 sinds 2000 en van de hoogte van de uitgekeerde dividenden in box 2? Wat zou een verplichte minimumdividenduitkering in box 2 opleveren, indien een dergelijke verplichting juridisch toelaatbaar zou zijn of worden, waarbij de verplichte uitkering wordt gebaseerd op een laag percentage van het eigen vermogen in de bv, in de vorm van een zogenoemd fictief dividend? Wat zou de opbrengst zijn van een tijdelijke verlaging van de dividendbelasting in box 2 met 5 procentpunten, zowel bij een eenmalige verlaging als bij een verlaging gedurende twee jaar?

Antwoord op vraag 95
In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het aanmerkelijkbelangvermogen (bron: Statline Centraal Bureau voor de Statistiek) en het gerealiseerde inkomen in box 2 (bron: aangiftegegevens Belastingdienst) voor de jaren waarin deze gegevens beschikbaar zijn.

Tabel 18 Vermogen en inkomen in box 2 (in miljarden euro's)

	Vermogen box 2	Inkomen box 2
2011	217	8,1
2012	228	9,1
2013	279	6,4
2014	275	17,0
2015	299	8,5
2016	300	11,1
2017	332	11,9
2018	362	14,9
2019	390	30,6
2020	431	17,8
2021	400	18,8
2022	492	23,1
2023	580	67,4

Een forfaitaire voorheffing van bijvoorbeeld 4% op de fiscale boekwaarde van de onderneming zou, indien deze juridisch en uitvoeringstechnisch mogelijk zou zijn, volgens de meest recente inschatting (Keuzes in Kaart, Centraal Planbureau, 2025) circa 0,7 miljard

[39] Kamerstukken II 2025/26, 36915, nr. 1, p. 261-262.

euro kunnen opleveren. De budgettaire effecten van een tijdelijke verlaging van de beide tarieven in box 2 met 5 procentpunten gedurende één dan wel twee jaar zijn in onderstaande tabel gegeven.

Tabel 19 Budgettair effect tijdelijke verlaging tarieven box 2 met 5 procentpunt (in miljoenen euro's, + is saldoverbeterend)

	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	Structureel
In 2027										
EMU-basis	– 4.310	14.847	4.004	– 7.216	– 5.895	– 4.574	– 3.252	– 1.220	0	0
Inkomstenkader	0	– 6.094	0	0	0	0	0	0	0	0
In 2027 en 2028										
EMU-basis	– 4.310	616	15.051	1.747	– 7.216	– 5.895	– 4.574	– 3.252	– 1.220	0
Inkomstenkader	0	– 3.756	– 3.756	0	0	0	0	0	0	0

Vraag 96

Vraag 96
De kosten van invoering van uitbreiding vermogenswinstbelasting in 2028 en volledige vermogenswinstbelasting in 2030 (scenario 4) zijn geraamd op 10 tot 15 mld.67 Kunt u een onderbouwing geven van deze raming? Welke veronderstellingen liggen aan deze raming ten grondslag? Kan inzicht worden gegeven in de certificering van de raming door het CPB? Kunnen enkele scenario's worden opgesteld voor de kosten van deze invoering tot 2040? Wat is de raming als de waarde van de effecten in deze periode niet stijgt, respectievelijk gemiddeld met 5%, 10% of 15% stijgt? Wat is de raming als de waarde van de effecten in deze periode met 5%, 10% of 15% daalt?

Antwoord op vraag 96
Deze raming is gemaakt met hetzelfde simulatiemodel dat ook gebruikt is voor de raming van het wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3. Verder zijn vertrouwelijke gegevens van de Vereniging van Nederlandse Banken gebruikt om een gemiddelde bezitsduur van effecten te bepalen. Het simulatiemodel is gecertificeerd door het CPB toen het wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3 aan de Kamer is aangeboden.

De modelaanpassingen en aannames die verband houden met de vermogenswinstbelasting op effecten moeten nog door het Centraal Planbureau gecertificeerd worden. Het simulatiemodel simuleert verschillende scenario's waarin rekening wordt gehouden met spreiding in de rendementspercentages tussen personen en spreiding in de macro-economische parameters van jaar-op-jaar. De raming is vervolgens een gewogen gemiddelde van deze scenario's. De verschillende genoemde scenario's zijn onderliggend dus al onderdeel van het uiteindelijk gepresenteerde resultaat. Eventuele afwijkende realisaties door niet-beleidsmatige ontwikkelingen lopen in het saldo, dit is de kern van trendmatig begrotingsbeleid.

Vraag 97

Vraag 97
Hoe groot was de derving van de opbrengst van box 3 als gevolg van de destijds voorgestelde uitzondering voor vastgoed op de vermogensaanwasbelasting, waarbij voor vastgoed een vermogenswinstbelasting zou gelden? Klopt het dat handhaving van de vermogensaanwasbelasting voor effecten noodzakelijk was om deze derving bij vastgoed te dekken?

Antwoord op vraag 97
De Wet werkelijk rendement met een vermogenswinstbelasting op vastgoed levert cumulatief 24 miljard euro minder op in de eerste tien jaar ten opzichte van een volledige vermogensaanwasbelasting. Het wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3 is budgetneutraal vormgegeven. In dit voorstel zat een vermogensaanwasbelasting op effecten. Bij een vermogenswinstbelasting op zowel effecten als vastgoed had het wetsvoorstel anders vormgegeven moeten worden om budgetneutraal te zijn. Er kan niet gezegd worden dat de derving op vastgoed gedekt is door de vermogensaanwasbelasting.

Vraag 98

Vraag 98
Kan een overzicht worden gegeven van de opbrengst van box 3 sinds 2000? Wat zijn de tarieven van de belasting op vermogen in Duitsland, Frankrijk, België, Spanje, Italië, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten? Wat is de ratio achter het vastklikken van de opbrengst van box 3 op € 9 miljard? De toekomstige rendementen en waarde fluctuaties zijn toch niet te ramen? Voor de raming van de zeer onzekere winstontwikkeling voor de vennootschapsbelasting (VPB) wordt toch ook geen opbrengstdoelstelling vastgeklikt?

Antwoord op vraag 98
Onderstaande tabel laat de box 3-opbrengst zien vanaf 2012 tot en met 2023. In deze cijfers zijn de herstelbetalingen als gevolg van de

Hoge Raad uitspraken niet meegenomen.

Tabel 20 Opbrengsten box 3 (in miljarden euro's, + = saldoverbeterend)											
2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
4,1	4,3	4,3	4,4	4,5	4,7	4,4	4,3	4,4	5,0	5,0	7,9

De grote toename in 2023 wordt onder andere verklaard door het verhogen van het tarief van 32% naar 36% en het actualiseren van de leegwaarderatio-tabel. In de raming van het basispad (dat is het wetsvoorstel Wet werkelijk rendement) nemen de opbrengsten toe door verdere vermogensgroei. In box 3 wordt een opbrengst van circa 10 miljard euro geraamd.

Het kabinet is niet bekend met de details van de belasting op vermogen in andere landen, maar op hoofdlijnen kan er, op basis van openbare informatie en zonder volledig te zijn, het volgende over worden gezegd. In de eerste plaatst geldt dat niet alle landen een algemene vermogensbelasting kennen. Uit een internationaal onderzoek dat in 2025 in opdracht van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs is uitgevoerd, blijkt daarnaast dat in geen van de onderzochte landen, waaronder Duitsland, Frankrijk, België, Spanje, Italië, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, een vermogensaanwasbelasting als hoofdregel wordt toegepast.[40]

Deze landen belasten inkomsten uit aandelen en onroerend goed in beginsel via een vermogenswinstbelasting. Daarbij geldt dat deze vermogenswinstbelasting en de belastingstelsels in het algemeen van de genoemde landen (sterk) van elkaar en van Nederland verschillen. In veel gevallen wordt (inkomen uit) vermogen in deze landen niet via één afzonderlijke heffing belast, maar via een samenstel van verschillende heffingen. Een vergelijking van alleen de tarieven van een belasting op vermogen geeft daarom een onvolledig beeld.

De budgettaire gevolgen van aanpassingen van belastingmaatregelen worden altijd berekend ten opzichte van de opbrengst van de belastingmaatregel als er niks gewijzigd wordt. Vanuit trendmatig begrotingsbeleid geldt dan dat uitsluitend de verandering van deze verwachte opbrengst vanwege fiscale beleidsmaatregelen relevant is. Eventuele niet-beleidsmatige mee- of tegenvallers lopen mee in het saldo en leiden niet tot aanpassingen van de belastingmaatregel.

Toekomstige rendementen zijn inderdaad zeer onzeker. In het ramingsmodel voor Box 3 wordt hier rekening mee gehouden door verschillende scenario's te simuleren met bijbehorende spreiding in de rendementspercentages tussen personen en spreiding in de macro-economische parameters van jaar-op-jaar. De raming is vervolgens een gewogen gemiddelde van deze scenario's. Voor de raming van de vennootschapsbelasting wordt een vergelijkbaar simulatiemodel gebruikt. Ondanks de grote onzekerheden geeft ook dit model een zo goed mogelijke inschatting van het basispad en het beleidspad. Het verschil in opbrengst tussen beide paden geeft dan het budgettaire effect van de maatregel weer. Uitsluitend dit verschil is relevant voor het trendmatige begrotingsbeleid.

Vraag 99

Vraag 99
Kan een overzicht worden gegeven van het fictieve loon in box 2 sinds de invoering van deze regeling? Wat is de opbrengst van een verhoging van het fictieve loon in box 2 met respectievelijk 10% en 20%?

Antwoord op vraag 99
De zogenoemde gebruikelijkloonregeling is per 1 januari 1997 ingevoerd. Artikel 12a, eerste lid, van de Wet LB 1964 bepaalt dat het gebruikelijk loon dat in acht moet worden genomen het hoogste bedrag bedraagt van:
- Het loon uit de meest vergelijkbare dienstbetrekking.
- Het hoogste loon van de werknemers die in dienst zijn van het lichaam of met het lichaam verbonden lichamen.
- Het normbedrag: 58.000 euro (in 2026).
- De normbedragen zijn sinds 1997 diverse keren geïndexeerd.

De bedragen vanaf 1997 tot en met 2026 zijn in de onderstaande tabel weergegeven. Er is geen raming beschikbaar van de budgettaire effecten van een verhoging van het normbedrag met 10% of 20%.

[40] Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (Commissie Wetsvoorstellen), *Internationaal onderzoek box 3*, april 2025

Tabel 21 Bedrag fictieve loon box 2 in 1997 t/m 2026 (+ = saldoverbeterend)	
Jaar	**Bedrag**
1997	78.000 gulden
1998	84.000 gulden
1999	84.000 gulden
2000	84.000 gulden
2001	84.000 gulden
2002	38.118 euro
2003	38.118 euro
2004	38.118 euro
2005	38.118 euro
2006	39.000 euro
2007	39.000 euro
2008	40.000 euro
2009	40.000 euro
2010	41.000 euro
2011	41.000 euro
2012	42.000 euro
2013	43.000 euro
2014	44.000 euro
2015	44.000 euro
2016	44.000 euro
2017	45.000 euro
2018	45.000 euro
2019	45.000 euro
2020	46.000 euro
2021	47.000 euro
2022	48.000 euro
2023	51.000 euro
2024	56.000 euro
2025	56.000 euro
2026	58.000 euro

Vraag 100

Vraag 100

Kunt u aangeven hoe hoog de gemiddelde koopkrachtontwikkeling van gepensioneerden in 2027 is wanneer de eenmalige pensioenverhoging van het ABP buiten beschouwing wordt gelaten? Met welk percentage indexatie van het ABP-pensioen heeft het CPB rekening gehouden voor 2027? Wat is het soortelijk gewicht van het aandeel van het aantal ABP-gepensioneerden op het totaal gepensioneerden?

Antwoord op vraag 100

De mediane koopkrachtontwikkeling van gepensioneerden is in de Macro-Economische Verkenning 2027 van het CPB geraamd op +0,3%. De positieve koopkrachtontwikkeling wordt grotendeels veroorzaakt door een hoge gemiddelde aanvullende pensioenindexatie die samenhangt met het invaren in het nieuwe pensioenstelsel van een groot aantal pensioenfondsen, waaronder het ABP. Bij het berekenen van de mediane koopkrachtontwikkeling wordt altijd uitgegaan van de cijfers van het CPB. Het CPB rapporteert geen gemiddelde aanvullende pensioenindexaties exclusief bepaalde pensioenfondsen. Het is daarom niet mogelijk om de koopkrachtontwikkeling van gepensioneerden exclusief het ABP te berekenen. Wel is het aannemelijk dat de pensioenindexatie van het ABP een aanzienlijke invloed uitoefent op de gemiddelde aanvullende pensioenindexatie in 2027, omdat het ABP met bijna 1,1 miljoen pensioengerechtigden in 2025 het grootste pensioenfonds van Nederland is.[41]

[41] Verkort jaarverslag 2025

Vraag 101

Vraag 101

Kunt u een overzicht geven van de AOW-uitgaven als percentage van het BNP in 2026, 2031 en 2040, en van de ontwikkeling van de financiering van de AOW-uitgaven sinds 2000, uitgesplitst naar het aandeel van de premies en de rijksbijdrage, zowel nominaal als percentage van het BNP? Wat zou de effectief te betalen AOW-premiebijdrage zijn als de arbeidskorting op dit moment zou worden afgeschaft? Kunt u daarnaast een overzicht geven van de rente op de staatsschuld in 2000, 2015, 2026, 2031 en 2040, zowel in absolute bedragen als percentage van het BNP?

Antwoord op vraag 101

Het Centraal Planbureau (CPB) heeft geraamd dat het aandeel AOW-uitgaven als percentage van het bbp stijgt van 4,7% in 2025 naar 5,1% in 2030 en 5,4% in 2040.[42] De historische ontwikkeling van de AOW-uitgaven, die uit het Ouderdomsfonds worden betaald, is als volgt:

Tabel 22 Historische ontwikkeling van de AOW-uitgaven

Ouderdomsfonds	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Premie-inkomsten (mld)	20,1	16,8	18,7	17,8	18,9	17,8	17,3
Premie-inkomsten (aandeel totale inkomsten)	100%	100%	88%	82%	80%	78%	71%
Premie-inkomsten (% bbp)	4%	3%	4%	3%	4%	3%	3%
Rijksbijdragen (mld)	0	0	2,5	3,8	4,8	5	7
Rijksbijdragen (aandeel totale inkomsten)	0%	0%	12%	18%	20%	22%	29%
Rijksbijdragen (%bbp)	0%	0%	0%	1%	1%	1%	1%

Ouderdomsfonds	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Premie-inkomsten (mld)	19,6	18,1	17,8	18,2	20,6	22,4	24
Premie-inkomsten (aandeel totale inkomsten)	70%	74%	65%	62%	71%	68%	76%
Premie-inkomsten (% bbp)	3%	3%	3%	3%	3%	3%	4%
Rijksbijdragen (mld)	8,4	6,5	9,7	11,1	8,2	10,8	7,7
Rijksbijdragen (aandeel totale inkomsten)	30%	26%	35%	38%	29%	32%	24%
Rijksbijdragen (%bbp)	1%	1%	2%	2%	1%	2%	1%

Ouderdomsfonds	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Premie-inkomsten (mld)	23,4	24,4	25,6	23,8	25,1	23,5	21,5
Premie-inkomsten (aandeel totale inkomsten)	68%	65%	67%	66%	65%	58%	52%
Premie-inkomsten (% bbp)	3%	3%	4%	3%	3%	3%	3%
Rijksbijdragen (mld)	11,1	13	12,6	12,2	13,6	17,1	19,9
Rijksbijdragen (aandeel totale inkomsten)	32%	35%	33%	34%	35%	42%	48%
Rijksbijdragen (%bbp)	2%	2%	2%	2%	2%	2%	2%

[42] Overheidsschuld op lange termijn en de effecten van begrotingsregels | CPB Website

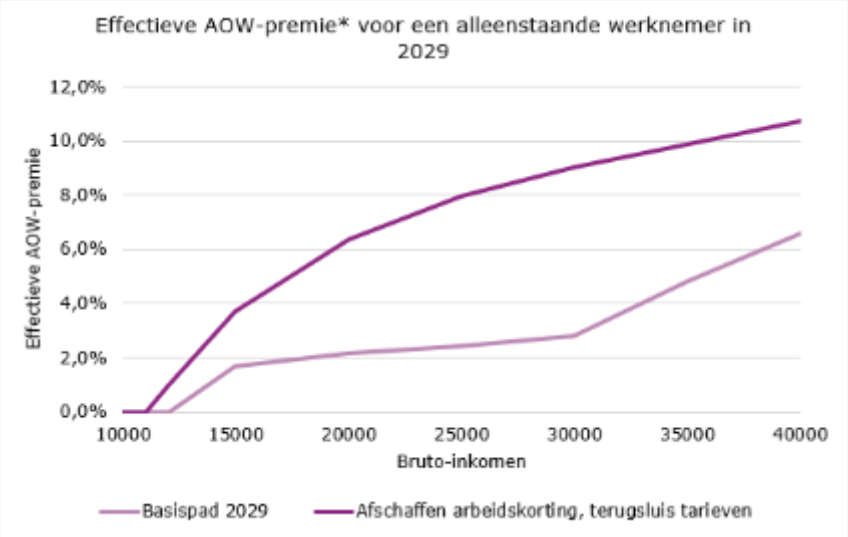
Tabel 22 Historische ontwikkeling van de AOW-uitgaven							
Ouderdomsfonds	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ouderdomsfonds	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	
Premie-inkomsten (mld)	23,3	25,5	24,3	23,7	26,8	26,1	
Premie-inkomsten (aandeel totale inkomsten)	50%	56%	54%	43%	48%	45%	
Premie-inkomsten (% bbp)	3%	3%	2%	2%	2%	2%	
Rijksbijdragen (mld)	22,9	20	20,3	30,9	28,9	32,3	
Rijksbijdragen (aandeel totale inkomsten)	50%	44%	46%	57%	52%	55%	
Rijksbijdragen (%bbp)	3%	2%	2%	3%	2%	3%	

Het afschaffen van de arbeidskorting is een structuurwijziging en is op zijn vroegst mogelijk per 2029. Bij beantwoording van deze vraag is daarom uitgegaan van afschaffing in 2029. De budgettaire opbrengst is teruggesluisd door de tarieven van alle schijven in box 1 van de inkomstenbelasting met 6,4%-punt te verlagen, conform de berekening in vraag 83.

De onderstaande figuur toont de effectief te betalen AOW-premie in de situatie met en zonder arbeidskorting voor een alleenstaande werknemer zonder kinderen, koopwoning en vermogen die de AOW-leeftijd nog niet heeft bereikt en het volledige bruto-inkomen uit arbeid verdient. De effectieve AOW-premie is het percentage van het bruto-inkomen dat aan AOW-premie wordt betaald. Met de arbeidskorting wordt effectief geen AOW-premie betaald tot een bruto-inkomen van circa 12.000 euro. Tot dat inkomen zijn de algemene heffingskorting en arbeidskorting namelijk nog hoger dan de inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen, waaronder de AOW-premie. Wanneer de arbeidskorting wordt afgeschaft en daarmee de tarieven in box 1 worden verlaagd, verandert deze grens naar een bruto-inkomen van circa 11.000 euro.

In beide situaties neemt de effectieve AOW-premie eerst toe met het bruto-inkomen omdat er meer inkomen in de eerste schijf wordt belast. Zodra het bruto-inkomen boven de grens van de eerste schijf uitkomt (grofweg 40.000 euro in 2029) neemt de effectieve AOW-premie af.

Figuur 3

**De effectieve AOW-premie is berekend door de te betalen inkomstenbelasting te verminderen met de belasting die wordt geheven in schijf 2 en 3. Dit wordt vervolgens vermenigvuldigd met het aandeel AOW-premie van de eerste schijf en uitgedrukt als percentage van het bruto-inkomen.*

De rentelasten op de staatsschuld en als percentage van het bni in 2000, 2015, 2026 en 2031 zijn in onderstaande tabel weergegeven. De ramingen voor 2040 zijn (nog) niet beschikbaar.

Tabel 23 Rentelasten (in miljarden euro's en procenten van het bni		
2000	13,812	3,10%
2015	8,51	1,20%
2026	8,066	0,70%
2031	17,513	1,20%

Bron: Ministerie van Financiën

Vraag 102

Vraag 102
Wat zou het aanvangsinkomen voor het toptarief zijn zonder de eerder toegepaste bevriezing en zonder de voorgestelde bevriezing? Bij

welk inkomen wordt het toptarief in Duitsland bereikt voor een alleenstaande, respectievelijk fiscale partners? Kunt u daarnaast een overzicht geven van de percentages van het toptarief en de inkomens vanaf wanneer dit tarief geldt in alle EU-lidstaten, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk? Hoeveel AOW-gerechtigden kunnen de ouderenkorting niet verzilveren en hoe hoog is het bedrag aan niet-verzilverde korting? Kunt u hetzelfde aangeven voor de algemene heffingskorting bij AOW-gerechtigden? Wat zijn de kosten van de invoering van de volledige arbeidskorting voor werkende AOW-gerechtigden, met als doel de arbeidsparticipatie te stimuleren?

Antwoord op vraag 102
De voorgestelde bevriezing van het aanvangspunt toptarief in 2027 in het Belastingplan 2027 is teruggedraaid bij de tweede nota van Wijziging. In plaats daarvan wordt het aanvangspunt toptarief nu in 2028 bevroren. De laatste rij in de tabel toont de hoogte van het aanvangspunt toptarief in 2027 en 2028 als deze niet bevroren zouden worden. De hoogte van de tabelcorrectiefactor en het toepassingspercentage in 2028 staan nog niet vast. Het aanvangspunt toptarief voor 2028 zonder een bevriezing is dus nog voorlopig. In dit antwoord is geen rekening gehouden met de zeer recente besluitvorming over de 3e nota van wijziging op het Belastingplan 2027.

Tabel 24 Hoogte aangrijpingspunt toptarief inkomstenbelasting

	2026	2027	2028
Bevriezing aanvangspunt toptarief 2027 (BP27)	78.426 euro	78.426 euro	79.783* euro
Bevriezing aanvangspunt toptarief 2028 (BP27+NvW)	78.426 euro	80.578 euro	80.578 euro
Geen bevriezing van aanvangspunt toptarief in 2027 en 2028	78.426 euro	80.578 euro	81.941* euro

In Duitsland is het toptarief (Spitzensteuersatz) 42%. Voor een alleenstaande geldt dit tarief vanaf een inkomen van € 68.879 en voor fiscale partners vanaf een inkomen van € 139.758. Daarnaast is in Duitsland nog sprake van een zogenoemde «Reichensteur» van 45% vanaf een inkomen van € 277.826. Eerder heeft het kabinet bij de brief over de belastingheffing bij «high net worth individuals» uit 2023 in een bijlage een overzicht verstuurd van de inkomstenbelastingtarieven in verschillende landen. [43]

Daarbij geeft het kabinet wel de kanttekening dat ieder belastingstelsel uniek en complex is, waardoor de tarieven voor het maken van de vergelijking in het overzicht vergaand vereenvoudigd zijn. Ook betreft het een interpretatie van buitenlands recht en is met deze landen geen contact geweest over de juistheid ervan. In de betreffende bijlage is beschreven welke uitgangspunten zijn gebruikt bij het opstellen van het overzicht.

In 2027 hebben naar verwachting circa 3,2 miljoen ouderen recht op ouderenkorting. Circa 1,1 miljoen ouderen konden de ouderenkorting niet (volledig) verzilveren. In het totaal gaat het om circa 0,5 miljard euro aan onverzilverde ouderenkorting. Verder hebben in 2027 naar verwachting circa 3,4 miljoen AOW-gerechtigden recht op algemene heffingskorting. Hiervan kunnen circa 1,1 miljoen ouderen de algemene heffingskorting niet (volledig) verzilveren. In het totaal gaat het om circa 1,1 miljard euro aan onverzilverde algemene heffingskorting door AOW-gerechtigden.

AOW-gerechtigden ontvangen nu een lagere arbeidskorting, omdat zij geen AOW-premie meer betalen en in totaal dus minder inkomstenheffing afdragen. Indien toch de volledige arbeidskorting wordt ingevoerd voor werkende AOW-gerechtigden kost dat 266 miljoen euro in 2027.

Vraag 103

Vraag 103
Kunt u een overzicht geven van de ontwikkeling van het eigenwoningbezit vanaf 1950, zowel in absolute aantallen als in percentage van het totale woningbestand, en van de ontwikkeling van het aantal huurwoningen, eveneens in absolute aantallen en als percentage van het totale woningbestand?

Antwoord op vraag 103
Via het CBS is deze informatie beschikbaar vanaf 1998 met een trendbreuk in 2012 bij invoering van de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG, tabel 1 en 2). De data van eerdere historische bronnen is niet 1-op-1 te vergelijken met onderstaande data en wordt daarom buiten beschouwing gelaten.

[43] Kamerstukken II 2023/24, 25087, nr. 323, bijlage 1.

Tabel 25 Samenstelling woningvoorraad naar eigendom					
	Woningvoorraad (absoluut)	Koopwoningen (absoluut)	Huurwoningen (absoluut)	Koopwoningen (%)	Huurwoningen (%)
1998	6.360.000	3.234.000	3.126.000	51%	49%
1999	6.443.000	3.346.000	3.096.000	52%	48%
2000	6.505.000	3.394.000	3.111.000	52%	48%
2002	6.626.900	3.592.000	3.034.900	54%	46%
2006	6.800.600	3.796.700	3.003.900	56%	44%
2009	6.996.500	4.120.400	2.876.000	57%	43%

Bron: CBS WoON-onderzoek.

Tabel 26 Samenstelling van de woningvoorraad naar eigendom, exclusief eigendom onbekend					
	Woningvoorraad (absoluut)	Koopwoningen (absoluut)	Huurwoningen (absoluut)	Koopwoningen (%)	Huurwoningen (%)
2012	7.305.000	4.183.000	3.122.000	57%	43%
2013	7.388.000	4.217.000	3.171.000	57%	43%
2014	7.455.000	4.238.000	3.217.000	57%	43%
2015	7.511.000	4.267.000	3.244.000	57%	43%
2016	7.557.000	4.300.000	3.257.000	57%	43%
2017	7.606.000	4.322.000	3.284.000	57%	43%
2018	7.663.000	4.387.000	3.276.000	57%	43%
2019	7.788.000	4.488.000	3.300.000	58%	42%
2020	7.876.000	4.518.000	3.358.000	57%	43%
2021	7.951.000	4.549.000	3.402.000	57%	43%
2022	8.032.000	4.598.000	3.434.000	57%	43%
2023	8.114.000	4.634.000	3.480.000	57%	43%
2024	8.195.000	4.687.000	3.508.000	57%	43%
2025	8.266.000	4.754.000	3.512.000	58%	42%
2026	8.336.000	4.829.000	3.507.000	58%	42%

Vraag 104

Vraag 104

Kunt u daarnaast een overzicht geven van de kosten van de hypotheekrenteaftrek, de opbrengst van het huurwaardeforfait en de opbrengst van de WOZ vanaf 2000, evenals het saldo van de kosten van de hypotheekrenteaftrek enerzijds en de opbrengsten van het huurwaardeforfait en de WOZ anderzijds, als nettobijdrage van de overheid aan eigenwoningbezitters? Dit lid verzoekt u deze overzichten zowel in tabelvorm als in een grafiek weer te geven.

Antwoord op vraag 104

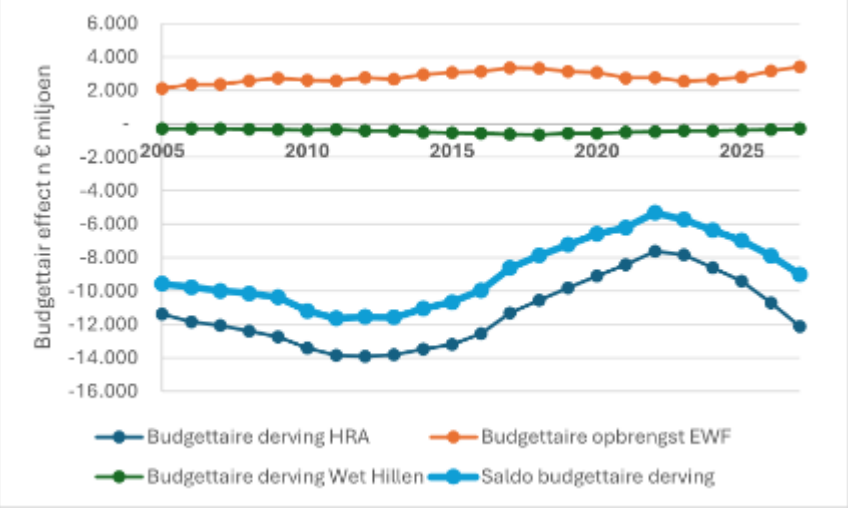
In de beantwoording van deze vraag wordt gekeken naar de budgettaire derving van de hypotheekrenteaftrek (HRA) enerzijds en de budgettaire opbrengsten van het eigenwoningforfait (EWF) anderzijds. Verder wordt de budgettaire derving van de aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld (Wet Hillen) bekeken. Tot slot wordt het saldo van deze drie regelingen gegeven. Onderstaande tabel geeft een overzicht. De cijfers voor 2025, 2026 en 2027 zijn voorlopig, op basis van de Miljoenennota 2027.

Tabel 27 Budgettaire effecten hypotheekrenteaftrek, eigenwoningforfait en Wet Hillen (+ = saldoverbeterend, in miljoenen euro's)

	Budgettaire derving HRA	Budgettaire opbrengst EWF	Budgettaire derving Wet Hillen	Saldo budgettaire derving HRA, EWF, Wet Hillen
2005	– 11.399	2.111	– 284	– 9.572
2006	– 11.840	2.349	– 288	– 9.779
2007	– 12.075	2.373	– 287	– 9.989
2008	– 12.406	2.583	– 315	– 10.138
2009	– 12.751	2.723	– 345	– 10.373
2010	– 13.427	2.617	– 377	– 11.187
2011	– 13.854	2.579	– 360	– 11.634
2012	– 13.920	2.768	– 398	– 11.550
2013	– 13.818	2.658	– 412	– 11.571
2014	– 13.492	2.946	– 513	– 11.058
2015	– 13.202	3.069	– 529	– 10.662
2016	– 12.544	3.139	– 561	– 9.966
2017	– 11.325	3.338	– 636	– 8.623
2018	– 10.557	3.328	– 647	– 7.876
2019	– 9.800	3.128	– 553	– 7.225
2020	– 9.102	3.082	– 571	– 6.591
2021	– 8.422	2.746	– 517	– 6.193
2022	– 7.619	2.774	– 476	– 5.320
2023	– 7.841	2.543	– 420	– 5.718
2024	– 8.601	2.645	– 413	– 6.369
2025*	– 9.408	2.807	– 382	– 6.984
2026*	– 10.698	3.147	– 339	– 7.890
2027*	– 12.123	3.412	– 297	– 9.007

De bovenstaande bedragen zijn hieronder ook in grafiekvorm weergegeven.

Figuur 4 Budgettaire effecten hypotheekrenteaftrek, eigenwoningforfait en Wet Hillen

Vraag 105

Vraag 105

Gegeven bovenstaand saldo (kosten hypotheekrente aftrek versus opbrengsten huurwaardeforfait en WOZ, red.), wat bedragen de gemiddelde kosten voor de overheid per jaar per eigenwoningbezitter, uitgaande van circa 6 miljoen eigenwoningbezitters? Kunt u ook een overzicht bieden van de ontwikkeling van de hoogte van de huurtoeslag en de hoogte van het totale budget sinds de invoering? Kunt u aangeven hoeveel mensen momenteel huurtoeslag ontvangen en wat de gemiddelde ontvangen huurtoeslag is per ontvanger?

Antwoord op vraag 105

Het Centraal Bureau voor de Statistiek publiceert cijfers over het aantal koopwoningen in Nederland voor de periode 2012-2025. Voor deze periode wordt in onderstaande tabel het saldo van de budgettaire derving van hypotheekrenteaftrek (HRA), eigenwoningforfait (EWF) en Wet Hillen verdeeld over het aantal koopwoningen (zie antwoord op vraag 104). Het saldo van de HRA, EWF en Wet Hillen van 2025 is voorlopig, op basis van de Miljoenennota 2027.

Tabel 28 Saldo HRA, EWF en Wet hillen, verdeeld over aantal koopwoningen (in miljoenen euro's, duizenden koopwoningen en euro's)			
	Saldo budgettaire derving HRA, EWF, Wet Hillen	**Aantal koopwoningen in Neder-land**	**Derving per koopwoning**
2012	– 11.550	4.183	– 2.761
2013	– 11.571	4.217	– 2.744
2014	– 11.058	4.238	– 2.609
2015	– 10.662	4.267	– 2.499
2016	– 9.966	4.300	– 2.318
2017	– 8.623	4.322	– 1.995
2018	– 7.876	4.387	– 1.795
2019	– 7.225	4,488	– 1.610
2020	– 6.591	4.518	– 1.459
2021	– 6.193	4.549	– 1.361
2022	– 5.320	4.598	– 1.157
2023	– 5.718	4.634	– 1.234
2024	– 6.369	4.687	– 1.359
2025	– 6.984*	4.754	– 1.469

De precieze hoogte van de huurtoeslag verschilt per huishouden en is afhankelijk van inkomen, de hoogte van de huur, leeftijd en ge-zinssamenstelling. De onderstaande tabel toont het aantal huurtoeslagontvangers, het gemiddelde toeslagbedrag en het totale budget naar toeslagjaar vanaf de invoering van de huurtoeslag in 2006. De cijfers zijn afkomstig van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. De cijfers voor 2025 en 2026 zijn voorlopig.

Tabel 29 Aantal ontvangers, gemiddelde bedrag en totale budget huurtoeslag (in duizenden, euro's en miljoenen euro's)			
	Aantal huishoudens	**Gemiddeld jaarbedrag**	**Totaal budget**
2006	1.095	1.693	1.854
2007	1.100	1.704	1.875
2008	1.097	1.747	1.917
2009	1.108	1.788	1.982
2010	1.156	1.850	2.139
2011	1.183	1.899	2.246
2012	1.199	1.925	2.307
2013	1.259	1.995	2.510
2014	1.311	2.131	2.794
2015	1.360	2.271	3.088
2016	1.377	2.358	3.247
2017	1.383	2.525	3.492
2018	1.382	2.576	3.561
2019	1.365	2.649	3.617
2020	1.496	2.554	3.821
2021	1.496	2.583	3.864
2022	1.464	2.599	3.805
2023	1.502	2.728	4.097
2024	1.558	3.133	4.883
2025*	1.577	3.346	5.277
2026*	1.646	3.545	5.836

Vraag 106

Vraag 106

Kunt u een overzicht bieden van de ontwikkeling van het saldo van de bijdrage van de overheid aan eigen-woningbezitters en de bij-drage aan de ontvangers van huurtoeslag? Kunt u dit zowel in tabel als in grafiek aanleveren? Kunt u aangeven wat het verschil is tussen de gemiddelde sociale huur en de gemiddelde huur in de vrije sector? Kunt u, bij benadering, aangeven om welke macro-cijfers het gaat?

Indien het mogelijk is, zou dit lid ook graag vernemen wat deze schatting zou zijn op basis van de laatst bekende huurcijfers.

Antwoord op vraag 106

In onderstaande tabel en figuur is de ontwikkeling het saldo van de bijdrage van de overheid aan eigenwoningbezitters en de budgettaire omvang van huurtoeslag weergegeven. Het saldo van de overheid aan eigenwoningbezitters is gedefinieerd als het saldo van de budgettaire opbrengst van het eigenwoningforfait en de budgettaire derving van de hypotheekrenteaftrek en de aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld (Wet Hillen). De bijdrage van de overheid aan de ontvangers van huurtoeslag is weergegeven vanaf de invoering van de huurtoeslag in 2006.

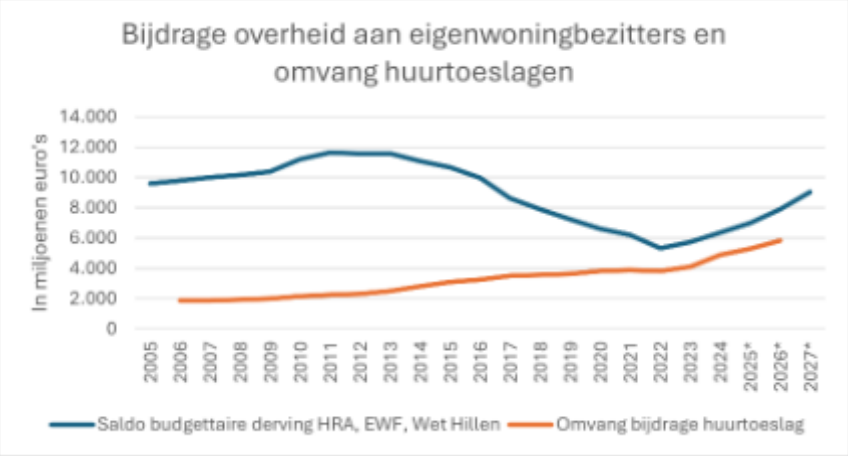
Tabel 30 Saldo budgettaire effecten hypotheekrenteaftrek, eigenwoningforfait en Wet Hillen (+ = saldoverbeterend) en omvang bijdrage huurtoeslag (in miljoenen euro's)

	Saldo budgettaire derving HRA, EWF, Wet Hillen	Omvang bijdrage huurtoeslag
2005	– 9.572	
2006	– 9.779	1.854
2007	– 9.989	1.875
2008	– 10.138	1.917
2009	– 10.373	1.982
2010	– 11.187	2.139
2011	– 11.634	2.246
2012	– 11.550	2.307
2013	– 11.571	2.510
2014	– 11.058	2.794
2015	– 10.662	3.088
2016	– 9.966	3.247
2017	– 8.623	3.492
2018	– 7.876	3.561
2019	– 7.225	3.617
2020	– 6.591	3.821
2021	– 6.193	3.864
2022	– 5.320	3.805
2023	– 5.718	4.097
2024	– 6.369	4.883
2025*	– 6.984	5.277
2026*	– 7.890	5.836
2027*	– 9.007	

**Voorlopige cijfers*

Bron: Miljoenennota 2027 en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Figuur 5

Een overzicht van gemiddelde huurprijzen per huursegment vraagt om een betrouwbare, volledige en actuele registratie van huurprijzen. De minister van VRO werkt aan een voorstel voor een huurregister en zal de Kamer hier binnenkort over informeren. Daarbij is de term 'sociale huur' voor meerderlei uitleg vatbaar: alleen 'sociale huur' van woningcorporaties of ook 'sociale huur' van andere verhuurders.

Voor de beantwoording van deze vraag is het onderscheid tussen sociale en vrije huur

bij benadering gemaakt op basis van de huurprijzen in 2024 en de DAEB-huurprijsgrens in 2024 (879,66 euro) (meer recente cijfers zijn niet beschikbaar). In het sociale huursegment vallen bij deze benadering de woningen met een actuele huurprijs tot deze grens (in werkelijkheid kunnen ook hogere huurprijzen in het sociale segment vallen). Het gaat hierbij om woningen van zowel woningcorporaties als private verhuurders. De overige woningen maken bij benadering samen het vrije huursegment. Op basis van deze afbakening bedroeg de gemiddelde huur in het sociale huursegment in 2024 ca. 590 euro per maand en in het vrije huursegment ca. 1.250 euro per maand.

Vraag 107

Vraag 107
Kunt u de ontwikkeling weergeven van de subsidie die is verstrekt aan huurders van sociale woningbouw, respectievelijk de sociale huursector? Kunt u ook de ontwikkeling weergeven van subsidie die is verstrekt aan woningbouwcorporaties sinds 2000?

Antwoord op vraag 107
De onderstaande tabel toont het totale budget van de huurtoeslag naar toeslagjaar vanaf de invoering van de huurtoeslag in 2006

Tabel 31 Totaal budget huurtoeslag sinds invoering in 2006

	Totaal budget huurtoeslag (in miljoenen euro's)
2006	1.854
2007	1.875
2008	1.917
2009	1.982
2010	2.139
2011	2.246
2012	2.307
2013	2.510
2014	2.794
2015	3.088
2016	3.247
2017	3.492
2018	3.561
2019	3.617
2020	3.821
2021	3.864
2022	3.805
2023	4.097
2024	4.883
2025*	5.277
2026*	5.836

* Voorlopige cijfers

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Per 1 januari 2026 is de maximumhuurprijs vervallen. De data van voor 2026 betreft voornamelijk huurders in het gereguleerde huursegment (=sociale huursector).

Het is lastig om de ontwikkeling van de subsidies aan de sociale woningbouw sinds 2000 te geven. In de afgelopen 26 jaar hebben veel verschillende regelingen bestaan vanuit het Rijk en de decentrale) overheden. Ook zijn er diverse regelingen geweest die niet specifiek op de sociale huursector waren gericht, maar waar de sociale huursector wel gebruik van kon maken.

Naast directe subsidies is er voor huurders in sociale huurwoningen ook sprake van een impliciete subsidie omdat de huurprijs in de meeste gevallen lager ligt dan de markthuur.

Vraag 108

Vraag 108
Kunt u inzicht geven in de financiële omvang van zorgfraude in Nederland?

Antwoord op vraag 108
Het kabinet heeft geen officiële cijfers van de totale omvang van zorgfraude. Een onderbouwing voor het bedrag van 10 miljard euro dat vaak genoemd wordt, is onbekend.

Vraag 109

Vraag 109
Het aan het woord zijnde lid ziet dat er dit jaar wederom vier goedkeurende beleidsbesluiten zijn genomen. Kunt u een overzicht bieden van alle beleidsbesluiten die sedert het ontstaan van het instrument zijn genomen?

Antwoord op vraag 109
Zoals het woord zijnde lid in de voetnoot aanhaalt, is vorig jaar in het kader van het schriftelijk overleg over de Miljoenennota 2026 een overzicht gegeven van de sinds 2018 genomen fiscale goedkeurende beleidsbesluiten vooruitlopend op wetgeving. Het lid vraagt nu om een overzicht vanaf het ontstaan van het instrument. Dit instrument heeft geen duidelijk ontstaansmoment. Daar komt bij dat de term 'goedkeurend beleidsbesluit' ook wordt gebruikt bij toepassing van de hardheidsclausule (art. 63 Algemene wet inzake rijksbelastingen), die dus wel op een wettelijke grondslag zijn gebaseerd.

In het verleden kwam het ook voor dat de term goedkeuring werd gebruikt bij interpretatief beleid, dus niet in afwijking van de wet. Goedkeurende beleidsbesluiten van vóór 2018 die zonder wettelijke basis afwijken van wetgeving, vooruitlopend op een wetswijziging, zijn mede daarom niet eenvoudig te achterhalen. Zoals het kabinet vorig jaar schreef, is pas recent (sinds de introductie van het afwegingskader voor goedkeurende beleidsbesluiten) gestart met het centraal bijhouden van een overzicht van genomen fiscale goedkeurende beleidsbesluiten vooruitlopend op wetgeving.

Hierna volgt een overzicht van de vóór 2018 genomen fiscale goedkeurende beleidsbesluiten vooruitlopend op wetgeving die achterhaald konden worden (van nieuw naar oud). Het kabinet wil nogmaals benadrukken dat dit overzicht gelet op bovenstaande slechts een indicatie is van de genomen goedkeuringen in de periode van voor 2018 en niet verder teruggaat dan 2010.

<u>2017</u>
Omzetbelasting. Verzorging en verpleging van in een inrichting opgenomen personen (Stcrt. 2017, 53035). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 21 september 2017.
Inkomstenbelasting. Kapitaalverzekering eigen woning, spaarrekening eigen woning, beleggingsrecht eigen woning en vóór 2001 bestaande kapitaalverzekeringen in box 3 (Stcrt. 2017, 28246). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 23 mei 2017.

<u>2016</u>
1. Belastingen op milieugrondslag (Strcrt. 2016, 15058). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 25 maart 2016.

Belastingen op milieugrondslag (Stcrt. 2016, 10315). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 1 maart 2016.

<u>2015</u>
1. Inkomstenbelasting. Eigenwoningrente; Boeterente en rentemiddeling (Stcrt. 2015, 43936). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 7 december 2015.

Inkomstenbelasting. Lijfrenten en periodieke uitkeringen. Wijziging van het besluit van 13 juni 2012, BLKB2012/283M (Stcrt. 2015, 29065). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 11 september 2015.
Omzetbelasting. Vrijstelling voor wijkgericht werken door aanbieders van wijkverpleging (Stcrt. 2015, 29086). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 11 september 2015).
Natuurschoonwet 1928. Rangschikken van buiten Nederland gelegen landgoederen die een element vormen van het Nederlands cultureel erfgoed (Stcrt. 2015, 29749). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 11 september 2015.
Inkomstenbelasting. Aftrek van uitgaven voor monumentenpanden. Wijziging van het besluit van 7 september 2009, nr. CPP2009/1290M (Stcrt. 2015, 18975). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 6 juli 2015.
Inkomstenbelasting. Toeslagen. Partnerregeling; partnerschap in opvangsituaties (Stcrt. 2015, 14899). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 5 juni 2015.

<u>2014</u>
1. Vennootschapsbelasting. Fiscale eenheid. Wijziging van het besluit van 14 december 2010, nr. DGB2010/4620M, Staatscourant 2010, 20684 (Stcrt. 2014, 38029). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 31 december 2014.

Inkomstenbelasting. Kapitaalverzekering eigen woning, spaarrekening eigen woning en beleggingsrecht eigen woning. Vervallen tijdklemmen in specifieke situaties (Stcrt. 2014, 36875). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 29 december 2014.

Inkomstenbelasting. Aanmerkelijk belang. Wijziging van het besluit van 4 september 2012, nr. BLKB2012/101M, Staatscourant 2012, nr. 18480 (Stcrt. 2014, 26653). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 25 september 2014.
Invordering. Uitbetaling van teruggaven omzetbelasting (Stcrt. 2014, 25440). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 8 september 2014.
Inkomstenbelasting. Specifieke zorgkosten; Hulpmiddelen; Rolstoelen, scootmobielen, woningaanpassingen; Eerbiedigende werking afschrijvingsregime (Stcrt. 2014, 8548). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 26 maart 2014.

2013

1. Loonheffingen. Inkomstenbelasting. VUT-regelingen, (overbruggings)pensioenen en overbruggingslijfrenten; verlenging looptijd wegens verhoging van de AOW-leeftijd (Stcrt. 2013, 35884). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 24 december 2013.

Schenkbelasting. Tijdelijke verruiming van de vrijstelling voor de schenking voor de eigen woning (Stcrt. 2013, 27678). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 2 oktober 2013.
Vennootschapsbelasting. Vrijgestelde beleggingsinstelling; goedkeuring vooruitlopend op wetgeving voor de vrijgestelde beleggingsinstelling als gevolg van de implementatie van de AIFM-richtlijn (Stcrt. 2013, 19996). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 17 juli 2013.
Inkomstenbelasting. Toepassing overgangsrecht bij Kapitaalverzekering eigen woning, spaarrekening eigen woning en beleggingsrecht eigen woning. Overgangsrecht KEW (Stcrt. 2013, 18554). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 5 juli 2013.

2012

1. Inkomstenbelasting. Kapitaalverzekering eigen woning, spaarrekening eigen woning en beleggingsrecht eigen woning. Vervallen tijdklemmen in specifieke situaties (Stcrt. 2012, 26844). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 28 december 2012.

Overdrachtsbelasting. Verruiming van de termijn bij doorverkoop (Stcrt. 2012, 18138). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 3 september 2012.
Loonheffingen. Inkomstenbelasting. Privé-gebruik auto; nihilbijtelling voor dieselauto's met een CO2-uitstoot van 0–50 gr/km (Stcrt. 2012, 14581). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 13 juli 2012.
Overdrachtsbelasting. Verlaging tarief bij verkrijging woningen (Stcrt. 2012, 10885). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 30 mei 2012.

2011

1. Inkomstenbelasting. Vennootschapsbelasting. Invordering. Uitstel van betaling bij eindafrekeningswinst (Stcrt. 2011, 23186). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 22 december 2011.

Belastingstelsel Caribisch Nederland; nadere invulling van de uitvoering van de Wet inkomstenbelasting BES, de Wet loonbelasting BES, de Douane- en Accijnswet BES en de in de Belastingwet BES opgenomen algemene bestedingsbelasting (Stcrt. 2011, 17540). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 27 september 2011.
Inkomstenbelasting. Schenk- en erfbelasting. Waardering van verpachte woningen (Stcrt. 2011, 5145). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 1 april 2011.
Overdrachtsbelasting. Tijdelijk verlaagd tarief bij verkrijging woningen (Stcrt. 2011, 12301). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 5 juli 2011.

2010

1. Dividendbelasting. Verzamelbesluit (Stcrt. 2010, 18406). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 24 november 2010.

Schenk- en erfbelasting. Vrijstellingen. Omzetting, fusie of taakafsplitsing (Stcrt. 2010, 14580). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 22 september 2010.
Inkomstenbelasting. Vennootschapsbelasting. Milieu-investeringsaftrek (Stcrt. 2010, 3915). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 15 maart 2010.
Internationaal belastingrecht. Belastingverdragen; uitleg begrip werkgever (Stcrt. 2010, 788). Dit beleidsbesluit is gepubliceerd in de Staatscourant op 20 januari 2010.

Vraag 110

Vraag 110

Welke bezuinigingen van het kabinet-Schoof zijn volledig teruggedraaid door het kabinet-Jetten door middel van de Voorjaarsnota en/of de Miljoenennota, welke niet, en welke gedeeltelijk? Indien gedeeltelijk, hoeveel? Graag ontvangt dit lid een overzicht per begroting, uitgesplitst naar Voorjaarsnota en Miljoenennota.

Antwoord op vraag 110
Een overzicht van de bezuinigingen uit kabinet-Schoof die zijn teruggedraaid door het kabinet-Jetten is terug te vinden in de kadertoetsen van de Voorjaarsnota 2026 en de Miljoenennota 2027. Uitgebreidere toelichtingen van alle maatregelen zijn tevens terug te vinden in de Verticale Toelichtingen.

Vraag 111

Vraag 111

Het aan het woord zijnde lid verneemt graag of u nieuwe bezuinigingen doorvoert in de Miljoenennota op onderstaande onderwerpen. Zo ja, welke en om welke bedragen gaat het in deze gevallen? In welke mate worden deze bezuinigingen gebruikt voor nieuwe investeringen op hetzelfde thema? Graag ontvangt dit lid een overzicht.
1. **De transitie naar een meer plantaardige landbouw en een meer plantaardig voedselsysteem**
De ondersteuning van (bestaande en nieuwe) biologische landbouw en andere voorlopers op het gebied van groene en diervriendelijke landbouw
Dierwaardige veehouderij
Stikstof
Natuuruitbreiding
Natuurherstel
Natuurbescherming
Klimaatmitigatie
Transitie naar proefdiervrije innovatie
Uitbreiding van hernieuwbare energie
Isolatie

Antwoord op vraag 111
Bij de Miljoenennota 2027 zijn er voor wat betreft de genoemde onderwerpen de volgende mutaties verwerkt:
- Op de begroting van LVVN hebben zich verschillende wijzigingen voor gedaan op de onderwerpen 1-7 en 9. Het betreffen kasschuiven, en intensiveringen gefinancierd uit verschillende bronnen waaronder het Stikstoffonds.
- Op de begroting van KGG is de prijsrisicobuffer van de SDE++ in de periode 2027 t/m 2031 cumulatief verlaagd met 2,5 miljard euro, onder andere ten behoeve van een subsidie voor het CO2-opslagproject Aramis. Dit heeft geen effect op de openstellingsrondes van de SDE++.
- De middelen op de VRO-begroting voor isolatie blijven ingezet worden voor ondersteuning en stimulering van verduurzaming.

Vraag 112

Vraag 112
Welke maatregelen neemt u om de impact op de verschillende aspecten van brede welvaart te verbeteren ten opzichte van de Monitor Brede Welvaart 2026?

Antwoord op vraag 112
De Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals 2026 bevat circa 300 unieke indicatoren van uiteenlopende aard. De drie dimensies van Brede Welvaart ('hier en nu', 'later', en 'elders') zijn beschreven met 61 unieke indicatoren.[44] Voorbeelden zijn het aantal thuiswonende jongvolwassenen, het mediane besteedbare inkomen, het vertrouwen in andere mensen en tijdverlies door files. In de begrotingen van verschillende departementen wordt ingegaan op hoe beleidsvoornemens bijdragen aan deze specifieke doelen. Om daarin focus aan te brengen hebben vakministers vanaf dit jaar hoofddoelen opgenomen voor hun beleidsterrein. In de Miljoenennota wordt ingegaan op belangrijke overkoepelende kabinetsdoelen die betrekking hebben op investeringen, hervormingen en internationale samenwerking.

Vraag 113

Vraag 113
Het lid van de fractie-Visseren-Hamakers verneemt graag welke doelen u heeft op de verschillende aspecten van de Monitor Brede Welvaart 2026 en met welke maatregelen en investeringen u deze ambities gaat bewerkstelligen?

[44] CBS.nl | MBW en SDG's 2026, Data en Bronnen

Antwoord op vraag 113
Zie het antwoord op vraag 112.

Vraag 114

Vraag 114

In welke mate voldoet Nederland aan de internationale afspraken op het gebied van biodiversiteit, klimaat en chemische stoffen? Door middel van welke maatregelen en investeringen werkt u aan het halen van deze internationale doelen? Graag een overzicht van nieuwe investeringen vanuit de Miljoenennota.

Antwoord op vraag 114
De voortgang en inzet op internationale afspraken voor biodiversiteit, klimaat en chemische stoffen wordt hieronder per thema toegelicht.

Biodiversiteit

De doelen van het Biodiversiteitsverdrag zijn vastgelegd in het Kunming Montreal Global Biodiversity Framework. Nederland heeft in februari 2026 haar zevende nationale rapportage ingediend. Deze rapportage laat zien dat vooruitgang is geboekt, maar dat de implementatie van de meeste actiedoelen aandacht behoeft. In de Miljoenennota zijn investeringen opgenomen vanuit het maatregelpakket landbouw, natuur en stikstof voor natuurherstel die bijdragen aan het bereiken van de internationale biodiversiteitsdoelen. Daarnaast wordt op dit moment gewerkt aan een Nationaal Biodiversiteitsfinancieringsplan.

Klimaat

Het kabinet heeft zich gecommitteerd aan de klimaat- en energieopgave richting 2030, 2040 en 2050 en heeft aangegeven om in het voorjaar van 2027, indien nodig, aanvullende nationaal geborgde maatregelen hiervoor te nemen. Daarbij hebben we oog voor betaalbaarheid en handelingsperspectief. Daarvoor zijn extra maatregelen nodig, zoals ook blijkt uit de Klimaat- en Energieverkenning van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Bij het Coalitieakkoord zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor extra openstellingsrondes van de SDE++ en Wind op Zee, om de doelen meer binnen bereik te brengen. Daarnaast werkt het kabinet aan de opvolging van het vonnis van de rechter in de klimaatzaak Bonaire.

Chemische stoffen

Met betrekking tot chemische stoffen zijn er drie internationale verdragen: 1) Het verdrag van Stockholm (over persistente organische verontreinigingen) 2) Het verdrag van Rotterdam (over voorafgaande toestemming bij overbrenging gevaarlijke chemische stoffen en bestrijdingsmiddelen) en 3) Het Minamataverdrag (over beheer van kwik en kwikhoudend afval). Deze verordeningen zijn direct werkend en gelden integraal voor het hele grondgebied van de EU. Nederland leeft deze verordeningen na en handhaaft op eventuele overtredingen.

Naast de verdragen gericht op chemicaliën is Nederland lid van het vrijwillige Mondiale Raamwerk voor Chemicaliën (Global Framework on Chemicals). De inzet is dat deze doelen in 2030/2035 worden gehaald. Nederland voldoet of zal gaan voldoen aan een groot deel van deze vrijwillige doelen door middel van bindende EU of Nederlandse wet- en regelgeving.

Desalniettemin blijft er inzet voorvanuitoorvoorNederland nodig om de doelen te halen en beleid hierop te verbeteren. Dat wordt onder andere gedaan door de reguliere nationale en Europese beleidsontwikkeling.

Vraag 115

Vraag 115
Dit lid constateert dat in het bijlagenboek van de Miljoenennota in Tabel 13.3 Overzicht I - fiscale fossiele brandstof regelingen een lijst is weergegeven. Voor welke regeling, waar het mogelijk is om die nationaal aan te passen, zijn er al plannen gemaakt om deze regeling af te bouwen? Graag ontvangt dit lid per regeling een overzicht van de geplande afbouw.

Antwoord op vraag 115
Dit overzicht is te vinden in de tabel 13.2 van Bijlage 13 van de Miljoenennota 2027, onder het kopje 'Beleidswijzigingen m.b.t. uitbreiding en afbouw fossiele regelingen die in de toekomst in werking zullen treden'.

Vraag 116

Vraag 116
Bij welke van de regelingen die slecht scoren op doelmatigheid, onderbouwing, complexiteit of inspanning zijn stappen gezet om deze af te schaffen? Graag ontvangt dit lid een overzicht van de plannen voor alle slecht scorende regelingen.

Antwoord op vraag 116

Een overzicht van alle fiscale regelingen die recentelijk zijn geëvalueerd en de opvolging welke die gekregen heeft is te vinden in de bijlage fiscale regelingen bij de Miljoenennota in tabel 4.6.1 (pagina 59-61).